

Vankiperhetyön verkostosta Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostoksi

-kuvaus osallistavan kehittämistoiminnan prosessista

Willberg, Merja

2014 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Vankiperhetyön verkostosta
Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostoksi
- Kuvaus osallistavan kehittämistoiminnan prosessista

Merja Willberg
YAMK
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2014

Willberg Merja

Vankiperhetyön verkostosta Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostoksi

- kuvaus osallistavan kehittämisen prosessista

Vuosi 2014

Sivumäärä 105 + 14

Tämä opinnäytetyö on kuvaus työelämälähtöisestä osallistavasta kehittämisprosessista, lähtökohtanaan tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tutkimuksellisuus pitää sisällään työn tieteellisen ajattelun ja kehittäminen aktiivisen toiminnan. Kehittämisen kohteena oli moniammatillinen sosiaali- ja rikosseuraamusalan vapaaehtoisuuteen perustuva Vankiperhetyön verkosto. Kehittämisen menetelmäksi määrittyivät osallistavat menetelmät ja tavoitteet muodostuivat toimijalähtöisesti kehittämisprosessin myötä. Osallistavat menetelmät tarkoittavat kehittäjälle osallistuvaa ja reflektiivistä työtettä. Kehittämisprosessi tukeutuu spiraalimalliin, joka pohjautuu Kurt Lewinin (1890-1947) kehittämään toimintatutkimuksen kehämäiseen malliin.

Vankiperhetyön verkoston toiminnan pääasiallinen tavoite on rikosseuraamusasiakkaiden kanssa tehtävä ennakoiva perhetyö. Opinnäytteen teoreettinen viitekehys rakentuu perhetyön ja rikosseuraamusasiakkaiden kanssa tehtävään perhetyöhön. Vankilassa tehtävä perhetyö on vasta aluillaan ja suomalaisessa rikosseuraamusjärjestelmässä se pohjautuu Rikosseuraamuslaitoksen maaliskuussa 2013 julkaisemaan Lapsi- ja perhetyön linjaukseen.

Vankiperhetyön verkostosta on olemassa vähän kirjoitettua tietoa. Kehittämisprosessin myötä tärkeäksi osa-alueeksi nousi hiljaisen tiedon esille tuominen. Tämän raportin yhtenä tavoitteena on tuoda esille verkoston toimintaa, sisältöä ja saavutuksia sekä kehittämisympäristön kuvaamisen myötä hahmottaa verkoston sijoittumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Kehittämistyön yhdeksi päätavoitteeksi nousi uuden nimen luominen verkostolle. Tavoite saavutettiin ensimmäisenä kehittämispäivänä ja verkoston nimi muutettiin Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostoksi.

Tutkimuskysymykset olivat kehittämistyön ydin, ne auttoivat ymmärtämään verkoston toimintaa, olemassaoloa ja merkitystä. Kehittämisprosessin painopisteeksi nousi verkoston osallistava kehittäminen ja verkoston toiminnan hiljaisen tiedon esille tuominen. Opinnäytetyön suuntaan Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostolle, se on kirjoitettu verkoston toimijoita ajatellen.

Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston koordinaattori ja loppuarviointilomakkeen palauttaneet verkoston jäsenet antoivat positiivista palautetta kehittämisprosessista. Konkreettisia tuloksia olivat verkoston uuden nimen lisäksi tämä raportti, joka tuo esille Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston toimintaa ja merkitystä.

Asiasanat: Vankiperhetyön verkosto, perhetyö vankilassa, osallistava kehittäminen, kehittämisprosessi

Willberg Merja

From Family work in prison network to

Criminal sanction clients family's and familiar's works -network

- description of participatory development process

Year 2014

Pages

105 + 14

This thesis' is based on developing a network of Correctional and Social Services professionals. This network is called in Finnish Vankiperhetyön verkosto. Network has not translated their name in English, but it means a network that is based on family work in Prison. The members are professionals of criminal and the social work. The main objective of the Family work in prison network, it is to make anticipating family work, with the criminal sanction client and his family.

This thesis' is a representation from working life -oriented, participatory development process. In this thesis' was survey a way to the development. Survey means in this work scientific thinking and development mean's participatory action. Methodology of developing was based on participatory action and the aim to development became from user-centered design, during the developing process spiral. The participatory action means to the developer, participating and reflective work extract. Kurt Lewin (1890-1947) has developed spiral model of the participatory action research, to what my development process is based on.

The theoretical frame of reference is based on theory of family work and of family work in prison. Family work in prison is a new area in Finland. Criminal Sanction's Agency published Child and family work -alignment's in March 2013. Family work which is done in the prison has just been awoken to the significance in Finland and worldwide, this is why there are no Studies concerning the family work in prison.

There is very little written information about Family work in prison network. So bringing forth the quiet information of network to their use became an important aim. One goal of this thesis is to bring up the operation-, contents- and achievements from Family work in prison network, and to perceive where the operation of the network in the Finnish society is situated. One main object of the development was to get a new name for network. The main object was reached and the new name for network is Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto. The name could be translated in English as Criminal sanction client's family's and familiar's works -network.

The study questions helped to understand how the network works and what their work means in our society. The focus in this thesis' was to develop the network and to bring forth the quiet information of network to their use. This thesis' purpose is to give the information of network to Criminal sanction clients family's and familiar's works -network.

The main results of this development process are a new name to the network and this written thesis'. From the network Co-ordinator and from the members of the network who answered the completion questionnaire they gave positive feedback about the development process.

Keywords: the Family work in prison network, family work in prison,
participatory development, development process

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Rikosseuraamusjärjestelmästä Vankiperhetyön verkostoon	10
2.1	Kriminologiasta suomalaiseen rikosseuraamusjärjestelmään	10
2.2	Rikosseuraamusasiakkaat tilastojen valossa	13
2.3	Vankiperhetyön verkosto	14
2.4	Vankiperhetyön verkoston toiminta ja saavutuksia	15
2.5	Kriminaalihuollon tukisäätiö Vankiperhetyön verkoston mahdollistajana	16
2.6	Kehittämistyön lähtökohdat	17
2.7	Verkostomainen kehittäminen	18
3	Perhetyö kehittämistoiminnan teoreettisena lähtökohtana	20
3.1	Perhetyö Suomessa, historiasta tähän päivään	21
3.1.1	Kansainväliset sopimukset, perhepolitiikka ja lait perhetyössä	23
3.1.2	Perhetyön määritelmä ja tekijät	25
3.2	Perhetyö vankilassa	29
3.2.1	Kansainvälinen vertailu	31
3.2.2	Coping - projekti	32
3.2.3	Vankilassa tehtävän perhetyön moninaisuus ja moninaiset haasteet ...	35
3.2.4	Lapsi - ja perhetyön linjaukset	37
4	Kehittämistoiminnan menetelmälliset lähtökohdat	38
4.1	Toimintatutkimus ja tutkimuksellinen kehittäminen	38
4.2	Tutkimuksellinen kehittämistoiminta	40
4.3	Kysymykset tutkimuksellisen kehittämistoiminnan ytimenä	42
4.4	Luotettavuus	44
4.5	Osallistava kehittäminen	46
4.6	Kehittäjän moninainen rooli	47
5	Kehittämistoiminnan tavoitteet	49
6	Kehittämisprosessi	51
6.1	Ensimmäinen sykli	54
6.1.1	1. Reflektointi	54
6.1.2	1. Suunnittelu	58
6.1.3	Toimintaan valmistavaa toimintaa	63
6.1.4	1. Toiminta	66
6.1.5	1. Havainnointi	69
6.2	Toinen sykli	77
6.2.1	2. Reflektointi	77
6.2.2	2. Suunnitelma	79
6.2.3	2. Toiminta	80
6.2.4	2. Havainnointi	82

6.3	Kolmas sykli	85
6.3.1	3. Reflektointi	86
6.3.2	3. Suunnitelma	87
6.3.3	3. Toiminta	87
7	Tuotokset/lopputulokset	88
8	Johtopäätökset.....	92
9	Pohdinta	96
10	Lähteet	101
	Kuvat	106
	Kuviot	107
	Taulukot	108
	Liitteet.....	109

1 Johdanto

Vankiperhetyön verkostosta - Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostoksi, on ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö. Ylemmässä amk-tutkinnossa korostetaan työelämälähtöistä kehittämistä. Kehittämiskohteeksi valikoitui vuonna 2008 perustettu valtakunnallinen Vankiperhetyön verkosto. Verkosto korostaa ennakoidun perhetyötä, jossa jo ennen rangaistuksen toimeenpanoa tuetaan perhettä. ”Verkoston tavoitteena on rikosseuraamusasiakkaan läheistyön osaamisen kokoaminen ja levittäminen, työssä havaittujen hyvien yhteistyökäytäntöjen siirtäminen ja keskeisten työssä esiintyvien ongelmakohtien esillä pitäminen.” (Porttivapauteen, Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto.)

Vankiperhetyön verkoston koordinaattorina toimii sen perustajajäsen, Kriminaalihuollon tukisäätiön, Ehjä perhe -toiminnan, perhetyön päällikkö. Vankiperhetyön verkosto oli keväällä 2013 täyttämässä viisi vuotta, koordinaattorin kanssa käymien keskustelujen myötä nousi esille tarve kartoittaa ja kehittää Vankiperhetyön verkoston toimintaa. Kehittämisen lähtökohdaksi nousi toimijalähtöinen osallistava kehittäminen. Kehittämisprosessissa korostui koordinaattorin rooli reflektorina ja verkoston hiljaisen tiedon esiintuojana.

Toimintaympäristön kuvaamisen aloitan rikosseuraamusjärjestelmän ja rikosseuraamusasiakkaan kuvaamisella, jotta myös rikosseuraamusalaa tuntemattomilla olisi helpompi ymmärtää verkoston toimintaa ja tavoitteita. Pääpaino on kuitenkin Vankiperhetyön verkostossa, sen historian, jäsenien, toiminnan ja toimintatavan, sekä saavutusten kuvaamisessa. Vankiperhetyön verkostosta on hyvin vähän kirjoitettua tietoa, joten yhdeksi tavoitteeksi muodostui verkoston toiminnan auki kirjoittaminen.

Rantala Anja on vuonna 2002 valmistuneessa väitöskirjassaan nostanut esille perheiden kanssa työtä tekevien ammattilaisten perhekeskeisyyden käsitteellistä eroavuutta. Hän korostaa perhekeskeisyyden käsitteen avaamisen tärkeyttä keskusteltaessa perhetyöstä, sillä perhekeskeisyys pitää sisällään yhtä paljon näkemyksiä kuin on organisaatioita ja työntekijöitä, jotka kohtaavat perheitä. Perhekeskeisyyden käsitteen merkitys avautui myös minulle kehittämistyötä tehdessäni ja antoi ymmärrystä myös osallistavaan kehittämistoimintaan. Jokaisella ihmisellä ja työntekijällä on oma käsitys ja mielikuva siitä miten he ymmärtävät ja kokevat esimerkiksi perhekeskeisyyden. Tämä oli tärkeä huomioida, sillä kehittäessäni vankiperhetyön verkostoa on huomioon otettava jäsenien erilaiset taustaorganisaatiot ja kokemusmaailma, jotka vaikuttavat heidän käsitteemaailmaan ja siihen miten he näkevät vankiperhetyön verkoston ja sen merkityksen.

Työni teoreettinen viitekehys on rakentunut perhetyön ja vankilassa tehtävän perhetyön ympärille. Suomessa tehtävän perhetyön historia on toisaalta lyhyt ja toisaalta pitkä. Nätkin Rit-

va ja Vuori Jaana (2007: 10-11) tuovat esille perhetyön juurien olevan 1800- ja 1900-luvun kirkollisessa vaivashoidossa ja maallisessa hyväntekeväisyydessä. Reijonen Mikko (2005: 7-9) tuo esille perhetyön tarkoittavan lastensuojelun perhetyötä, jonka juuret löytyvät 1970 - luvulta. Perhetyö on vakiintunut 2000-luvulla lastensuojelun työmuodoksi (Reijonen & verkko-toimitus 2013). Vankien ja heidän siviilissä olevien perheiden huonoon asemaan on havahduttu vasta 2000-luvulla, kun on alettu tutkimaan vanhemman vankeuden vaikutusta siviilissä oleviin lapsiin. Vankilan vaikutuksista lapsiin on tehty tutkimuksia ainakin Euroopan unionissa ja Yhdysvalloissa. Rikosseuraamuslaitos julkaisi maaliskuussa 2013 Lapsi- ja perhetyön linjaukset, jotka antavat suuntaviivaa vankilassa tehtävään perhetyöhön. Perhetyö osiossa olen myös pyrkinyt mallintamaan rikosseuraamusasiakkaiden kanssa tehtävää perhetyötä niin sanottuun sateenvarjomallinnukseen. Perhetyön sateenvarjomallini rakentuu eri perhetyötä tekevästä tahoista. Sateenvarjomallinnukseeni tuli kaksi ei vielä niin tunnettua perhetyön toimijaa, joita ovat rikosseuraamusala sekä vertaisperhetyö.

Kappaleessa 4 tuon esille kehittämistoiminnan menetelmiä ja keskeisiä käsitteitä. Työni on tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jonka eteneminen painottuu toimintatutkimuksesta tuttuun spiraalimalliin. Esittelen kappaleen alussa toimintatutkimuksen perusajatuksia yhdistäen ja hyödyntäen sitä omassa tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassani. Toimijalähtöinen ja osallistava kehittäminen on koko kehittämistyöni punainen lanka, sillä kehitettäessä verkoston toimintaa on ensisijaisen tärkeää saada verkoston oma hiljainen tietotaito esille. Osallistavassa kehittämisessä on kehittäjällä hyvin haastava ja moninainen rooli, jota myös käsitteelen kehittämistoiminnan menetelmä kappaleessa.

Tavoitteet osiossa esittelen lyhyesti kehittämistyöni tavoitteet. Tutkimuksellinen työelämä-lähtöinen kehittäminen, joka perustuu osallistavaan kehittämiseen, toi omat haasteensa tavoitteiden laatimiseen. Osallistavan kehittämisen lähtökohta oli verkoston jäsenten innostaminen itse määrittelemää kehittämisen tavoitteet. Opinnäytetyönä tehty kehittäminen toi myös omat tavoitteet kehittämiselle, näin ollen osallistava työelämälähtöinen kehittäminen pohjautuu toimintatutkimuksesta tuttuun spiraalimalliin. Kehittämisen eteneminen spiraalimallin mukaisesti ja osallistavat menetelmät vaativat molemmat reflektiivistä otetta kehitettävän kohteen kanssa. Näin ollen konkreettisten ja tarkkojen tavoitteiden laatiminen alussa oli haastavaa. Vankiperhetyön verkoston kehittämisen lähtökohdan tavoitteet nousivat verkoston koordinaattorin kehittämisen ajatuksista. Työni päätavoitteet muodostuivat kaksitasoiseksi ja kehittämistyön eteneminen toi mukanaan työhön osa tavoitteita, joita ei kehittämis-työn alussa osannut edes ajatella.

Kehittämisprosessin esittelen toimintatutkimuksen spiraalimaisen kehittämisen avulla aikajärjestyksessä. Prosessimainen kehittäminen perustuu toimintatutkimuksen spiraalimalliin. Spiraalimalli pohjautuu Kurt Lewinin (1890-1947) kehittämään toimintatutkimuksen kehämäiseen

malliin. Spiraali muodostuu toimintatutkimuksestakin tutusta syklistä; reflektointi, suunnittelu, toiminta ja havainnointi, spiraalimaisessa kehittämisessä yksi kokonainen sykli johtaa havainnoimisen myötä uuteen sykliin. Prosessimaisessa kehittämisessä se tarkoittaa, että kehittämistoiminnan tehtävät muodostavat kehän, jossa perusteluvaihetta seuraavat organisointi, toteutus ja arviointi (Toikko & Rantanen 2009: 66). Osallistava kehittäminen loi omat haasteensa kehittämisen prosessiin ja kehittäjän näkökulmasta reflektiivinen ja innostava työorientaatio olivat ensisijaiset kehittäjän työkalut.

Kehittämisprosessin pyrin kuvaamaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti, jotta lukijalla on mahdollisuus seurata työni erilaisia vaiheita. Kehittämisprosessin kuvaamisessa käytän metaforana sienimetsää, johon myös on viitannut mm. Engeström (2004) Ekspansiivisen oppimisen kirjassa ja Tutkimuksen voimasanat (2011) kirjassa on käytetty välillisesti metaforaa sienien kerääminen. Sivulla 54 on kehittämisprosessini spiraali kuviona, jonka avulla on helppo seurata kehittämisprosessin etenemistä. Kehittämisprosessini kesti ajallisesti kaksi vuotta. Osallistava kehittäminen piti sisällään kaksi kehittämispäivää, yhden lomakekyselyn, kuukauden kestäneen ekstranet innostamisen (verkon kommunikointiin tarkoitettu virtuaalinen viestikenttä) ja loppuarvioinnin. Kehittäjänä vastasin näiden toimintojen suunnittelusta ja toteutuksesta.

Kehittämisprosessin aikana syntyi runsaasti materiaalia ja ideoita verkoston kehittämistä ajatellen. Yhdeksi kehittämisen päätavoitteeksi nousi heti alussa uuden nimen keksiminen verkostolle. Tavoite saavutettiin verkoston kehittämispäivänä 24.5.2013. Verkoston yhteisestä päätöksestä Vankiperhetyön verkoston nimi muutettiin Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostoksi. Näin ollen esitellessäni kehittämisprosessia, lopputuloksia ja johtopäätöksiä puhun verkostosta nimellä Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto.

Raportin lopussa pohdin kehittämisprosessini merkittävyyttä ja hyödynnettävyyttä Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston kannalta. Tämä raportti on kirjoitettu verkoston tarpeita ja hyödynnettävyyttä ajatellen, eli myös raportin kirjoittamisvaiheessa on ollut toimijalähtöisyys päätavoitteenani. Lisäksi pohdin toimijalähtöistä osallistavaa kehittämistä ja sen yhdistämistä toimintatutkimuksen spiraalimalliin, sekä miten kehittäjä voisi mahdollisesti rajata työmäärää, kun kyseessä on osallistava kehittäminen.

Työni myötä nousi myös uusia kehittämis- ja tutkimuskohteita, jotka esittelen johtopäätös kappaleessa. Kehittämisprosessin aikana havahduin siihen kuinka vähän perhetyön vaikutavuutta on tutkittu rikosseuraamusalalla, joka voisi olla myös yksi tapa lähestyä uusintarikollisuuden ehkäisyä. Lisäksi yllätyin siitä, että Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston tausta toimintaa ei ole tutkittu, eikä siitä löydy kirjoitettua tietoa, näin ollen kehitin verkoston toimintaa kuvaavaksi termiksi käsitteen vapaaehtoinen verkosto.

2 Rikosseuraamusjärjestelmästä Vankiperhetyön verkostoon

Kehittämisympäristönä on Vankiperhetyön verkosto. Vankiperhetyön verkosto on moniammatillinen sosiaali- ja rikosseuraamusalan verkosto. Verkoston toimintaan vaikuttavat useat eri tekijät, siksi aloitan kuvaamisen esittelemällä suomalaista rikosseuraamusjärjestelmää, sekä rikosseuraamusasiakkaita tilastojen valossa. Näiden myötä muodostuu käsitys marginaaliryhmästä, jonka kanssa Vankiperhetyön verkosto työskentelee. Tämän kappaleen pääpaino on kuitenkin Vankiperhetyön verkoston esittelyssä ja sen kuvaamisessa.

2.1 Kriminologiasta suomalaiseen rikosseuraamusjärjestelmään

Työni painopiste on Vankiperhetyön kehittämisessä, hahmottaakseni paremmin kokonais kuvaa verkoston haasteellista kentästä on syytä lyhyesti tarkastella rikosseuraamusjärjestelmää, siihen vaikuttavia tekijöitä ja käsitteitä. Näin ollen tein tähän kohtaan oman kappaleen, Kriminologiasta suomalaiseen rikosseuraamusjärjestelmään. Kriminologia tutkii rikollisuutta yhteiskunnallisena ilmiönä, josta yksi tutkimuksen kohde on rikollisen käyttäytymisen syiden etsiminen, jolloin pääsemme yksilön biologisiin ja psykologisiin piirteisiin sekä ominaisuuksiin.

Kriminologian teorit, joissa etsitään rikollisen käyttäytymisen syitä, voidaan jakaa kahteen kategoriaan. Ihmisten rikolliset teot ovat yhteydessä joko biologisiin tai psykologisiin piirteisiin tai ominaisuuksiin. Kriminologian tutkijoiden, James Q. Willsonin ja Richard j. Herrnsteinin tutkimus ”Crime and Human Nature” on vuonna 1985 ilmestynyt tutkimus, joka on yksi laajimmista maailmalla julkaistuista rikollisuuden sosiobiologisista tai sosiobiologiasävytteisistä kriminologiasta tehty tutkimus. Tutkimuksen lähestymistapa on individualistinen, jossa rikollisuuden selittäjän merkittävä asema on biologisilla tekijöillä. Biologisten tekijöiden lisäksi on painoarvoa annettu myös sosiaalisille tekijöille, vaikka rikollisuutta ei tutkijoiden mukaan voida kuitenkaan selittää sosiaalisilla tekijöillä. Sosiaalisina tekijöinä tutkimuksessa on huomioitu mm. perheolosuhteet, joukkotiedotus tai muita vastaavia yksilön käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkijoiden mukaan rikollisuus on valinnan funktio, valintoihin vaikuttavat: sosiaalinen ympäristö, perheolosuhteet ja yksilön biologinen rakenne. (Laitinen & Aromaa 2005: 48-49.) Vuonna 2005 kaksi kriminologian editoria Liebling A. ja Maruna S., toivat esille uudenlaista näkökulmaa rikollisuuteen ja sen vaikutukseen. He toivat esille artikkelissaan ”The effects of imprisonment”, vankeustuomion vaikutuksen perheeseen olevan hyvin vähän tutkittu ja huomioitu kriminologian kentällä. (Scharff-Smith & Gampell 2011: 4.)

Omassa kehittämisen työssäni korostuu perheolosuhteiden ja sosiaalisen ympäristön vaikutuksen näkökulma uusintarikollisuuden ehkäisemisessä. Tutustuessani Vankiperhetyön verkostoon ja kehittäessäni verkostoa, keskusteluissa verkoston kanssa korostui, yksilö, perhe- ja lapsi-

lähtöinen näkökulma vankilassa tehtävään perhetyöhön. Verkoston työote on hyvin asiakaslähtöinen ja asiakkaan elämäntilanteen, niin tämän hetken kuin menneisyyden huomioiva ja sitä korostava. Verkoston jäsenet ovat sosiaali- ja rikosseuraamusalan ammattilaisia, joiden toimintaan omassa työympäristössä vaikuttaa suomalainen rikosseuraamusjärjestelmä ja vankeinhoito.

Euroopassa on ollut vankeja yli 400 vuoden ajan. Euroopassa rikollisia on 1900-luvulta lähtien pääasiallisesti tuomittu vankeusrangaistukseen. (Scharff-Smith & Gampell 2011: 4.) Suomessa on vankeinhoidon historia hyvin samankaltainen, nykyaikaisen vankeinhoidon perusta on luotu 1889, jolloin ensimmäisen kerran Suomessa astui voimaan rikoslaki ja siihen liittyvä asetus rangaistusten täytäntöönpanosta. 1800- ja 1900-luvun taitteessa oli käytännössä kaksi vapausrangaistusta: kuritushuone ja vankeus. 1900-luvun puolivälissä oli vapausrangaistuksen keskeinen sisältö työvelvollisuudessa. Vuonna 1974 vankeinhoidossa tuli lakimuutoksia, jotka korostivat progressiivisuusperiaatteen sijaan normaalisuusperiaatetta. Normaalisuusperiaate korostaa, että vankilaolojen tulisi vastata mahdollisimman hyvin yhteiskunnassa vallitsevia olosuhteita. (Tyni & Blomster 2012: 621-622.) Yhteiskunta ja näin ollen myös vankeinhoito on kokenut hurjan kehityksen reilun sadan vuoden aikana. Yhteiskuntamme rakenne on muuttunut 1900-luvun maatalousyhteiskunnasta jälkiteolliseksi palveluyhteiskunnaksi (Tilastokeskus 2007). Jonka myötä myös yhteisöllinen näkökulma on muuttunut individualistiseen suuntaan, eli yhteisön sijaan korostuu yksilöllisyys.

1990-2000-luvulla havahduttiin vankiaineuksen muutokseen, vankien päihderiippuvuudet ja moniongelmaisuus oli lisääntynyt. 1990-luvulta lähtien on vankitoimintoja suunnattu yksilöllisempään ja kuntouttavampaan suuntaan, jonka myötä ns. ohjelmatyö on yleistynyt vankeinhoidossa. Suomessa oli pitkään vallallaan vankien kuntouttavana otteena työ- ja koulutustoiminta, jonka juuret ulottuvat 1900-luvun alkuun. Viime vuosikymmeninä vankiloiden painopistettä on muutettu työ- ja koulutustoiminnasta yksilöllisempään kognitiivis-behavioraaliseen kuntoutukseen. (Tyni & Blomster 2012: 621-623.) Kognitiivis-behavioraalisen lähestymistavan tavoite on muuttaa yksilön tapaa ajatella ja toimia. Ajattelun ja toiminnan muutokseen pyritään vaikuttamaan opitun ajattelun ja toiminnan tiedostamisen kautta, tiedostamisen myötä voidaan vaikuttaa omaan sisäiseen toimintaan ja tämän myötä ulkoiseen toimintaan. (Suomela 2002: 222.)

Suomessa Rikosseuraamuslaitos, luo linjaukset ja käytänteet vankityöhön. Rikosseuraamuslaitos toimii oikeusministeriön alaisuudessa, olemalla vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoviranomainen. Pääasiallinen tavoite on ehkäistä uusintarikollisuutta ja lisätä yhteiskunnan turvallisuutta. (Rikosseuraamuslaitos, Rikosseuraamuslaitos.) Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteiden mukainen toiminta pohjautuu kuntouttavaan toimintaan ja ohjelmatyöhön. Tavoitteena on parantaa vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään. Kuntoutta-

valla otteella, tarkoitetaan kuntouttavia toimintaohjelmia, kursseja tai osastojenpäiväohjelmia. Kuntouttava työote on monialaista, siihen osallistuu monet eri henkilöstöryhmät. Psykososiaaliseen kuntoutukseen sisältyy ryhmätoimintaa, päihde- ja sosiaalityötä, sekä psykologien ja vankilapappien tekemä yksilöllinen työ. Uusintarikollisuuteen vaikuttaminen on ollut keskeinen rikosseuraamusalan tavoite jo 1990-luvulta lähtien. ”Uusintarikollisuuteen vaikuttamisella tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, joita rikoksentekijöihin kohdistetaan seuraamusjärjestelmässä ja jotka vähentävät hänen rikollisen käyttäytymisensä uusimisriskiä.” (Rikosseuraamuslaitos, Kuntouttava toiminta - ohjelmatyö.)

Ohjelmatoiminta on kansainvälinen menetelmä, jolla pyritään vaikuttamaan uusintarikollisuuteen, vaikuttamalla rikollisesta elämäntavasta irtaantumiseen. Suomi on seurannut tiiviisti kansainvälistä ohjelmatoiminnan kehitystä, sekä pyrkinyt kehittämään toimintaansa kansainvälisten suositusten mukaisesti. Rikosseuraamusalalla on kognitiivis-behavioraaliseen teoriaan perustuvia kuntouttavia ohjelmia toteutettu jo reilu 10-vuotta. Ohjelma työssä ei ole kysymys terapiasta, vaan eri tarkoituksiin ja ongelmiin keskittyvästä strukturoidusta työskentelymuodosta. Ohjelmien laadun varmistus tapahtuu kansainvälisesti vakiintuneen käytännön mukaisesti akkreditointi- eli hyväksymismenettelyn myötä. (Rikosseuraamuslaitos, Kuntouttava toiminta - ohjelmatyö.)

Uudistettu vankeuslaki (23.9.2005/767) astui voimaan 2005. Rikosseuraamusjärjestelmää on määrätietoisesti ja systemaattisesti kehitetty 2000-luvulla. Rikosseuraamusalan kehittäminen on pääasiallisesti tapahtunut hallinnonalan sisäisenä kehittämisenä. Murroksessa on ollut lainsäädäntö, organisaatio rakenne, koulutusjärjestelmä ja työn sisällöllinen kehittäminen. Moniammatillisuus ja yhteistyö on tätä päivää, joka asettaa haasteita myös rikosseuraamusalalle. Yhteistyötä eri toimijoiden kanssa tarvitaan, jotta rikosseuraamusjärjestelmä palvelisi asiakkaitaan ja tavoitteitaan entistä paremmin. (Rantanen 2009: 7.)

Sosiaalinen kuntoutus - kuntouttava sosiaalityö, on korostunut viime vuosina rikosseuraamusalalla. Kuntouttava ote on tuonut käyttöön esimerkiksi vankien yksilölliset tilannearviot, joka käytännössä tarkoittaa riski- ja tarvearviota, sekä suunnitelmat, mm. rangaistusajan suunnitelma. Sosiaalista kuntoutusta tarkasteltaessa asiakkaan ihmissuhteiden tai elämäntilanteeseen liittyvänä kysymyksenä, puhutaan asiakkaan elämäntilanteen kokonaisvaltaisesta arvioinnista ja suunnittelusta. ”Kokonaisvaltaisuus tarkoittaa asiakkaan tilanteen tarkastelua perhesuhteista, ihmissuhteista, työtilanteesta, asumistilanteesta ja terveydentilasta käsin.” (Rantanen 2009: 111, 115.) Kriminologian tutkijoiden Willsonin ja Herrnsteinin mukaan rikollisuus on valinnan funktio, johon vaikuttaa yksilön biologisen rakenteen lisäksi sosiaalinen ympäristö ja perheolosuhteet (katso s. 11). Lisäksi sosiaalinen kuntoutus korostaa yksilön tilanteen kokonaisvaltaista tarkastelua. Näin ollen voinkin todeta perheellä ja perhetyöllä olevan merkitystä vangin elämäntavan muutoksessa kohti rikoksetonta elämää.

2.2 Rikosseuraamusasiakkaat tilastojen valossa

Suomalaisessa vankiluvun kehityksessä tapahtui 2000-luvun vaihteessa runsasta kasvua, vuoteen 2005 oli vankiluku kasvanut yli 40 %. Vankeja oli enimmillään 4059, joka saavutettiin maaliskuussa 2006. Merkittävänä syynä oli yhdyskuntapalvelun käytön väheneminen ja rangaistuskäytännön koveneminen. (Blomster & Muiluvuori 2011: 143.) Rikosseuraamusalan tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa vuodelta 2013, todetaan vankeja olleen keskimäärin 3175, joista vankeusvankeja 2549, sakkovankeja 48 ja tutkintavankeja 578. Vapaudesta vankilaan tulleita tilastoitui yhteensä 5809. Yhdyskuntaseuraamuksia suorittaneita oli keskimäärin 3324. (Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2014: 20.)

Samansuuntaista kehitystä kuin Suomessa on myös ollut havaittavissa muualla Euroopassa, eli vankiluvut ovat 2000 - luvulla olleet noususuhdanteisia. Mm. Tanskan vankiluku on noussut vuodesta 2000 15 %, vuonna 2010 Tanskan vankiluku oli 4005. (Scharff-Smith & Gampell 2011: 58.) 2010 - luvulla on vankien keskimääräinen luku ollut laskussa niin Suomessa kuin Euroopassa, josta kertoo mm. vankiloiden lakkauttamiset. Suomen mediassa on viime vuosina ollut runsaasti keskustelua vankiloiden lakkauttamisista ja muutama vankila on lakkautettu. Yle uutiset uutisoivat joulukuussa 2013 Ruotsin vankiluvun vähentyneen noin 4300:aan, jonka vuoksi Ruotsi on lakkauttamassa neljä vankilaa. Samassa uutisessa todettiin Norjan oikeusministerin ottaneen yhteyttä Ruotsin kollegaan, koskien kiinnostusta vuokrata Ruotsista vapautuvia vankiloita. Norjan oikeusministeriön mukaan heillä on 1200 norjalaista, jotka odottavat vankilatuomion täytäntöönpanoa. (Hallamaa 2013.) Norjan tilanne vaikuttaisi tässä valossa olevan hieman erilainen kuin esim. Suomen ja Ruotsin.

Euroopan unionissa oli tanskalaisen Children of imprisoned parents raportin mukaan vuonna 2007 vankeja yhteensä 615 000, joista 590 000 oli miehiä ja naisia 25 000 (Scharff-Smith & Gampell 2011: 8). Vankiluku suhteutettuna väestölukuun antaa meille tiedon hyvin marginaali ryhmästä. Pohdittaessa rikosseuraamusasiakasta hänen perheensä kautta pääsemme lukuun, joka kertoo siitä kuinka moneen ihmiseen yhden ihmisen vankilatuomio voi vaikuttaa. Maailmassa on miljoonia lapsia, joiden elämää vaikuttaa vanhemman vankeusrangaistus, Euroopassa on arviolta 800 000 lasta, joiden elämää varjostaa vanhempien vankeus. Euroopan maista vain Ruotsi ja Latvia keräävät rutiininomaisesti tietoja vankien lasten lukumäärästä (Scharff-Smith & Gampell 2011: 4, 8.) Suomessa arvioidaan olevan noin 8000-10000 lasta, joiden vanhempi tai molemmat vanhemmat ovat suorittamassa vankeusrangaistusta (Kriminaalihuollon tukisäätiö, Ehjä perhe -toiminta). Vanhemman vankeus voi vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen monella eri tavalla (Scharff-Smith & Gampell 2011: 4). Vanhemman vankeusrangaistuksen vaikutuksesta lapseen esittelen Perhetyö vankilassa osiossa, jossa tuon esille Coping-projektin tuloksia.

2.3 Vankiperhetyön verkosto

Kriminaalihuollon tukisäätiössä on tehty vankien ja heidän läheistensä kanssa perhetyötä vuodesta 2005. Työ on ollut projektiluontoista vuoteen 2011 saakka, jolloin toiminta vakinaistettiin, rahoittajana RAY eli Raha-automaattiyhdistys. Yhtenä työmuotona on ollut vankiperhetyön verkoston perustaminen vuonna 2008, joka oli yksi Ehjä perhe-projektin tuloksista. (Kriminaalihuollon tukisäätiö, Ehjä perhe - toiminta.)

Vankiperhetyön verkosto on kuusivuotisen olemassaolon aikana jalkautunut valtakunnalliseksi verkostoksi, jota koordinoi kolmannen sektorin toimija. Verkosto on saanut alkunsa Kriminaalihuollon tukisäätiön organisoiman Ehjä Perhe -projektin aikana. Ehjä perhe -projekti, oli vuosina 2007-2011 toteutettu vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti. Projektin päätavoite oli tuottaa kuntoutusmalli vankiperheiden vertaisryhmätoimintaan hyödyntämällä perhetyön näkökulmaa. Toisena tavoitteena oli tuottaa vankiperhetyön koulutuskokonaisuus yhteistyössä alan keskeisten toimijoiden kanssa. Hankkeen aikana havahduttiin vankien läheisten, erityisesti lasten huonoon lähes näkymättömään asemaan, jonka esille nostaminen nousi yhdeksi tavoitteeksi. Neljän toimintavuoden aikana Ehjä perhe -projekti sai tuotua esille ryhmän, jonka olemassaolosta ei aiemmin liioin Suomessa oltu keskusteltu. Arviolta noin 8000-10000 vangin lasta on jäänyt vaille ansaitsemaansa huomiota. Vankiperheiden huonon aseman esille tuomisen tavoitteeseen perustettiin vankiperhetyön verkosto. (Sassi, 2011:1.)

Verkosto kokoontuu erilaisten teemojen äärellä kaksi kertaa vuodessa, tapaamisissa käsitellään ajankohtaisia aiheita, tai ne voivat olla koulutuksia / seminaareja. Verkoston tavoitteena on: 1. vankiperhetyön osaamisen kokoaminen ja levittäminen, 2. vankiperhetyössä havaittujen hyvien yhteistyökäytäntöjen siirtäminen ja 3. keskeisten työssä esiintyvien ongelmakohtien esillä pitäminen. (Porttivapauteen, Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto.) Verkosto koostuu moniammatillisesta jäsenistöstä, jäseniä on mm Rikosseuraamuslaitoksesta, yhdistyksistä, seurakunnista, sekä kunnan sosiaalitoimesta ja päihdehuollosta (Krits, Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto). Vankiperhetyön verkoston jäsenistö koostuu siis rikosseuraamusalan ja sosiaalialan ammattilaisista, verkostoon kuuluminen on sen jäsenille vapaaehtoista. Verkostoon voi liittyä alan ammattilaiset ottamalla yhteyttä verkoston koordinaattoriin (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2013: 14-15).

Verkoston jäsenien osaamisalueet ovat hyvin kattavat, verkostossa on vankeinhoidon ammattilaisia, päihdetyöntekijöitä, kokemusasiantuntijoita omaisen roolista ja perhetyöntekijöitä. (Kriminaalihuollon tukisäätiö, Vankiperhetyön verkosto). Tehdessäni kehittämistyötä verkoston sisällä, sain verkoston koordinaattorilta verkoston jäsenien edustus listan, joka on päivi-

tetty toukokuussa 2013. Edustuslistan mukaan verkoston jäsenmäärä on 48 ja jäsenet jakaantuvat ammattialoittain alla esitetyn kaavion mukaan.

Organisaatio	Jäseniä
Rikosseuraamuslaitos	20
Lapsiasiavaltuutetun toimisto	1
Järjestö sektori	14
Evangelisluterilaiset seurakunnat	8
Kuntasektori	5

(Lähde: Mukaillen Vankiperhetyön verkoston jäsenedustus, toukokuu 2013)

Taulukko 1: Vankiperhetyön verkoston jäsenet

2.4 Vankiperhetyön verkoston toiminta ja saavutuksia

Verkosto on toiminut vuodesta 2008 ja vaikuttamistyötä on tehty onnistuneesti. Rikosseuraamuslaitos julkaisi maaliskuussa 2013 Lapsi- ja perhetyön linjaukset (Rikosseuraamuslaitos 2013), joka on vankiperhetyön verkoston aktiivisen vaikuttamisen ansiota. Verkoston nimissä lähetettiin vuonna 2009 kirjelmä lapsiasiavaltuutetulle vangin lapsen unohdettua asemaa koskien (Sassi 2011: 16). Kirjelmän myötävaikutuksesta lapsiasianeuvottelukunta teki aloitteen vankiperheiden lasten oikeuksien huomioimisesta 14.3.2011, joka osoitettiin Oikeusministeriölle, Rikosseuraamuslaitokselle, sekä Sosiaali- ja terveysministeriölle. Oikeusministeriö ja Rikosseuraamuslaitos vastasivat kirjelmään syksyllä 2011. (Lapsiasiavaltuutettu, 2011.) Näin ollen vuoden 2009 kirjelmä lapsiasiavaltuutetulle oli alkusysäys vuoden 2013 julkaistulle lapsi- ja perhetyön linjaukselle.

Ehjä perhe -projektin aikana huomiota sai vangin lapsen ja perheen asema. Projektin myötä tuotiin esille vangin lapsen sekä perheen asemaa esille, aina eduskuntaan ja päättävälle taholle asti. Projektin myötä aloitettiin yhteistyö lapsiasiavaltuutetun kanssa. Näkyvyyden ja vaikuttavuuden osoituksena on Kansaneläkelaitoksen tiedotus, että Kela tulee täsmentämään elatustuen myöntämistä koskevaa ohjeistustaan. (Sassi 2011: 23-25.) Kansaneläkelaitos täsmensi elatustuen myöntämistä koskevaa ohjeistusta, sekä julkaisi syyskuussa 2012 13 -sivuisen esitteen, Vankilassaolo ja kelan etuudet (Kansaneläkelaitos, 2012).

Lisäksi verkoston tapaamisissa on käsitelty erilaisia vankiperhetyöhön liittyviä ajankohtaisia aiheita, joista yksi merkittävimmistä oli Lapset näkyväksi -seminaari 21.4.2010. Seminaarissa Ruotsin rikosseuraamuslaitoksen Mona Lillkåll-Kassarp esitteli Ruotsin rikosseuraamusjärjestelmää lapsinäkökulmaa korostaen. Aiheina olivat Ruotsin rikosseuraamuslaitoksen lapsival-

tuutetut ja heidän tehtävät, sekä Ruotsin rikosseuraamusjärjestelmän lapsilähtöisyys. (Seminaarin 21.4.2010 materiaalit.) Puheenvuorossa tuli esille, kuinka vahvasti lapsilähtöisyys oli Ruotsin rikosseuraamuslaitoksessa jo huomioitu. 1998 oli julkaistu raportti Lapsista joiden vanhempi on vankilassa ja 2005 tehtiin päätös, että jokaisessa vankilassa tulee olla oma lapsiasiavaltuutettu (Kriminalvården). Lisäksi Pia Bergström esitteli ruotsalaisen Brygganin toimintaa, joka on kohtaamispaikka lapsille joiden vanhempi tai vanhemmat ovat vankilassa. Suomesta lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula, toi puheenvuorossaan esille lastensuojelun ja vankilan tarpeen yhtenäistää käytäntöjä lapsiasioissa, sekä kommenttipuheenvuorossa hän toi esille lapsien oikeuksien näkökulman ja sen merkityksen vanhemman joutuessa vankeuteen. (Seminaarin 21.4.2010 materiaalit.) Olin itse mukana seminaarissa ja muistan kuinka paljon aiheet nostivat kuulijoissa ajatuksia ja tauoilla oli vilkasta keskustelua siitä kuinka tärkeää on, että vihdoin aletaan nostaa esille vankien lapset. Lapsiasiavaltuutetun sivuilla on myös tiedote seminaarista (Lapsiasiavaltuutettu 2010), joten seminaarilla on varmasti ollut suurta merkitystä yhteiskunnassamme ja rikosseuraamusjärjestelmässämme.

Verkostolle avattiin joulukuussa 2012 oma nettifoorumi, ekstranet, virtuaalista yhteydenpitoa varten (Vankiperhetyön verkoston uutiskirje Joulukuu 2012). Porttivapauteen sivustolta löytyy verkoston ekstranet sivustot, jossa verkoston jäsenillä on mahdollisuus vaihtaa kokemuksia ja tietoa virtuaalisesti, sekä saada vertaistukea muilta työntekijöiltä. Vertaistuesta puhuttaessa on ajatuksena usein asiakkaiden vertaisryhmät ja vertaistuki. Mielestäni on myös yhtä merkittävää, että työntekijöillä eli alan ammattilaisilla on mahdollisuus vertaistukeen. Vertaistuen merkitys työelämässä on hiukan toisenlainen, itse ajattelen, että on tärkeää löytää paikka, jossa voi keskustella haastavasta asiakaskohderyhmästä, omista kokemuksista ja ajatuksista.

2.5 Kriminaalihuollon tukisäätiö Vankiperhetyön verkoston mahdollistajana

Vuonna 2001 lakkautettiin Kriminaalihuoltoyhdistys, jonka lakisääteiset tehtävät siirtyivät Rikosseuraamusviraston alaiselle Kriminaalihuoltolaitokselle. Kriminaalihuollon tukisäätiö perustettiin samana vuonna jatkamaan silloisen Kriminaalihuoltoyhdistyksen järjestötehtäviä. Säätiön juuret kuitenkin yltävät vuoteen 1869, jolloin perustettiin Suomen Wankeusyhdistys. (Krits, Säätiön historiaa.) Tukisäätiö on nettisivuillaan ja vuoden 2012 vuosikatsauksessa kuvannut itseään seuraavasti: ”Kriminaalihuollon tukisäätiö on rangaistuksesta vapautuvien ja heidän läheistensä selviytymistä ja elämänhallintaa edistävä valtakunnallinen asiantuntija ja palveluntuottaja.” (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2013: 2).

Kriminaalihuollon tukisäätiön toiminnan tavoite perustuu uusintarikollisuuden ehkäisyyn. Säätiön tavoite on rangaistuksesta vapautuville kuntoutuspainotteisempi ja asiakas tarpeita paremmin vastaava jälkihuoltojärjestelmä. Toiminta-ajatus on rikosseuraamusasiakkaiden ja

heidän läheisten aseman parantaminen. Rikosseuraamusasiakkaiden asemaa parannetaan kehittämällä ja tukemalla kuntouttavaa jälkihuoltojärjestelmää sekä alan järjestö- ja vapaaehtoistyötä. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2013: 26.)

Säätiön toiminta on yleishyödyllistä, jakautuen järjestö-, palvelu- ja avustustoimintaan. Järjestötyön keskiössä on alan asiantuntija- ja kehittämistoiminta, kriminaalipoliittinen vaikuttaminen, sekä rikosseuraamusasiakkaan kuntoutumista edistävä järjestötyö. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2013:2.)

2.6 Kehittämistyön lähtökohdat

Rikosseuraamusjärjestelmä on viime vuosina ollut runsaan kehityksen alla, kehittämistä on tapahtunut mm. lainsäädännön, organisatoristen rakenteiden, koulutusjärjestelmän ja työn sisällöllisen kehittämisen tasolla. Päätaavoite on uusintarikollisuuden ehkäisyssä. Uusintarikollisuuteen vaikuttaminen on laaja-alainen haaste, joka vaatii suunnitelmallisuutta ja tiivistä yhteistyötä niin rikosseuraamusalan sisällä kuin hyvinvointipalveluiden ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken. (Rantanen 2009: 7.) Vankiperhetyön verkosto tukee hyvin ajatusta tiivistä eri sektoreiden yhteistyötä. Verkoston myötä jokaisella toimijalla on mahdollisuus vaikuttaa ja kehittää yhteisiä hyviä käytäntöjä vankilassa tehtävään perhetyöhön. Verkoston myötä jokaisella verkoston jäsenellä on mahdollisuus tehdä omaa toimintaansa tunnetuksi, sekä saada tietoa muista toimijoista ja toimintamalleista.

Vankiperhetyön verkostosta ja yleensäkin vankiperhetyöstä on hyvin vähän kirjoitettua tietoa. Kehittämistyöni alussa käytin käsitettä vankiperhetyö, joka oli suora lainaus verkoston nimestä ja kuvasi mielestäni hyvin vankilassa tehtävää perhetyötä. Kriminaalihuollon tukisäätiön internet sivuilta löytyy lyhyt vankiperhetyön esittely, päätaavoite ja millaisista ammattilaisista jäsenistö koostuu (Krits, Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto). Googlessa hakusanalla vankiperhetyön verkosto, oli työni alussa ja on edelleen, hakutulos hyvin suppea. Viitteitä verkostoon sekä siihen mitä se on tehnyt, löytyy jonkin verran, mutta kysymyksiin mitä ja mikä vankiperhetyön verkosto on, ei löydy vastausta. Verkostosta ei ole olemassa esitettä tai muuta kirjallista tietoa. Tieto siitä mikä on vankiperhetyön verkosto, mitä se tekee, ja miten, on pääasiallisesti verkostolla itsellään. Pieni esittely Vankiperhetyön verkostosta löytyy Kriminaalihuollon tukisäätiön omilta nettisivuilta, sekä heidän ylläpitämältä porttivapauteen portaalista.

Aloittaessani kehittämistyöstä keskustelut verkoston koordinoijan kanssa, oli syksy 2012 ja verkosto oli ollut olemassa neljä vuotta. Verkosto oli koettu runsas neljä vuotta sitten tärkeäksi perustaa, sillä vankiperheiden kanssa työtä tekeviä tahoja oli paljon, mutta ne olivat ha-

jallaan ympäri Suomea. Useammalta taholta oli noussut tarve koota yhteen foorumi, jossa olisi mahdollista pohtia työssään kohtaamia tilanteita, vankien kanssa tehtävässä perhetyössä. Verkostossa koettiin tärkeäksi ennakoiva perhetyö, jossa jo ennen vankeusrangaistuksen toimeenpanoa tuettaisiin perheitä, jotka ovat vaikeassa ja haastavassa elämäntilanteessa. Uudistetussa vankeuslaissa joka astui voimaan vuonna 2006, korostetaan suhteiden ylläpitämistä läheisiin. Verkoston kokemuksien mukaan perhe on keskeinen voimavara vankilassa olevalle sekä yhteiskuntaan takaisin palaamisessa ja siihen sijoittumisessa. (Porttivapauteen, Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto.)

Vankiperhetyön verkosto on saanut alkunsa halusta vaikuttaa. Valtakunnallisen verkoston alkuperäistä ideaa oli luomassa Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä perhe - toiminnan perhetyön päällikkö. Verkoston voi siis katsoa olevan hänen visionsa, jonka hän pääsi toteuttamaan Ehjä perhe - projektin aikana. Visio oli yhdistää rikosseuraamus- ja sosiaalialan voimat, jonka myötä on mahdollisuus vaikuttaa ja kehittää vankien perheiden ja varsinkin lasten hyvinvointia. Ideastaan perhetyöpäällikkö laitto kirjelmän kaikille Ehjä perhe - projektissa mukana olleille jäsenille. Hän sai muutamalta aktiiviselta jäseneltä vastauksen kirjelmäänsä ja näin sai alkunsa Vankiperhetyön verkosto vuonna 2008. Ehjä perhe - projektissa oli aluksi kaksi työntekijää. He loivat yhdessä verkoston tavoitteet, jotka vielä tänäkin päivänä ovat verkostolle kirjatut tavoitteet. (Prosessipäiväkirja.)

2.7 Verkostomainen kehittäminen

Usein kuullaan puhuttavan ammattilaisten verkostoista ja verkostoitumisesta, mutta mitä sillä tarkoitetaan jää usein epäselväksi. Verkostoja on monenlaisia, on mm. asiakastyö- ja yhteistyöverkostoja sekä yritysverkostoja. Verkostot voivat olla hyvin erilaisia verkostoja, jotka räätälöidään tilanteen ja tarpeen mukaan. Ne voivat olla toiminnaltaan niin lyhyt kuin pitkäkestoisia ja kooltaan hyvin erilaisia. Verkostojen toiminnalle on ominaista, että ne muuttuvat ympäristön muutoksen mukana ja voivat toimia hyvinkin reflektiivisesti. Verkoston jäsenyys voi olla luonteeltaan vaihtuva, määräaikainen tai pysyvä. Verkoston sisäinen luottamus mahdollistaa verkoston sisällä joustavan toiminnan. (Niemelä 2002: 18 - 20.)

Oman haasteensa verkoston kehittämiselle toi itse verkosto kehittämisympäristönä. Vankiperhetyön verkostoon kuulumisen on jokaiselle verkoston jäsenelle vapaaehtoista, siihen ei velvoita mikään taho tai organisaatio. Jäsenet ovat omasta halusta ja tahdosta verkoston jäseniä, mutta koska heidän oma tausta organisaationsa ei siihen velvoita on sillä varmasti merkitystä siihen kuinka aktiivisia verkoston jäsenet voivat toiminnan ja tapaamisten suhteen olla. Aloittaessani kehittämisprosessia pohdin kovasti verkoston toimintamallia ja pyrin löytämään siihen alan kirjallisuutta. Kirjallisuudesta ei löytynyt vastinetta Vankiperhetyön verkoston kal-

taiselle verkostotoiminnalle. Pohdintojeni ja verkoston koordinoijan kanssa käymien keskustelujen myötä, tulin tulokseen, että Vankiperhetyön verkoston toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, jolloin verkoston toimintamallia voi kutsua vapaaehtoiseksi verkostoksi. Tässä työssäni käytänkin verkostosta käsitettä vapaaehtoinen verkosto. (Prosessipäiväkirja.)

Vapaaehtoinen verkosto ei ole vielä olemassa oleva käsite, mutta samankaltaista toimintaa kuin Vankiperhetyön verkosto on mm. Kriminaalihuollon tukisäätiöllä. Säätiön toiminta on yhteistyöhakuista, kehittämisprojektit ovat olleet yhteistyöhankkeita, joka on luonut hyvän pohjan yhteistyö ja moniammatillisuus ajattelulle. Kriminaalihuollon tukisäätiössä on Vankiperhetyön lisäksi kolme toimivaa verkostoa, joiden toimintaperiaatteet ovat hyvin samankaltaisia kuin Vankiperhetyön verkoston. Verkostoja ovat; Rehellistä elämää -verkosto, joka yhteistyössä Kriits:n viestinnän kanssa mm. tuottaa Portti Vapauteen -sivuston sisältöä, VAT -verkosto eli Vapautuvien asumisen tuen verkosto, sekä OVA - verkosto eli Oppimisvalmennustyön verkosto, joka perustettiin marraskuussa 2013. (Kriminaalihuollon tukisäätiö, verkostoituminen.) Verkostoja yhdistää halu vaikuttaa rikosseuraamusalalla, Kriminaalihuollon tukisäätiön tavoitteiden ja toiminta-ajatuksen mukaisesti (kts s. 16-17).

Enenevissä määrin on alettu keskustelemaan moniammatillisuudesta ja verkostomaisesta yhteistyöstä. Monella eri saralla on todettu verkostomaisen yhteistyön tuovan lisäarvoa työhön ja olevan eduksi asiakkaalle. Sosiaalialan verkostot ovat yleistymässä, josta esimerkkinä THL:n Perhepalveluverkosto. Perhepalveluverkoston perusajatus on lapsiperheiden kanssa työskentelevien yhteistyön kehittäminen, jonka myötä pyritään asiakaslähtöisyyteen. Verkoston tavoite on koota kaikki sosiaali- ja terveystieteiden lapsiperheiden kanssa toimivien tieto ja taito perhepalveluverkoston alle, tämä kattaa niin kunta-, järjestö ja seurakuntasektorin. (THL, Perhepalveluverkosto.)

Tutustuessani verkostomaisen yhteistyön kirjallisuuteen jouduin toteamaan sen koskettavan lähes kokonaan vain yritysmaailmaa, joka perusperiaatteeltaan on hyvin erilainen kuin sosiaalipuolen verkostot. Lähtökohtainen ero on mielestäni tavoitteissa, sosiaalialan sektorien perusajatus on saada tieto ja taito kaikkien käyttöön mm. yllä mainittu perhepalveluverkosto, kun taas yritysten perusajatus ja lähtökohta on liiketalouden kasvussa ja näin ollen muiden yritysten kanssa ollaan kilpailuasemassa. Kuitenkin näkisin verkosto-osaamisen ja siihen liittyvät taidot, olevan molemmissa verkostoissa hyvin samankaltaista, sillä verkoston jäsenet koostuvat eri organisaatioiden toimijoista ja työntekijöistä.

Verkostoitumisella tarkoitetaan ammattilaisten, eri sektoreiden, yritysten ja organisaatioiden yhteistyötä. Yhteistyön intensiteetti voi verkostoilla olla hyvin erilaista, se voi perustua vapaaehtoisuuteen tai olla hyvinkin tiukasti määriteltä. Verkoston intensiteetti riippuu siitä, mitkä ovat verkoston tavoitteet, mihin tarkoitukseen verkosto on perustettu ja mikä taho /

organisaatio on verkoston perustanut. *Verkostojohtaminen* on verkoston olemassaololle tärkeää, jotta kaikilla verkoston jäsenillä olisi sama visio ja ajatus tavoitteista sekä määränpäästä. Verkostojohtamisella tarkoitetaan organisointi- ja johtamismallia. Johtamistavat vaihtelevat verkoston rakenteen, intensiteetin ja toiminnallisuuden mukaan. (Pirnes Hannu 2002: 7-8.)

Verkosto-osaamisella tarkoitetaan sisäisen- ja ulkoisen tehokkuuden aikaperusteista johtamista. Pirnes on jaotellut verkosto-osaamisen kolmeen käsitteeseen; sisäisen tehokkuuden, ulkoisen tehollisuuden ja aikaperusteisen toiminnan käsitteisiin. Verkosto osaamisen perusperiaate on prosessien uudellinen organisointi, kuinka yritysten sisäistä tehokkuutta ja ulkoista tehollisuutta voidaan johtaa aikaperusteisesti. Verkosto-osaamisesta voivat hyötyä kaikki verkostossa olevat organisaatiot. Verkosto-osaamisen toimintamalli on hyvin moniulotteinen ja vaikeasti ymmärrettävä, sillä siinä on osattava yhdistää samanaikaisesti eri asioiden ääripäät, esim. hierarkkinen käskytsorganisaatiomalli ja tilanteesta ohjautuva, äärimmäisen joustava ja innovatiivinen yksilöllinen toimintatapa. (Pirnes 2002: 47-49.)

Itse ajattelen verkosto-osaamisen tarkoittavan myös yksilöllistä kykyä ja taitoa toimia verkostossa oman organisaation edustajana. Verkosto koostuu yksilöistä, joilla on oma taustayksikkönsä ja näin ollen kaikilla on myös omat intressinsä verkostoa kohtaan. Lisäksi oleellista ovat omat yhteistyötaidot, sekä oman tiedon ja taidon jakaminen, sekä uuden tiedon ja taidon vastaanottaminen. Unohtamatta taitoa yhdistää voimavarat omaan työhön. Verkostoituminen edesauttaa muihin ammattilaisiin tutustumista, jonka myötä rohkeus kysyä apua ja neuvoja muilta kollegoilta kasvaa. Sosiaalialalla on yhtä paljon erilaisia elämäntilanteita ja asioita kohdattavana kuin on perheitä, näin ollen lähtökohtaisesti ei kukaan voi olettaa, että yhdeltä työntekijältä löytyisi kaikki tarvittavat työkalut perheen tukemiseen ja auttamiseen. Ammatilliset taustaverkostot ovat tässä hyvänä tukena, verkoston toimiessa niin ammatillisena apuna kuin -vertaistukena. Verkoston jäsenien kautta verkosto sisältää runsaasti tietoa ja taitoa, joka on kaikkien ammattilaisten voimavarana ja hyödynnettävissä.

3 Perhetyö kehittämistoiminnan teoreettisena lähtökohtana

Perhetyö on kehittämistoimintani teoreettisena lähtökohtana. Vankiperhetyön verkoston nimi itsessään kertoo jo paljon verkoston toiminnasta. Vankiperhetyö ei ole, ainakaan vielä, yleistynyt käsite ja vankilassa tehtävään perhetyöhön ja sen merkitykseen on havahduttu vasta 2000 -luvulla. Rikosseuraamuslaitos julkaisi viime vuonna Lapsi- ja perhetyön linjaukset, joka on iso askel kohti vankien sosiaalista kuntoutusnäkökulmaa ja perheiden kokonaisvaltaista hyvinvointi ajattelua. Perhetyön teoriaosuus lähtee yleisestä Suomessa vallitsevasta perhe-

työstä, tarkastellen sen historiaa ja tätä päivää. Perhetyö on hyvin laaja-alainen käsite ja sen määrittelemisen on suhteellisen haastavaa, sillä eri sektoreilla ja ammattialoilla perhetyö pitää sisällään hyvin moninaisia tavoitteita ja toimintatapoja. Osa perhetyöstä perustuu lakeihin ja muihin säädöksiin, joita myös tarkastelen perhetyö osiossa. Rikosseuraamusalalla vankeusrangaistus perustuu normaalisuuseriaatteeseen, jolloin myös vankeuslain lisäksi perhetyöhön vaikuttavat yhteiskunnan yleiset säädökset ja lait.

Perhetyö mielletään usein sosiaali- ja terveysalan tehtäväksi, toisaalta miettiessä asiaa suuremmasta kontekstista on perhe ja perheen merkitys läsnä kaikkialla, sillä jokainen meistä on osa perhettä. Perhetyöstä olen luonut mallinnuksen siihen, mihin vankilassa tehtävä perhetyö perustuu ja mihin se sijoittuu yhteiskunnassamme. Lopuksi esittelen omassa kappaleessaan vankilassa tehtävän perhetyöhön, siihen vaikuttavat lainalaisuudet sekä rikosseuraamusalan luomat suuntaviivat.

3.1 Perhetyö Suomessa, historiasta tähän päivään

Perhetyöllä Suomessa on lyhyt ja toisaalta pitkä historia. Ritva Nätkin ja Jaana Vuori tuovat esille perhetyön juurien olevan kirkollisessa vaivashoidossa ja maallisessa hyväntekeväisyystyössä. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa perhetyötä muokkasi kansakuntaa rakentaneet kansalaisliikkeet. Kansalaisliikkeet nostivat esille suuria yhteiskunnallisia kysymyksiä, jossa oman paikkansa sai perhe-elämää koskeva huoli. Perhetyön alku on ollut kansalaisjärjestöjen vastuulla, sillä ne kehittivät ja kokeilivat eri perhetyön muotoja. Sotien jälkeisenä aikana perhetyöstä tuli kunnallisia tai valtiollisia. (Nätkin & Vuori 2007: 10-11.)

Reijonen tuo esille lastensuojelun perhetyön juurien yltävän sodan jälkeiseen Suomeen. Idea perhetyöstä rantautui Suomeen Ruotsista yhdyskuntatyön vanavedessä. Mannerheimin lastensuojeluliitto ja sosiaalhallitus aloittivat 1976 tehostetun perhetyön kokeilun, jonka tavoitteena oli kehittää moniongelmaisille perheille räätälöityä kotipalvelua. Perhetyön keskeiset teemat olivat perheen innostaminen vuorovaikutukseen ympäristönsä kanssa ja vanhempien opettaminen lasten- ja kodinhoidossa. Perhetyö levisi nopeasti ja vuonna 1980 palvelua oli saatavissa jo 80 kunnassa. (Reijonen 2005: 7-9.) Nätkin ja Vuoren katsontatavan mukaan perhetyön juuret ulottuvat aina 1800-luvulle ja kansalaisliikkeisiin, kun taas Reijonen katsoo perhetyön alkaneen lastensuojelun perhetyön myötä sodan jälkeisessä Suomessa.

Reijonen toteaa, että 1920-luvulta saakka on sosiaalialan työhön koulutettu sosiaalikasvattajia, -huoltajia ja -hoitajia. Sosiaalityössä tapahtui varsinainen murros 1970-luvun lopulla, jolloin sosiaalityö akateemistui yliopistojen kouluttamien sosiaalityöntekijöiden myötä. 1990-luvulla sosiaaliala koki merkittävän koulutuksellisen uudistuksen ammattikorkeakoulun mu-

kaan tulon myötä. Ammattikorkeakoulun koulutus on laaja-alainen sosiaalialan koulutus, tutkintonimikkeeksi on vakiintunut sosionomi. (Reijonen 2005: 7-9.)

Vuoden 1984 Sosiaalihuoltolaki korosti avohuollon ensisijaisuutta sosiaalihuoltoa toteutettaessa, jonka ensisijaisia toteuttajia olivat kodinhoitajat. Vuonna 1993 tuli voimaan VALTAVA-laki, laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta, jonka vaikutus korostui kotipalvelutyössä lisääntyvänä työmääränä. 1990-luvulla alkoi korostua verkostoituminen ja moniammatillisuuden käsite, jolloin kotipalvelu ja lastensuojelu alkoivat yhteistyössä työskennellä perheiden kanssa. 1990-luvun alun lama kasvatti perheiden tuen tarvetta, kuntien taloudellinen tilanne ei sallinut työvoiman lisäämistä, olemassa olevia resursseja oli alettava kohdentamaan. Vuonna 2004 valmistui lääninhallituksen toimialan peruspalvelujen arviointi, jonka mukaan jo 1990-luvulla kuntien kotipalvelun määrä lapsiperheille supistui merkittävästi. Vuosina 1998-2002 laskua oli 40 %. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä ja Virolainen, 2007: 52-53.)

Sosiaali- ja terveysministeriön tiedotteessa 177/2004 todetaan lapsiperheille kohdennetun perhetyön olevan uutta. Tiedotteen mukaan 1990-luvun lopulla Suomessa toimi vain muutamia kymmeniä perhetyöntekijöitä, kun taas 2004 perhetyöntekijän tehtäviä hoiti jo lähes tuhat työntekijää ja kolmessa neljästä kunnasta oli saatavana perhetyön palveluja. Perhetyön palvelut kehitettiin täyttämään lähes olemattomiin pienentyneen kodinhoitoavun palveluita lapsiperheille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004.) Heino Tarja on laatinut Stakesin työpaperin 9/2008, Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö. Työpaperissa todetaan 1980-luvulla lopulla olleen 60 000 lapsiperhettä kunnallisen kodinhoitoavun piirissä, vuonna 2000 18 000 ja vuonna 2005 kodinhoitoavun piirissä oli enää 12 800 perhettä. (Heino 2008: 6.) Perhetyön mukaan tulon myötä ja sen siirtyessä vahvemmin lastensuojelun alle on kodinhoitoapu vähentynyt, mutta vastaavasti lastensuojelun avohuollon asiakasmäärä lisääntynyt. Valtakunnallisen tilaston mukaan vuonna 1996 lastensuojelun avohuollon tuen piirissä oli n. 30 000 alaikäistä lasta ja vuonna 2006 tuen piirissä oli noin 60 000 lasta (Heino 2008: 8). Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen tilaston mukaan vuonna 2012 oli lastensuojelun avohuollon asiakkaina noin 87 200 lasta ja nuorta (Kuoppala & Säkkinen 30/2013: 1).

Myllärniemi Annina toteaa Heikki Waris ja Socca instituutin lastensuojelutyön perhetyötä koskevassa julkaisusarjassa, että sosiaalialan ammatillisen kehittymisen myötä on perheiltä vähentynyt perheille tarjottavat arjen avun palvelut, esim. apu konkreettisessa kodinhoidossa ja lasten hoidossa (Myllärniemi 2007: 8). Arjen avun palvelujen vähyteen olen törmännyt työurallani niin lastensuojelussa kuin vankiperheiden kanssa töitä tehdessäni. Siviilissä olevat vangin puoliset kertoivat usein väsymyksestä ja avun tarpeesta, jossa korostui arjen askareiden ja kodinhoidollisten asioiden avun tarve. Toisen vanhemman puuttuminen arjesta koettiin raskaaksi ja työllistäväksi, yhden vanhemman hoitaessa kahden vanhemman roolia kotona.

Sosiaalityön ytimeen on aina kuulunut perhetyö ja konkreettinen, kokonaisvaltainen, arkinen auttaminen ja itsenäisen selviytymisen tukeminen. Perhetyössä on järjestöiden ja kolmannen sektorin vahva panos merkinnyt perhetyön työnmenetelmien ja palvelujen kehitystä. (Heino 2008: 60.) Perhetyö on Helsingin sosiaalivirastossa kehittynyt osana alueellisten sosiaalitoimistojen työtä. Lastensuojelun ensimmäiset perhetyöntekijän vakanssit perustettiin Helsinkiin 1997. Lastensuojelun perhetyö on pääasiallisesti sosiaaliviraston alaisena tehtävää yksilökohtaista perhetyötä, joka toteutetaan lastensuojelun sosiaalityön avohuollon tukitoimena. Avohuollon tukitoimen asiakkaaksi, perheet ohjautuvat lastensuojelun sosiaalityöntekijän kautta. Myllärniemi määrittelee lastensuojelun perhetyön korjaavaksi ja kuntouttavaksi työksi. Perhe ja perheen kokoonpano sekä perheen merkitys yksilölle määritellään eri yhteyksissä ja palveluissa eri tavoin. (Myllärniemi 2007: 5-12.)

Sosiaalitoimi vastaa yhteistyössä terveydenhuollon kanssa hyvinvoinnista, mm. kuntoutusta tukevat hoito- ja terapiapalvelut ovat terveydenhuollon alaista toimintaa. Sosiaalitoimen ja terveydenhuollon hallinnolliset rajat tuovat ajoittain haasteita ja vaikuttavat epäedullisesti asiakasperheiden ratkaisuihin. Kuntien yhteistoiminta palveluiden hankkimisessa ja tuottamisessa on tullut yhä keskeisemmäksi. Kunnat järjestävät yhteistyössä perhetyön palveluja, mutta myös ostaa niitä yhdessä järjestöiltä tai toisilta kunnilta. (Heino 2008:17.)

3.1.1 Kansainväliset sopimukset, perhepolitiikka ja lait perhetyössä

Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimus, hyväksyttiin Yk:n kokouksessa 20.11.1989. Yleissopimuksessa korostuu lapsen oikeus turvalliseen ympäristöön, lapsen ympärillä ei saa olla uhkia, jotka vaarantavat hänen psyykkistä tai fyysistä kehitystä. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012: 26.) Sopimus ratifioitiin Suomessa 1991, jonka myötä kansalliseen lainsäädäntöön on tehty muutoksia Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti. Sopimuksen kolmannessa artiklassa todetaan, että lasta koskevissa päätöksissä on aina ensimmäiseksi huomioitava lapsen etu. Yhdeksännessä artiklassa puhutaan lapsen oikeudesta elää vanhempiensa kanssa ja artiklassa 17, todetaan lapsella olevan oikeus yksityisyyteen ja perhe-elämään. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, 4-13.) Yk:n Lapsen oikeuksien sopimus luo pohjaa Suomessa toteutettavalle sosiaalipolitiikalle ja laeille, jotka vaikuttavat myös Suomessa tehtävään perhetyöhön. Yk:n Lapsen oikeuksien sopimus korostaa lapsilähtöisyyttä. Lapsilähtöisyydellä perhetyössä tarkoitetaan sitä, että lapsi otetaan huomioon moniulotteisesti ja kokonaisvaltaisesti. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012: 26.)

Perhepolitiikan juuret yltävät väestöpolitiikkaan ja 1900-lukuun, jolloin 1930 havahduttiin Suomessa lasten syntyvyyden vähenemiseen. 1948 hyväksyttiin laki lapsilisistä. (Hiilamo 2006: 5-6.) Suomalaisen perhepolitiikan painopiste on luoda lapsille turvallinen kasvuympäristö ja

turvata lasten vanhemmille aineelliset ja henkiset mahdollisuudet synnyttää ja kasvattaa lapsia. Kiteytettynä se on vanhemman ja perheen yhtenäisyyden tukemista. Perhepolitiikassa painotetaan lapsiperheiden palveluja. Perhepolitiikan painopiste on 1970-luvulta asti ollut pienten lasten hoitojärjestelmän kehittämisessä, joka on mahdollistanut molempien vanhempien työssä käynnin. Perhepolitiikan lisäksi lapsiperheiden arkeen vaikuttavat asuntopolitiikka, ympäristöpolitiikka, koulutuspolitiikka ja työllisyyspolitiikka, joiden ratkaisut vaikuttavat ja ovat osa perhepolitiikkaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006: 4-5.)

Perhetyö on Suomessa hyvin vahvasti kytkeytynyt lastensuojeluun. Myllärniemi (2007: 23) kiteyttää lastensuojelulain ja perhetyön käytännössä korostavan perhekokonaisuuden ja vanhempien tukemisen tärkeyttä, unohtamatta tärkeintä eli lapsen etua. Perhetyötä ohjaa hyvin pitkälle lainsäädäntö. Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä ja Virolainen (2012: 50) ovat poimineet seuraavat lait, jotka ohjaavat perhetyötä. Omassa työssäni nostan heidän poimintoja mukaillen esille seuraavat lait:

- 710/1982 Sosiaalihuoltolaki
- 417/2007 Lastensuojelulaki
- 504/2002 Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseksi
- 338/2011 Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnosta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta
- Vankiperhetyön näkökulma tuo listaan vielä:
 - 767/2005 Vankeuslaki
 - 2013 Lapsi- ja perhetyön linjaukset (Rikosseuraamuslaitos)

Sosiaalihuoltolaki määrittelee kunnan tuottamia laissa määriteltyjä sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaaliavustuksia, sosiaalista luottoa ja niihin liittyviä toimintoja. Näiden etuuksien tarkoituksena on ylläpitää niin yksityisen henkilön kuin perheenkin ja yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä. (Sosiaalihuoltolaki 1§.) Valtioneuvoston asetuksella neuvolatoiminnosta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) on tarkoitus varmistaa niin lasta odottavien naisten ja perheiden, että alle kouluikäisten lasten, oppilaiden ja heidän perheidensä sekä opiskelijoiden terveysneuvonta ja terveystarkastukset. Terveysneuvonnan ja - tarkastusten on oltava suunnitelmallisia, tasoltaan yhtenäisiä ja yksilöiden ja väestön tarpeet huomioon ottavia kunnallisessa terveydenhuollossa. (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta).

Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelu on lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jota toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lastensuojeluun liittyy myös

lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. (Lastensuojelu 1-3§.) Alaikäisten lasten kanssa työskentelevien kohdalla on oma lakinsa, 504/2002 Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseksi. Lain tarkoitus on suojella alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta ja edistää heidän henkilökohtaista turvallisuuttaan. (Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseksi.)

Vankeuslakia sovelletaan ehdottoman vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon. Vankeuslaki kattaa koko vankeusrangaistuksen, sijoittelusta vapautumiseen asti. Vankeuslain 3§, todetaan vankeuden sisältönä olevan vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Vapaudenmenetyksestä aiheuttavia haittoja on pyrittävä ehkäisemään. (Vankeuslaki.) Vankeuslaki tukee rikosseuraamusalalla vallitsevaa normaalisuuseriaa. Useilla vangeilla on siviilissä perhettä, jolloin vankeusrangaistus vaikuttaa vangin lisäksi myös koko perheeseen. Rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjaukset perustuvat YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaisiin periaatteisiin. Tarkoituksena on, että Rikosseuraamusalan työssä huomioidaan yleissopimuksen mukaiset periaatteet. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus siis vie näkökulmaa lapsilähtöisempään suuntaan, kun se tänä päivänä on vielä hyvin vankilälähtöistä. Vankiloissa tehtävän perhetyön pääpaino on vanhemmuuden tukemisessa. (Rikosseuraamuslaitos 2013: 1-2.) Rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjauksen myötä vankilassa tehtävä perhetyö on saanut jalansijaa, näkyvyyttä ja toimintamallin.

3.1.2 Perhetyön määritelmä ja tekijät

Etsiessäni tietoa siitä, mitä perhetyö on tänä päivänä, mikä määrittää perhetyötä, kuka sitä tekee ja mikä velvoittaa tekemään perhetyötä, oli vaikea löytää selkeää vastausta, toisin sanoen mahdotonta. Suuri osa kirjallisuudesta on 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä, joissa puhutaan lähinnä perhetyön menetelmistä. Lähes kaikissa perhetyötä koskevissa teoksissa on mainittu, että yhtä yksiselitteistä perhetyön määritelmää ei ole olemassa. Sosiaali- ja terveysministeriön sivuilta ei löydy tämän päivän tietoa perhetyöstä. Sosiaalipalveluiden alle on määritelty sosiaalityö, sosiaalipäivystys, kotihoito, laitoshoido, asumispalvelut, perhehoito, omaishoito, päivähoito, lastensuojelu, adoptio, kasvatus- ja perheneuvonta, huoltajuus- elatus- ja isyyden tunnustaminen, päihdepalvelut sekä vammaispalvelut ja tukitoimet. Lastensuojelun alta löytyy avohuollon tukitoimien toimintamuodosta maininta perhetyöstä. (Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.)

Terveystieteiden- ja hyvinvointilaitoksen ylläpitämässä sosiaalipoltti verkkosivustolla on perhetyön todettu tänä päivänä vakiintuneen osaksi kuntien toimintaa. Perhetyön yksiselitteisen ja ko-

konaisvaltaisen määrittelyn todetaan myös perhetyön alla olevan haastavaa, sillä perhetyötä tehdään hyvin erilaisin menetelmin ja eri toimintamuotoja käyttäen. Perhetyön vakiinnuttua osaksi kuntien toimintaa on sen sisältö, toimintamuodot, tavoitteet, tekijät ja organisointi myös paikkakunta sidonnaista. Lastensuojelulaki 36§ velvoittaa sosiaalihuollosta vastaavaa toimielintä järjestämään perhetyötä avohuollon tukitoimena. Näin ollen perhetyö on vakiintunut 2000-luvulla ainakin lastensuojelun työmuodoksi. (Reijonen & verkkotoimitus 2013.) Haastetta perhetyölle tuovat perhe käsitteen ja perheiden elämäntilanteiden moninaisuus, näin ollen ei perhetyökään voi olla yksinkertaista. Lisäksi perhetyö on muodoiltaan ja toimintatavoiltaan osin jäsentymätöntä ja kehittymisen suuntaakin on vaikea ennustaa. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012: 13.)

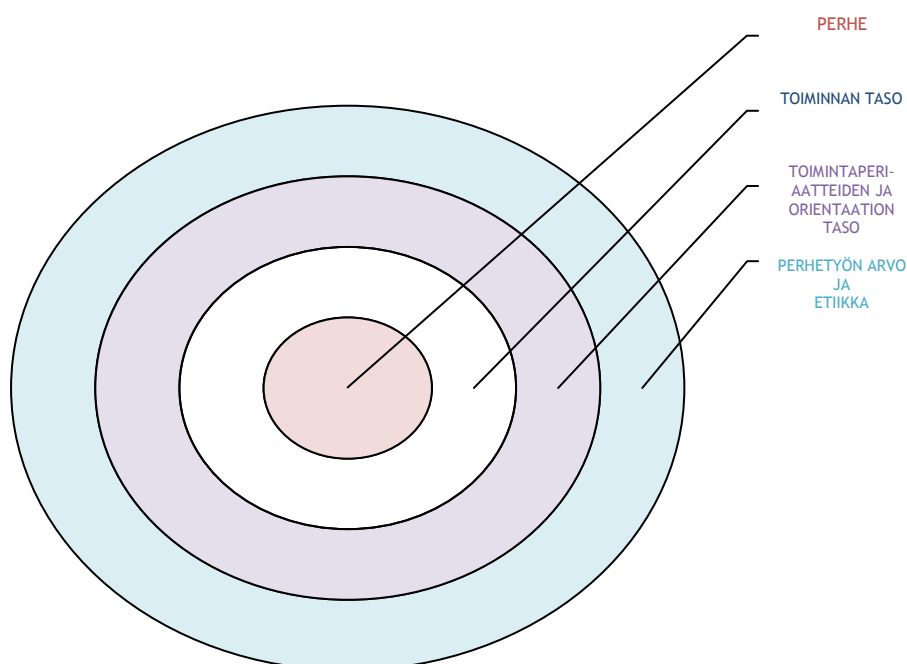
Perhetyön jäsentymättömyys ja käsitteen määrittelemättömyys luovat siis haasteita perhetyölle. Martikainen ja Lahtinen toteavat, että perhetyötä pyrkivät määrittelemään organisaatiot, jotka sitä tekevät, mm. järjestöt, projektit, tutkijat, kouluttajat ja käytännön perhetyöntekijät. Samassa he toteavat perhetyön olevan vielä nuori käsite, jonka vuoksi on ymmärrettävää, ettei sille ole vielä muotoutunut selkeää käsitettä. (Martikainen & Lahtinen 2005.) Lastensuojelun perhetyöstä löytyy runsaasti kirjoitettua tietoa. Suomessa tehtävä perhetyö näyttäisikin kulminoituvan lastensuojelun perhetyöhön, niin kuin Reijonen on todennut.

Rantala Arjalta on valmistunut vuonna 2002 Jyväskylän yliopistolla väitöskirja, jossa nostetaan esille *perhekeskeisyyden* käsite. Väitöskirjassaan hän nostaa perheiden kanssa työtä tekevien ammattilaisten perhekeskeisyyden käsitteellistä eroavuutta esille. Hän tuo esille kuinka koulutukseltaan ja työkokemukseltaan erilaisilla työntekijöillä voi olla täysin erilaisetkin näkemykset siitä mitä perhekeskeisyys tarkoittaa käytännön työssä. Eri ammattiryhmienkin sisällä perhekeskeisiksi koetut näkemykset ja työmenetelmät voivat vaihdella hyvin paljon. (Rantala 2002: 34.) Lisäksi Rantala tuo esille palvelujärjestelmien hajanaisuuden. Perheet saattavat asioida hyvinkin monien ammatti-ihmisten kanssa. Yksittäisen asiakkaan asioita hoidetaan yhtä aikaa monessa eri organisaatiossa ja asiakas kohtaa runsaasti eri työntekijöitä. Eri organisaatioiden työntekijät hoitavat perheen asiaa niin oman palvelutehtävänsä, omien tavoitteidensa, kuin tarkoituksperiensä mukaisesti. (Rantala, 2002: 47.) Perhekeskeisyys on ensisijaisen tärkeä käsite perhetyössä. Perhekeskeisyys pitää sisällään yhtä paljon näkemyksiä kuin on organisaatioita ja työntekijöitä, jotka kohtaavat perheitä. Lisäksi perhepalvelujärjestelmämme koetaan pirstaloituneeksi, vaikka sen kehittämistyö on ansioituneesti aloitettu valtakunnallisesti 2000-luvun alussa. Ei siis ole ihme, että perhetyönkin jäsentäminen on haasteellista.

Myllärniemi tuo esille lastensuojelussa tarvittavan entistä systemaattisempaa arviointia, johon kuuluu lapsen tilanteen arviointi, perheen voimavarojen arviointi, palvelutarpeen arviointi, verkostotyöskentelyä, tukitoimien riittävyys arviointia, sekä virallisten lausuntojen ja

dokumenttien kirjaamista. Myllärniemen mukaan Perämaata lainaten (ks. Perämaa 2002, 77), perhetyön painoarvo ilmenee monessa kohtaa perhetyön mahdollisuudessa joustavuuteen ja räätälöitävyyteen, yhdistäen intensiivisen työskentelyn perheen kotona. (Myllärniemi 2007: 9.)

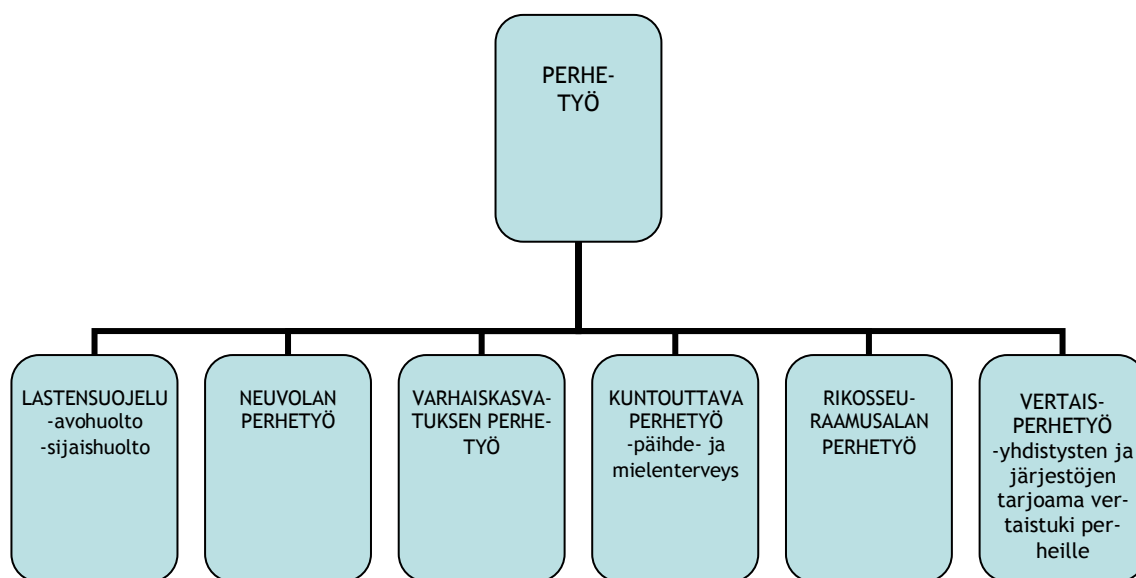
Heino (2008: 25) on määritellyt lastensuojelussa tehtävän perhetyön sateenvarjo käsitteeksi, jossa perhetyö nostetaan pääkäsitteeksi pitäen sisällään klinikalla, kotona, laitoksella ja leirillä, perheterapiassa, perhekuntoutuksessa, sekä kohdennetussa ja tehostetussa perhetyössä tehtävän työn. Myllärniemi on ansiokkaasti selkeyttänyt lastensuojelun perhetyön kontekstia neljään tasoon. Uloin, eli neljäs, taso luo perhetyötä koskevan arvo ja etiikka pohjan, sisältäen moraalin ja yhteiskuntapolitiikan, sekä lasten oikeudet, perhekäsitykset ja vanhempien vastuun ja velvollisuuden. Kolmas taso käsittää toimintaperiaatteiden ja orientaation tason, eli millaista tukimuotoa perhe saa. Perheen kanssa työskentely voi olla pitkä tai lyhyt kestoista, kriisi tai akuuttityötä, tai ennaltaehkäisevää perheen arjessa tehtävää työtä. Toinen taso muodostuu toiminnan tasosta, eli kuka tekee, missä tekee, mitä tekee, miten tekee ja kuka/ketkä osallistuvat? Perhetyön kontekstin ensimmäisen tason, eli perhetyön ytimen muodostaa perhe, joka lastensuojelussa käsittää alaikäiset lapset ja vanhemmat. Lastensuojelun perhetyön lähtökohta on perheen vuorovaikutuksen, perhedynamiikan, ja perheen vanhemmuuden tukeminen lapsen edun mukaisesti. (Myllärniemi 2007:6.)

Kuvio 1: Perhetyön konteksti, mukailen Myllärniemeä (2007: 6)

Omassa työssäni nostan esille Myllärniemen lastensuojelun perhetyön kontekstin yleiseksi perhetyön kontekstiksi. Perhetyön nostan ns. sateenvarjo käsitteeksi, joka pitää sisällään eri perhetyön toimintamuodot. Perhetyön toimintamuotoina työssäni käsitän neuvolan perhetyön, varhaiskasvatuksen perhetyön, lastensuojelun kokonaisuudessaan, kuntouttavan perhetyön, rikosseuraamusalan perhetyön ja uutena, mutta yhtenä tämän päivän tärkeänä toimijana vertaisperhetyön. Vertaisperhetyön käsite tuli esille keskustelussa Ehjä perhe -toiminnan perhetyön päällikön kanssa. Hän esitteli Kriminaalihuollon lapsi- ja perhetyön koordinaation tehtäväkuvauksia, jossa hän on ottanut esille vertaisperhetyön. Vertaisperhetyö käsite pitää sisällään yhdistysten, järjestöjen sekä seurakuntien ylläpitämän vertaistoiminnan.

Vertaistoiminnalla on tänä päivänä suuri merkitys. Sosiaaliportin sivuilla on vertaistuen merkityksen todettu olevan suuri yksilön tasolla. Ihminen voi kokea, että ei ole tilanteessaan yksin, kokemusten ja ajatusten vaihdon kautta syntyy asioihin uusia näkökulmia. Lisäksi omaan tilanteeseen voi saada tietoa ja käytännön vinkkejä, jotka auttavat arjessa selviytymisessä ja parhaimmillaan vertaistuki johtaa yksilöiden ja ihmisryhmien voimaantumiseen. (Huuskonen, Sosiaaliportti.)

Kuvio 2: Perhetyö jäsennyksen sateenvarjomalli.

Perhetyön käsite on vahvasti juurtunut Suomessa lastensuojeluun. Heinon koostamassa Stake-sin selvityksessä lastensuojelun kehittämisohjelmalle, nostetaan esille lastensuojelun perhetyössä olleiden lasten vanhempien työmarkkinatilanteen olleen muita asiakkaita heikompi. Joka kolmannen äidin todettiin olleen ilman ammattia, eivätkä he ole olleet työmarkkinoilla. Työmarkkinatilannetta kuvattiin seuraavissa tapauksissa erityisenä; vanhempien pitkäaikais-

työttömyys, päihteiden käyttö, korvaushoito tai vankeusrangaistus oli meneillään. Selvityksessä myös todetaan, että perhetyön laajuudesta ei saada mitään valtakunnallista tilastotietoa. Seurantatiedoista ei myöskään selviä millaisia avohuollon tukitoimia asiakasperheille on tarjolla ja mitä he saavat. (Heino, 2008: 12.)

Myllärniemen mukaan, kun kyseessä on lapsiperhe, tarvitaan aina lastensuojelullinen työorientaatio ja lähestymistapa, jossa toimintaperiaatteena on ensisijaisesti lapsen etu. Lastensuojelun perhetyö on aina interventio perheen elämään ja yksityiseen, perhetyö on tukea antavaa, mutta pitää sisällään myös kontrollin. (Myllärniemi 2007: 11, 82.) Perhetyön määritelmän myötä nousi vahvasti ajatus siitä, kuinka yhteneväinen se on rikosseuraamusalan asiakkaiden kanssa. Rikosseuraamusalan työ perustuu kontrolliin ja tukeen, asiakkaita tuetaan muutokseen samalla kun heidän tekemisiään kontrolloidaan. Mielenkiintoista olisi nähdä tilasto, jossa olisi verrattu rikosseuraamusalan ja lastensuojelun yhteneväisyyksiä, sekä yhteisiä asiakkaita.

3.2 Perhetyö vankilassa

Suomen vankiloissa on jo pitkään ollut naisia lapsien kanssa. 1800-luvun loppupuolella kaikki naispuoliset kuritushuone- ja työvangit siirrettiin Hämeenlinnaan vankilaan, useat heistä olivat raskaana tai heillä oli imeväisikäinen lapsi. Vuonna 1946 Hämeenlinnan keskusvankilaan perustettiin lastenosasto. Aluksi äideillä oli mahdollisuus sovitusti hoitaa lapsiaan, mutta myöhemmin hoitovastuu siirrettiin täysin äideille ja työvelvoite poistettiin äideiltä, joilla oli lapsi mukana vankilassa. Hämeenlinnan ja Vanajan vankilassa on tänäkin päivänä mahdollisuus kärsiä rangaistusta pääasiallisesti alle kolme vuotiaan lapsen kanssa. (Enroos 2008: 26-27.)

Katsontatavasta riippuen, on perhetyötä tehty Suomessa 1800-luvun loppupuolelta asti ja varsinaista sosiaalihuoltoon liittyvää perhetyötä on tehty 1900-luvun sotien jälkeen. Vankilassa tehtävän perhetyön juurien voidaan historian valossa katsoa yltävän samoihin aikakausiin, vaikkakin ajatus varsinaisesta perhetyöstä ei ole ollut samanlainen kuin tämän päivän ammatillinen perhetyö vankilassa. Rikosseuraamusalalla on 2000-luvulta alkaen korostettu perhetyön merkitystä vangille ja hänen perheelle. Rikosseuraamusvirasto asetti vuonna 2002 perhetyöryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää miten vankeinhoitolaitos voi tukea vangin ja vangin perheen sosiaalisia suhteita vankeustuomion aikana. Perhetyöryhmän näkemyksen mukaan perhetyöhön on syytä sisällyttää vankilan kaikki toiminta, jossa ollaan yhteydessä vangin perheeseen ja jokaisessa vankilassa olisi hyvä olla nimetty vankiperhetyöntekijä. ”Perhekeskeisen toiminnan tulee perustua vankeuden alussa tehtävään riski- ja tarvearvioon, jonka perusteella tehdään rangaistusajan suunnitelma tarvittavasta ja kunkin vangin kohdalla mahdolli-

sesta toiminnasta. Lähisuhdeväkivaltaa tulee arvioida nykyistä systemaattisemmin.” (Rikosseuraamuslaitos, Perhe muurin toisella puolella.)

Vankiloissa perhetyö on varsin uusi toimintamuoto, josta yhtenä esimerkkinä on, ettei Rikosseuraamuslaitoksen nettisivujen asiahakemistossa löydy perhetyötä laisinkaan. Pitkän linjan työnteon ja Kriminaalihuoltolaitoksen perustaman vankiperhetyön verkoston myötävaikutuksesta on Rikosseuraamuslaitoksessa otettu yhdeksi vankeus ajan työmuodoksi lapsi- ja perhetyö, jonka linjauksen ohjeistus valmistui helmikuussa 2013 (Rikosseuraamuslaitos, 2013). Lapsi ja perhetyön linjaukset pohjautuvat YK:n yleissopimukseen lapsen oikeuksista, lastensuojelulakiin, sekä vankeuslakiin, jonka mukaan sijoittelussa on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin (Rikosseuraamuslaitos 2013: 1). Rikosseuraamuslaitoksen kehityksen alla oleva perhetyö perustuu siis hyvin pitkälle lapsinäkökulmaan. Perhetyön myötä on myös mahdollisuus puuttua perheen vuorovaikutukseen ja mahdolliseen perheväkivaltaan. Onnistuneessa interventiossa on siis mahdollisuus katkaista sukupolvien yli jatkuva rikoskierre.

Suomessa vankiperhetyötä tai perhetyötä vankilassa, on pyritty tekemään ja tehty eri sektoreiden toimesta jo vuosikymmeniä. Vankiperhetyötä on ollut kehittämässä eri järjestöjä, joista esimerkkinä mm. Kriminaalihuollon tukisäätiö Kritis, Vapautuvien Tuki ry, Vankien omaiset Vao ja Kris -Suomi jonka pääasiallinen painopiste on vangin tukemisessa. Vapautuvien tuki ry toimi vankien ja heidän perheiden kanssa 1990 -luvulta aina vuoteen 2012. Vapautuvien Tuesta ei löydy kirjoitettua tietoa, mutta olin itse siellä töissä vuodesta 2009, päätoimintamme oli perheleirien järjestäminen vangeille ja heidän omaisille. Vankien Omaiset (Vao) on vuonna 2005 vankien omaisten perustama valtakunnallinen vapaaehtoisyhdistys. Toiminta perustuu vertaistukeen, sisältäen mm. vertaisryhmiä, lisäksi toimintaan kuuluu virkistys- ja perheleirejä vankien omaisille. (Vankien omaiset, Tukea - tietoa -toimintaa.)

Kriminaalihuollon tukisäätiössä on tehty vankien ja heidän läheistensä kanssa perhetyötä vuodesta 2005. Työskentely on ollut projektiluontoista, toiminta on vakinaistettu vuodesta 2011, rahoittajana RAY. Yhtenä työmuotona on ollut vankiperhetyön verkoston perustaminen, joka oli yksi Ehjä perhe-projektin tuloksista. (Kriminaalihuollon tukisäätiö, Ehjä perhe -toiminta.)

Suomessa arvioidaan olevan noin 8000-10000 lasta, joiden vanhempi tai molemmat vanhemmat ovat suorittamassa vankeusrangaistusta (Kriminaalihuollon tukisäätiö, Ehjä perhe -toiminta). Vankeinhoidon päätehtävä on rangaistuksen toimeenpano. Vankeuden negatiivisia vaikutuksia tulee pyrkiä vähentämään ja estää uusintarikollisuutta, edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan (Vankeuslaki 767/2005). Näiden tavoitteiden saavuttamisessa nähdään perheen ja perhesuhteiden olevan merkittävässä asemassa (Enroos 2012: 45-46.)

Vanhemman tai läheisen joutuessa vankilaan tarkoittaa se aina konkreettista eroa ja yhteydenpidon rajoittamista. Vankilaan joutuminen on usein perheelle kriisi, jossa omat selviytymiskeinot ja toimintamallit usein tuntuvat riittämättömiltä. (Sassi & Huhtimo 2006: 33.) Vankilan päätehtävä on vankeusrangaistuksen suorittamisen valvonnassa, unohtamatta lapsen ja perheiden oikeutta vanhempaan. Vankeinhoidon ja lastensuojelun eroavuus korostuu perhesuhteisiin vaikuttamisen osalta, vankeinhoidossa perhesuhteet eivät ole työskentelyn ytimessä tai työntekijöiden erityisasiantuntemuksen kohde (Enroos 2012: 45). Heino (2008: 19) on lastensuojelun kehittämisohjelman selvityksessä todennut, että erityispalveluja ja -järjestelyjä tarvitaan vanhemman ollessa lapsen kanssa vankilassa. Mielestäni tähän olisi myös syytä lisätä erityispalvelujen ja -järjestelyjen tarve, silloin kun toinen vanhemmasta on vankilassa.

Vanhemman vankilaan joutuminen tarkoittaa perheessä muutosta perheen sosiaaliseen tilanteeseen. Vankilaan joutuminen aiheuttaa vangille ja hänen perheelle merkittäviä sosiaalisia ja taloudellisia vaikeuksia. Lisäksi perheen jäsenistä yksi on konkreettisesti poissa, näin ollen perheen arjen pyörittäminen jää käytännössä yhden vanhemman vastuulle. (Sassi & Huhtimo 2006: 27.) Enroosin tekemän (2008) Vankila lapsuudessa - lapset vankilassa, tutkimuksessa todetaan tutkimusten perusteella (esim. Myers ym 1999, Stanton 1980, Bloom 1993, Johnston 1995, Alejos 2005) äidin vankeuden aiheuttavan enemmän muutoksia lapsen elämään kuin isän vankeuden.

3.2.1 Kansainvälinen vertailu

Ruotsissa tehtiin vuonna 1997 kriminaalihuollon ja sosiaalihuollon toimesta raportti ”Barn med frihetsberövade föräldrar”. Raportin lopputuloksena todettiin, että vankilassa olevien lasten ja vanhempien välistä yhteydenpitoa tulisi parantaa ja lisätä näiden lasten näkyvyyttä kriminaalihuollossa. Ruotsin kriminaalihuollon vuoden 1997 selvityksen mukaan, lapsia joiden vanhempi tai vanhemmat ovat vankilassa, on keskimäärin 8000 (Barnombudsmannen rapporterar 2004: 8, 13.) Lapsiasiamiehen raportissa nousee esille viranomaisten yhteistyön tärkeys vanhemman joutuessa vankilaan. Niin poliisien kuin Kriminaalihuollon tehtävä on kartoittaa kiinniotetulta / vangilta onko hänellä huollettavia lapsia ja kuka heitä hoitaa vanhemman ollessa poissa. Selvityksen mukaan vuonna 2004, Ruotsin vankiloissa lähes puolelta vangeista ei koskaan ollut kysytty huollettavien lasten määrää. (Barnombudsmannen rapporterar 2004: 16-17.)

Ruotsalaisessa, Tukholman sosiaalityön yliopiston tutkimuksessa, korostuu viranomaisten yhteistyön merkitys. Poliisi ja Kriminaalihuolto ovat tahoja, jotka ovat ensisijaisesti tekemisissä henkilön kanssa joka on tehnyt rikoksen. Näin ollen heillä pitäisi ensisijaisesti olla velvollisuus

selvittää pidätetyn / tuomitun henkilön huollettavien lasten määrä, jotta lapsinäkökulma olisi mahdollista saada esille. Sosiaalihuolto on vastuussa lapsen hyvinvoinnista, näin ollen poliisin, kriminaalihuollon ja sosiaalihuollon yhteistyön merkitys korostuu tarkasteltaessa asiaa lapsinäkökulmasta. (Juringe & Svensson 2007: 9.)

Tutkimuksissa vankilan vaikutuksesta vankien omaisiin on viime vuosina korostunut lapsinäkökulma. Creasie Finney Hairston on amerikkalainen sosiaalityön professori, joka on vuosia tutkinut vankilan vaikutusta perheeseen ja lapsiin. Tutkimuksissa on ilmennyt, että Yhdysvalloissa on yli 1,5 miljoonaa lasta, joiden vanhempi on vankilassa. Hairstonin tekemät tutkimukset ovat korostaneet vanhemman vankilaan joutumisen vaikutuksia erityisesti lapsiin. Tutkimusten mukaan vanhemman joutuminen vankilaan voi vaarantaa lapsen normaalia kasvua ja kehitystä. Lisäksi Hairstonin mukaan haasteita perhe-elämään tuo myös vangin vapautuminen, jolloin perhe jälleen yhdistyy. (Hairston 2007: 2-3.) Työskennellessäni vankien ja heidän perheidensä kanssa korostui usein perheenjäsenien pelko vankilan jälkeisestä elämästä, usein varsinkin siviilissä olevien pohdinnoissa korostui miten he osaavat antaa tilaa puolisolalle, kun ovat vankilatuomion aikana oppineet pärjäämään yksin. Vangit usein toivat esille, että kokivat vankilatuomion myötä ulkopuolisuutta perheeseen kuulumisesta.

3.2.2 Coping - projekti

Vuosina 2010-2012 oli käynnissä neljässä Euroopan maassa, Ruotsi, Uusi-Britannia, Saksa ja Romania, laaja Euroopan unionin rahoittama tutkimus. Tutkimuksessa selvitettiin vanhemman vankilatuomion vaikutusta lasten hyvinvointiin ja mielenterveyteen. (Jones & Wainaina-Woźna 2013: 11.) Euroopassa on vuosittain arviolta 800 000 lasta erossa vanhemmastaan vankeuden vuoksi. Suuresta määrästä huolimatta on vanhemman vankeuden vaikutuksesta lapsen psyykkiseen hyvinvointiin olemassa vain vähän tutkittua tietoa. Euroopassa ei ole olemassa tilastollisia lukuja, kuinka moni lapsi kärsii vanhemman vankilarangaistuksen vuoksi. Ruotsissa on tilastoja kerätty, mutta sielläkin voi vain arvioida vanhemman vankilatuomion vaikutuksia lapsiin, sillä tilastot eivät kerro vaikutuksista. (Jones & Wainaina-Woźna 2013: 23, 35.)

Ruotsi on väkiluvultaan ja vankiluvultaan Coping-projektin pienin maa. Ruotsi on vauras hyvinvointivaltio, jossa tuomiot ovat lyhyempiä kuin muilla projektiin osallistuneilla mailla, lisäksi Ruotsilla on runsain vaihtoehto erilaisia tuomioita. (Jones & Wainaina-Woźna 2013: 37.) Vankien lapset ovat Ruotsissa hyvin huomioitu, jokaisessa vankilassa on virkamies eli lapsiasiamies joka vastaa lapsityöstä. Lisäksi Ruotsissa on järjestö nimeltä Bryggan, joka on kohtaamispaikka lapsille joiden vanhempi tai vanhemmat ovat vankilassa. (Seminaarin 21.4.2010 materiaalit.) Ruotsin vankiloissa voi lapsi olla vanhempansa mukana ensimmäisinä elinvuos-

naan ja vankiloihin on rakennettu lapsiystävällisiä tapaamistiloja (Jones & Wainaina-Woźna 2013: 37).

Saksa on väkirikas ja vauras maa. Coping-projektiin osallistuneista maista sillä on toiseksi matalin vankiluku, vaikka tuomion pituudet ovat toiseksi pisimmät. Vankilan toimintaperiaate perustuu kuntoutukseen, lisäksi korostetaan perheen yhteydenpidon tärkeyttä. Lapset voivat olla äitiensä kanssa vankilassa kolmeen ikävuoteen asti ja avoimessa vankilassa voi lapsi olla mukana kuuteen ikävuoteen asti. Saksan vankilat on todettu lapsiystävällisiksi. (Jones & Wainaina-Woźna 2013: 37.)

Romania on Coping-projektiin osallistuneista maista ekonomisesti heikoimmassa asemassa. Siellä on väkilukuun suhteutettuna toiseksi eniten vankeja ja tuomiot ovat pisimpiä. Vankilat ovat huonokuntoisia, perheiden ja lasten vierailut tapahtuvat pääasiallisesti perusvierailukäyntien yhteydessä. Lapsi voi olla vanhempansa mukana vankilassa siihen asti, että täyttää yhden vuoden. (Jones & Wainaina-Woźna 2013: 38.)

Uudessa-Britanniassa (Englanti ja Wales) on Coping-projektin korkeimmat vankiluvut. Non-governmental organization, eli järjestö sektori, antaa tietoa ja neuvoa vankien perheille, sekä ylläpitää vankien tapaamistiloja. Uuden-Britannian vankilassa vierailujärjestelmää käytetään kannustimena vankien käyttäytymiselle, jolloin vierailukäytännöt ovat ansaittuja etuuksia. Naiset voivat pääasiallisesti pitää lapsia mukana vankilassa, kunnes lapsi täyttää 18kk. (Jones & Wainaina-Woźna 2013: 38.)

Eurooppalaisten tutkimustulosten ja kansainvälisen kirjallisuuden perusteella, voidaan todeta että vanhemman vankeudella on vaikutusta lapsen mielenterveyshäiriöihin (Jones & Wainaina-Woźna 2013: 149). Coping-tutkimukseen osallistui 737 lasta, iältään 7-17 vuotta. Lapsilta kysyttiin tarvitsivatko he apua elämän eri osa-alueisiin. Kysyttyjä alueita olivat; selviytyminen ja psyykkinen hyvinvointi, perheessä ja koulussa oleva avuntarve, terveyden ja sosiaalisen puolen tarpeet. Kaiken kaikkiaan 73,7% lapsista vastasi tarvitsevansa apua vanhemman vankeuden vuoksi. Moni Coping -tutkimukseen osallistuneista sidosryhmistä toi esille, että lasten tarpeita ei ole huomioitu rikosoikeuden saralla toimivilla tahoilla. (Jones & Wainaina-Woźna 2013: 72, 75.)

Coping-projektin tutkimuksen myötä, Uudessa-Britanniassa todettiin lasten kaipaavan yhtä paljon isää kuin äitiä, joka on vankilassa. Ruotsissa todettiin lasten ja vankilassa olevien vanhempien välit olevan pääasiallisesti positiiviset, negatiivisena koettiin ainoastaan vanhemman vankeusrangaistus. Ruotsissa kaksi projektiin haastatellusta toi esille suhteen vankilassa olevaan vanhempaan parantuneen vankeustuomion myötä. He toivat esille, että vanhemmalla oli enemmän ns. laatuaikaa haastatellun lapsen kanssa. Suurimmalle osalle projektin tutkimuk-

seen osallistuneelle lapselle oli hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta tärkeää, että he pystyivät säännöllisesti pitämään yhteyttä vankilassa olevaan vanhempansa. (Jones & Wainaina-Woźna 2013: 56-57.) Yhteydenpidon tärkeys vankilassa olevaan henkilöön on korostunut lähes kaikessa materiaalissa, joka koskee vankien sosiaalista kuntoutusta. Tehdessäni töitä vankien ja heidän perheiden kanssa korostui usein puheissa yhteydenpidon tärkeys ja sen vaikeudesta johtuvat ongelmat. Yhteydenpidon rajoittaminen toi useille perheille suurta surua, murhetta ja huolta.

Vanhemman vankeus tuottaa lapselle paljon negatiivisia asioita, Coping -projektin tutkimuksen mukaan lapset kertoivat huonoista yöunista ja painajaisista. Helpottavana asiana ruotsalaiset lapset kokivat avoimen keskustelun niin huolta pitävän vanhemman, koulun kuin vertaisryhmien kanssa. Ruotsalaislapset toivat esille puhuvansa vanhemman vankeudesta heränneistä tunteista vankilassa olevan vanhemman kanssa. (Jones & Wainaina-Woźna 2013: 63.) Kaikissa tutkimukseen osallistuneissa maissa, koettiin vanhemman vankeudesta johtuva valehtelu ja salailu raskaaksi ja stressaavaksi (Jones & Wainaina-Woźna 2013:67). Lapsiin kohdistuvaa stigmatisointia ja kiusaamista vanhemman vankeuden vuoksi, oli todettavissa kaikissa neljässä tutkimukseen osallistuneessa maassa. Syrjintää vanhemman vankeusrangaistuksen vuoksi todettiin myös eräissä tapauksissa koulun opettajan toimesta. (Jones & Wainaina-Woźna 2013: 70-71.)

Vähemmistöllä vankiloista oli käytäntönä vanhemman vankeuden myötä tehdä interventio perheeseen. Lapsen hyvinvoinnin kannalta olisi äärimmäisen tärkeää, että vanhemman joutuessa vankilaan, otettaisiin koko perhe huomioon ja interventio kohdennettaisiin vankilassa olevan vanhemman ja lapsen yhteydenpitoon. Lapsen ja vanhemman yhteydenpidon tukeminen tulisi kuulua osaksi vankeusrangaistusta, vanhemman ja lapsen yhteydenpidolla on lapsen mielenterveydelle positiivista vaikutusta. Kaikissa neljässä maassa nousi esille lasten tarve saada tukea niin kotona kuin koulussa, sekä tarve olla yhteydessä vankilassa olevaan vanhempaan. Saksassa oli suurin tarve psykologisille palveluille ja perheiden interventioihin vanhemman vankeuden vuoksi. (Jones & Wainaina-Woźna 2013: 77, 81.) Interventio perheeseen vaatii yleisen ja systemaattisen käytännön, jonka pitäisi olla Rikosseuraamusviraston yleinen käytäntö vangin aloittaessa vankeusrangaistuksen kärsiminen. Interventio vaatii yhteistyötä poliisin, rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalisektorin kanssa. Yhteistyökäytäntöjen luominen vaatii aikaa ja panostusta jokaiselta taholta, mutta varmasti sillä olisi suuri vaikutus perheen jokaiseen jäseneseen, korostaen lapsinäkökulmaa.

3.2.3 Vankilassa tehtävän perhetyön moninaisuus ja moninaiset haasteet

Vankilassa tehtävä perhetyö on vasta alkumetreilla niin kansainvälisesti kuin meillä täällä Suomessa, näin ollen perhetyö vankilassa on vasta muotoutumassa ja saamassa jalansijaa vankeinhoidossa. Perhetyö vankeinhoidossa on määritelty Suomessa hyvin laaja-alaisesti, siihen osallistuu koko henkilökunta, jonka työ kohdistuu välittömästi tai välillisesti vankiin ja hänen perheeseen. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 9.) Lapsi- ja perhetyön linjaukset julkaistiin maaliskuussa 2013. Rikosseuraamuslaitoksen pääjohtaja Vesterbacka asetti 9.9.2011 työryhmän valmistelemaan rikosseuraamusalalla toteutettavia lapsi- ja perhetyön periaatteita. Esipuheessa Vesterbacka tuo esille, että lapsi- ja perhetyön näkökulman huomioiminen rikosseuraamusalalla edellyttää asian esille nostamista, henkilöstön kouluttamista, työ- ja toimintatapojen uudistamista sekä asenteiden muutosta. (Rikosseuraamuslaitos 2013: esipuhe) Työ lapsi- ja perhetyön näkökulman huomioimiseksi on aloitettu, mutta on vielä pitkä matka siihen, että henkilöstö saadaan koulutettua ja työ- sekä toimintatavat uudistettua. Haastavinta on varmasti asenteiden muutos vankilassa. Raninen on elinkautisvanki, joka tuli julkisuuteen Rangaistus lapsen silmin -seminaarissa 4.11.2013, jonka yhteydessä oli myös hänen kirjoittamansa kirjan, Isänä vankilassa, julkistamistilaisuus. Raninen tuo esille ylen haastattelussa 8.2.2014, että vankiloiden asenne vankia kohtaan on tylyä ja perhetyö on jälkeenyäännyttä. (Yle uutiset 2014.)

Perhetyölle ja perhetyön tekemiselle työntekijän näkökulmasta nousi esille mielenkiintoinen havainto, keskustellessani Rikosseuraamusviraston perhetyöryhmään kuuluneen Rikosseuraamusalan työntekijän kanssa. Hän kertoi perhetyöryhmän prosessin aikana käydystä keskustelusta Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijöiden kesken. Keskustelussa oli noussut esille, että monikaan työntekijöistä ei ollut ajatellut tekevänsä perhetyötä. He painottivat yksilötyötä, johon kuului ehdonalaista suorittavan vangin kanssa työskentely. (Prosessipäiväkirja.) Näin ollen yksilöllisen työntekijän näkökulmalla ja katsontakannalla on suuri merkitys siinä, tehdäänkö työtä yksilöllisellä tasolla, vai perhetyön tasolla. Tämä ajatustapa myös tuo esille, miten erilaisesta perspektiivistä eri organisaatioissa työtä tekevät kohtaavat asiakkaansa.

Rikosseuraamusalalla perhesuhteiden arvioimisella voi olla merkittävä vaikutus vankiin ja hänen perheeseen. Perhesuhteisiin vaikuttaa välillisesti mm. sijoittelu, mihin vankilaan vanki sijoitetaan, koevapauden arviointi ja suunnittelu, tapaamisten myöntäminen, sekä vangin halu ottaa lapsi mukaan vankilaan. Enroos tuo esille, että perhesuhteiden merkityksen pohtiminen ja niihin liittyvien työkäytäntöjen tarkastelu ja pohdinta ovat ajankohtaisia, sillä rikosseuraamusalalla Suomessa ei vielä ole selkeitä yhtenäisiksi muotoutuneita käytäntöjä perhetyöhön liittyen. Rikosseuraamusalalla on tuoreita lakimuutoksia ja vankeinhoidon käytäntöjen monenlaista kehittämistä, josta hyvänä esimerkkinä järjestöjen kanssa tehty yhteistyö on vahvistanut perhesuhteiden roolia vankeinhoidossa. (Enroos 2012: 46.)

Perhesuhteita mietittäessä nousee Enroosin tutkimukseen osallistuneilta vankeinhoidon työntekijöiltä esille vangin motiivi pitää yhteyttä perheeseensä. Vankeinhoidon ammattilaiset joutuvat jatkuvasti arvioimaan vankien motiiveja tehdä asioita. Rikosseuraamusalalla asiakkaiden myötä tullaan usein monin tavoin keskelle perhettä ja niihin liittyviä usein moraalisestikin haastavia tilanteita. Usein työntekijät joutuvat pohtimaan, kenellä on oikeus perheeseen ja perhesuhteisiin ja kenen kohdalla asetetaan perhesuhteille ehtoja ja rajoitteita. Enroosin mukaan vankeinhoidossa on uusi aikakausi, joka korostaa, että pelkät stukturoidut prosessit eivät ole riittäviä välineitä vangin riskiarvioinnissa. Yksittäisille työntekijöille jää aina harkinnanvara organisaation mahdollistamissa puitteissa. (Enroos 2012: 51-52.)

Enroos tuo esille vankilassa haastattelemiensa työntekijöiden tuovan esille perhesuhteiden tavanomaiset ja kiistanalaiset perhesuhteet. Työntekijät kertovat vankien tuovan esille perhesuhteista puhuttaessa alaikäiset lapset, (avo)puolison, nuorten vankien vanhemmat, isät ja äidit vankilassa sekä vankilan ulkopuolella, kasvatti-isoäidit, sisarukset, laajat romanien sukulaverkostot, samaa sukupuolta olevat puoliset ja järjestyneet rikollisryhmät perheyhteisönä. Haastetta tuovat siis perhesuhteiden määrittely, miten perhesuhteet määritellään yksilöiden kohdalla? Perhesuhteiden lisäksi Enroosin tutkimuksessa työntekijät toivat esille termin, ”vangille läheiset ihmiset”. Perhesuhteiden ylläpito koettiin yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta olennaiseksi ja niiden parantaminen merkitykselliseksi jokaiselle vangille. Haastetta toivat ns. kiistanalaiset perhesuhteet, joissa jouduttiin arvioimaan vangin ja hänen perheen suhteiden ylläpitoa, johtuen mm. väkivallasta ja rikollisen elämäntavan myötävaikutuksesta. Lisäksi nousi esille, onko perhe vangille aito vai välineellinen perhe? Ns. aidolla perheellä tarkoitetaan perhesuhteita, jotka tukevat koko perheen hyvinvointia. Välineellisellä perheellä tarkoitetaan, että vanki pyrkii perhesuhteisiin vetoamalla saamaan itselleen etuja, ilman että on aidosti kiinnostunut oman perheen hyvinvoinnista. Työntekijät joutuvat siis painottelemaan perhesuhteiden ylläpidon ja rajoittamisen välillä. (Enroos 2012: 55-58.) Vaikka perhe nähtäisiin tärkeänä, se voi samanaikaisesti olla uhka, esim. rikollisen toiminnan jatkumisena perhetapaamisten kautta (Enroos 2012: 62).

Perhetyö vankilassa ja ylipäätensä rikosseuraamusalalla on hyvin moninaista ja näin ollen haastavaa. Asiakkaiden elämäntilanne on monimutkainen ja sosiaaliset suhteet tuovat oman lisänsä työn haastavuuteen. Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön tehtävä on arvioida onko vanhemmuus sellaista, että sitä pitää tukea rangaistuksen aikana, vai onko vanhemman toiminnalla mahdollisesti negatiivista vaikutusta lapseen ja puolisoon (Rikosseuraamuslaitos 2013: 2). Työntekijän arvioinnilla ja vankeusajan rangaistusajan suunnitelmalla sekä riski- ja tarve arvioinnilla on suuri merkitys siinä, miten vankia ja hänen perhesuhteitaan tuetaan vankeusajan aikana. Lapsi- ja perhetyön linjaukset tuovat suuntaviivoja ja selkeyttä vaativaan työhön.

3.2.4 Lapsi - ja perhetyön linjaukset

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset pohjautuvat kansainväliseen YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen, lastensuojeluun koskevaan lainsäädäntöön, vankeuslainsäädäntöön ja rikosseuraamusalan strategiaan (Rikosseuraamuslaitos 2013: esipuhe). ”Euroopan neuvoston vankilasäännöissä todetaan, että vangeilla tulee olla mahdollisuus pitää yhteyttä perheeseensä ja että suhteiden säilyminen perheeseen on tärkeää siviiliin integroitumisen kannalta” (Rikosseuraamuslaitos 2013: 25). Lisäksi on noudatettava Suomen lakia. Lastensuojelulaki velvoittaa lapsen hoidon ja tuen tarpeen selvittämisen ja turvaamisen lapsen vanhemman tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön ollessa tutkintavankeudessa tai suorittamassa vankeusrangaistusta (Lastensuojelulaki (417/2007) 10§ 1 mom.). Vankeuslain (767/2005, 4. luku 8§) mukaan vangin sijoittelussa on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin. (Rikosseuraamuslaitos: 2013, 5.)

Lapsi- ja perhetyön linjaukset perustuvat lapsilähtöisyyteen ja lapsen oikeuteen olla yhteydessä vanhempaansa, tärkeätä on myös huomioida, että tärkeä osa perhetyötä on myös parisuhteiden ylläpitäminen vankeusaikana. Sosiaaliset suhteet ovat rikoksettomuutta tukeva asia. (Rikosseuraamuslaitos 2013: 19). Rikosseuraamuslaitoksen määrittelemän perhetyön mukaan, perhetyössä korostuu lapsi-vanhempi suhteen ylläpitäminen lapsen edun mukaisesti. Perhetyö on yhteydenpidon mahdollistamista ja vanhemmuuden tukemista, pääpaino on vangin eli asiakkaan kanssa tehtävässä työssä, auttaen ja tukien asiakasta vanhempana olemisessa. Oleellista on myös yhteistyö perheen ja eri siviilitoimijoiden kanssa. Kaikissa Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä tehdään perhetyötä, perhetyön avulla tuetaan tuomitun lasten ja perheen perhesuhteita, sekä psyykkisten, sosiaalisten ja taloudellisten asioiden hoitoa (Työryhmän mietintö 2003: 97, Rikosseuraamuslaitos 2013: 8). Lapsen etua tulee arvioida kaikessa Rikosseuraamuslaitoksen työssä. (Rikosseuraamuslaitos 2013: 8 -9.)

Rikosseuraamusalan perhetyö voidaan jakaa kolmeen tasoon: 1. yhteydenpito vangin ja perheen välillä, 2. perhesuhteiden hoito ja 3. kuntoutus ja vaikuttamistyö. Perhetyö lähtee perhesuhteiden selvittämisestä, joka tulee tehdä vangin tullessa vankilaan, joko tutkinta- tai vankeusvankina. Tietojen tarkistaminen väestötietojärjestelmästä ei ole riittävää, sillä vankilla voi olla biologisten lasten lisäksi muita huollettavia lapsia, jotka eivät näy väestötietojärjestelmästä. Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa ja sijoituspäätöstä tehtäessä tulee pyrkiä ottamaan huomioon yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin. (Rikosseuraamuslaitos 2013: 10 -11.)

Vankilatuomiota ja perhetyötä ajatellen periaatteena on normalisuus, joka käytännössä tarkoittaa yhteydenpidon rajoittamista vain niin paljon kuin vankilan järjestys edellyttää. Yh-

teydenpitoa mahdollistetaan puhelimitse, kirjeitse, tapaamisissa, poistumisluvilla ja perheleireillä. (Rikosseuraamuslaitos 2013: 12.) Jokaisessa yksikössä tulee olla perhetyöstä vastaava henkilö, jonka tehtäviin kuuluu perhetyön tietoisuuden lisääminen, sekä perhetyön käytäntöjen juurruttaminen arjen rikosseuraamustyöhön. Lapsilähtöisyyden lisääminen niin tapaamistiloissa kuin työntekijöiden asenteissa on ensisijaista, joka mahdollistuu mm. koulutusten myötä. (Rikosseuraamuslaitos 2013: 29.)

Lapsi- ja perhetyön linjauksien tehtäväjako kattaa koko Rikosseuraamuslaitoksen, sisältäen keskushallintoyksikön, koulutuskeskuksen, aluekeskuksen, arvointikeskuksen, vankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston. Lisäksi todetaan, että vankilan tulee tehdä yhteistyötä järjestöjen kanssa kunnan lastensuojelun lisäksi. (Rikosseuraamuslaitos 2013: 34 - 38.) Näin ollen Vankiperhetyön verkostolla on yhteiskunnallinen tilaus olemassaololleen.

4 Kehittämistoiminnan menetelmälliset lähtökohdat

Tutkimuksellinen kehittämistoiminta kuvastaa kehittämisen tapaa, joka toimii kehittämistyöni teoreettisena ohjenuorena. Tutkimuksellisuus pitää sisällään tieteellisen ajattelun. Kehittämistoimintani korostaa osallistavaa, osallistuvaa ja toiminnallista otetta. Metodina tutkimuksellinen kehittämistoiminta ja menetelmänä osallistava kehittäminen. Kehittämistyöni ja sen prosessi, perustuu toimintatutkimuksen spiraalimalliin. Spiraalimallia ja sen myötä kehittämisen prosessia esittelen tarkemmin kappaleessa kehittämisprosessi. ”Metodologialla tarkoitetaan kehittämistoiminnan periaatteiden määrittelyä. Tällöin vastataan seuraaviin kysymyksiin: millaisena kehittämistoiminnan todellisuus nähdään, millaista tietoa kehittämisellä pyritään tuottamaan, millaisesta intressistä kehitetään, ja millainen on kehittämistoiminnan luonne?” (Toikko & Rantanen 2009: 35.) Lisäksi osallistavassa ja toimijalähtöisessä kehittämisessä on kehittäjän roolilla suuri merkitys, josta olen tehnyt oman kappaleen.

4.1 Toimintatutkimus ja tutkimuksellinen kehittäminen

Toimintatutkimus perustuu interventioon, se alkaa siitä, mihin laadullinen ja määrällinen tutkimus loppuvat, toteaa Kananen toimintatutkimuksesta. Suurin ero on siinä, että laadullinen ja määrällinen tutkimus toteavat jonkin ilmiön asiantilan, toiminta- ja kehittämistutkimuksessa pyritään asiantilojen muutokseen. (Kananen 2012: 37-38.) Työni alkuvaiheessa perehdyin toimintatutkimuksen perusteisiin tutustuen alan kirjallisuuteen, joista esimerkkinä Hannu L.T Heikkisen teokset, Kuuselan Realistinen toimintatutkimus, sekä Kuulan väitöskirja, Toimintatutkimus - Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Kuuselan mukaan käytännössä toimintatutkimus

on yleinen käsite, joka viittaa erilaisiin tutkimuksen ja kehittämisen muotoihin. Toimintatutkimuksia yhdistää tutkijan ja tutkittavan yhteistoiminta ja sitä koskevan tiedon tuottaminen. (Kuusela 2005: 65.)

Kananen toteaa perinteisen tutkimuksen ja toimintatutkimuksen eron korostuvan tutkijan ja tutkittavan kohteen välisessä suhteessa. Perinteinen tutkimus korostaa tutkijan ja tutkittavan kohteen erillään pitämistä, jonka tavoite on saada luotettavaa tietoa aidosta ilmiöstä. Toiminta- ja kehittämistutkimuksessa tutkija on keskeisessä asemassa muutoksen organisoinnissa ja siten myös tutkijan toiminnasta tulee reflektion myötä osa tutkimuksen kohdetta. (Kananen 2012: 28.)

Heikkinen ja Jyrkämä tuovat esille toimintatutkimuksen kaksinaisuusluonteen, toimintatutkimuksessa on tarkoituksena tuoda esille uutta tietoa toiminnasta, samalla kun sitä kehitetään. Toimintatutkimuksen keskeinen piirre on pyrkimys *reflektiiviseen ajatteluun ja toimintaan*, jonka tavoite on toiminnan parantamisessa, eli kehittämisessä. (Heikkinen & Jyrkämä 1999:33.) Toimintatutkimuksessa pyritään toiminnan kehittämiseen reflektiivisen ajattelun avulla. Heikkinen tuo esille reflektiivisyyden tarkoittavan filosofiassa perinteisesti sitä, että ihminen on ajatteleva subjekti, joka kohdistaa huomionsa tavanomaisten ajattelunsa kohteiden eli ajattelun objektien sijaan itseensä ajattelevana subjektina. Tavoitteena on tarkastella omia ajatussisältöjä ja kokemuksia, itseään tajuavana ja kokevana yksilönä. Toisin sanoen pysähtyä pohtimaan olemassa olevaa ajatustapaa ja toimintaa ulkoapäin, ikään kuin katsoisi asiaa ylimääräisillä silmillä. Reflektointi on totuttujen toiminta- ja ajattelutapojen perusteiden pohdintaa. Käytännön läheinen reflektiivisyys tarkoittaa, että ajattelee ja pohtii toimintakäytänteitä niin toiminnan aikana kuin sen ulkopuolella, johon myös toimintatutkimus usein perustuu. (Heikkinen 2010: 33-35.)

Toimintatutkimukselle tunnusomaista on spiraalimainen kehittäminen, joka perustuu Kurt Lewinin (1890-1947) kehittämään malliin toimintatutkimuksen kehästä. Toiminnan kehittäminen pohjautuu toimintatutkimuksessa sykleihin, jotka jatkavat spiraalimaista etenemistä syklistä toiseen parannettujen kehittämistoimintojen myötä. Toimintatutkimuksen spiraali rakentuu siis sykleistä. Syklit muodostuvat neljästä vaiheesta joita ovat 1. suunnitelma, 2. toiminta, 3. havainnointi ja 4. reflektointi. Carr & Kemmis (1986, kts Kiviniemi 1999: 67) tuovat esille spiraalin suunnitelman tarkoittavan menneiden tapahtumien rekonstruointia ja uudelleen hahmottamista, toiminnan tarkoittavan uusien toimintamallien luomista ja jäsentämistä, havainnoinnin pitävän sisällään sosiaaliseen käytäntöön liittyvät vaiheet ja reflektoinnin tarkoittavan osallisten yhteiseen pohdintaan ja arviointiin liittyvää vaihetta. Sykliä spiraalimaisen etenemisen kautta päästään toiminnan kehittämiseen. (Heikkinen & Jyrkämä 1999:36- 37.) Syklejä toimintatutkimuksessa on oltava vähintään kaksi, jotta toiminnan kehittäminen toimintatutkimuksen kriteereiden mukaisesti mahdollistuu. Ensimmäinen sykli on lähinnä jatku-

van kehittämistyön alkuvaihe, jonka aikana ideoidaan miten toimintakäytäntöjä tulisi muuttaa. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski, 2010: 80-81 & Kiviniemi 1999: 67).

Kiviniemen mukaan Kemmis ja Wilkinson (1998) ovat tuoneet esille, että käytännössä toimintatutkimus ei useinkaan etene hyvässä järjestyksessä edellä mainittujen eri vaiheiden sykleissä. Useimmiten ja todennäköisemmin eri osa-alueet limittyvät ja menevät toistensa kanssa päällekkäin. Kehittämisprosessi on näin ollen luonteeltaan avoin ja altis reagoimaan toiminnassa ilmeneviin muutoksiin. (Kiviniemi 1999: 67.) Avoin ja reagoivaltainen kehittämisprosessi korostaa myös reflektiivisyyden merkitystä.

Heikkisen ja Jyrkämän (1999: 55) mukaan, toimintatutkimus voidaan ymmärtää itsereflektiivisenä tutkimusmenetelmänä, demokraattisena kansalaisliikkeenä tai omana filosofiana, pääpaino on siinä miten tutkija tuo esille erilaisia näkemyksiä ja miten hän luo niistä oman näkemyksen. Itse ymmärtää toimintatutkimuksen painottavan toiminnan ja sen syiden / merkityksen kuvaamista toimintatutkimuksen spiraalimallin mukaisesti. Toimintatutkimuksen pääpaino on toiminnan ja muutoksen kuvantamisessa, joka tapahtuu syklien avaamisen kautta. Oman työni painopiste on kehittämiskohteiden löytymisessä ja kehittämisessä, menetelmänä osallistavat ja osallistuvat menetelmät. Perusajatuksena on, että verkostolla on tieto ja taito, kehittäjän tehtävä on saada tieto-taito verkoston yhteiseen käyttöön ja saada se nostettua käyttöön ja verkoston voimavaraksi. Kehittämistoiminnan ja tutkimuksen suhde korostaa, että kehittämisessä sovelletaan tutkimuksellisin menetelmin saatua tietoa (Toikko & Rantanen 2009: 19).

4.2 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta

Tutkimusavusteinen kehittäminen tarkoittaa toimintaa, jossa tutkimus palvelee kehittämistä (Toikko & Rantanen 2009: 33). Tutkimuksellisuus pitää sisällään tieteellisen ajattelun ja kehittämisen aktiivisen toiminnan, jonka tavoite on kehittyminen (Heikkilä, Jokinen ja Nurmela 2008: 22-23). Kehittäminen nähdään usein konkreettisena toimintana, jonka pyrkimys on selkeästi määritellyn tavoitteen saavuttamisessa. Toimintatutkimus ja työelämän tutkimusavusteinen kehittäminen ovat tutkimuksen ja kehittämisen rajapintaan sijoittuvia suuntauksia. (Toikko & Rantanen 2009: 13-14.)

Kehittämistoiminta on mahdollista ilman tutkimusta, mutta parhaimpaan lopputulokseen pääsee tutkimuksen ja kehittämisen yhdistämisellä. Tutkimus voi tarjota perusteita toiminnalle. Oman työni kohdalla tutkimuksellinen työote antoi suuntaviivoja, luotettavuutta sekä perusteita kehittämiselleni. Kehittämistoiminnan yhteydessä voidaan myös puhua kehittämistyöstä, niitä voidaan myös pitää toistensa synonyymeina. Yhdistävänä tekijänä on muutoksen ja

entistä paremman tuloksen tavoite, lähtien kehittämisen tavoitteista. Kehittämisellä yleisesti tarkoitetaan toimintaa, jonka tavoitteena on tutkimuksellinen kehittämistoiminta. (Heikkilä, Jokinen ja Nurmela 2008: 21 & Ronkainen, 2011: 108.)

Kehittämistä voidaan verrata projektitoimintaan, joka etenee systemaattisena prosessina, jonka onnistumista voidaan arvioida sen mukaan kuinka hyvin prosessin alussa määritelty tavoite saavutetaan. Pääperiaate on alussa määriteltyjen tavoitteiden saavuttamisessa, jolloin kehittäminen voidaan nähdä konkreettisena toimintana. Toikko & Rantanen ovat jäsentäneet kehittämisen laajaa kenttää seuraavin kuuden sanaparin avulla:

- ” Toimintatavan vai toimintarakenteen kehittäminen?
- Rajatut yksityiskohtaiset uudistukset vai laaja-alaiset reformit?
- Ulkoapäin määritelty tavoite vai toimijoiden itsensä määrittelemä tavoite?
- Hankeperusteinen vai jatkuva kehittämistoiminta?
- Innovaatio vai diffuusio?
- Sisäinen kehittäminen vai toimitusprojekti? ”

(Toikko & Rantanen 2009: 14-15.)

Vankiperhetyön verkoston kehittämisprosessissa tavoiteltiin toimijoiden itsensä määrittelemää kehittämisen tavoitetta, jolloin osallistavien menetelmien käyttö oli enemmän kuin perusteltua. Kehittämistyöni on tutkimuksellista kehittämistoimintaa osallistavien menetelmin, jossa korostuu toimintatutkimuksellinen näkökulma kehittämistoiminnan spiraalin myötä. Kehittämisprosessi perustuu reflektiiviseen prosessimaiseen toimintaan. Kehittämistoiminnan myötä tullutta tietoa käytetään kehittämistoiminnan uudelleen suuntaamisessa. (Toikko & Rantanen 2009: 165, 115.) Toimintatutkimus on Kurt Lewinin kenttäteorian ja ryhmädynamiikan pohjalta kehittynyt suuntaus. Toimintatutkimus korostaa todellisuuden muuttamista osana tutkimusprosessia. Pääpaino on sosiaalisen todellisuuden muutoksessa ja muutoksen tutkimisessa, toimintaa kehitetään ja samanaikaisesti kehittämistä seurataan systemaattisesti. (Toikko & Rantanen 2009: 29-30.)

Kehittämisprosessin voidaan katsoa sisältävän viisi kehittämistoiminnan tehtävää:

1. Perustelu, jolloin otetaan kantaa siihen mitä ja miksi kehitetään?
2. Toiminnan organisointi, kuka tekee mitäkin ja millä resursseilla.
3. Konkreettinen kehittävä toiminta.
4. Toiminnan arviointi.
5. Pyrkimys uusien tuotteiden ja palveluiden levittämiseen.

(Toikko & Rantanen 2009: 56-57).

Kehittämistyön alussa, keskustellessani kehittämisen tavoitteista Vankiperhetyön verkoston koordinaattorin kanssa kävi ilmi verkostosta olemassa olevan tiedon vähyys. Tämän myötä

korostui kehittämistyössäni tiedon tuottaminen ja olemassa olevan tiedon kirjoittaminen. Toimintatutkimuksessa on olemassa *instrumentalismen käsite*, joka korostaa tiedon hankintaa välineeksi, jolloin tiedolla on välinearvo. (Heikkinen & Huttunen, 2010: 193.) Näin ollen nostan toimintatutkimuksesta tutun instrumentalismen käsitteen yhdeksi tutkimuksellisen kehittämistoiminnan lähtökohdaksi. Tiedon kerääminen verkoston jäseniltä nousi kehittämisprosessin yhdeksi päätavoitteeksi osallistavassa tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassani.

Tutkimuksen voimasanat kirjassa tuodaan esille, että tutkijat puhuvat usein nykyään aineiston tuottamisesta. Aiemmin on puhuttu aineiston keräämisestä tai aineiston hankkimisesta. (Ronkainen 2011: 109.) Henkilökohtaisesti koen omaa kehittämistyötäni kuvaavan parhaiten *aineiston tuottaminen*, sillä käytössä oli hyvin vähän valmista materiaalia hyödynnettäväksi. Tutkimuksien aineistot jaetaan pääsääntöisesti kahteen kategoriaan; luonnollisiin aineistoihin ja tutkimuksen synnyttämiin aineistoihin. Kehittämistyössäni olen hyödyntänyt molempia aineistoja, jotka ovat tukeneet toisiaan. Luonnollisiksi aineistoiksi luetaan aineisto, joka on olemassa olevaa riippumatta tutkimuksesta. Niihin luokitellaan mm. dokumentit, muistiot, vuosikertomukset, rekisterit, sähköpostikeskustelut ym.. Ne ovat siis olemassa olevaa tietoa, jotka ovat syntyneet vankiperhetyön verkoston historian, tämän hetken ja kehittämisen myötä. Tutkimuksen synnyttämiä aineistoja ovat tyyppiesimerkiltään haastattelu- ja kyselyaineistot, joiden analysoituja tuloksia hyödynnän kehittämisen prosessissani. (Ronkainen 2011: 108.)

4.3 Kysymykset tutkimuksellisen kehittämistoiminnan ytimenä

Kanasen mukaan tutkimus muotoillaan ongelmaksi, jolloin tutkimusta lähestytään ongelmanratkaisun keinoilla. Tutkimusongelman ratkaisua helpottavat tutkimuskysymykset, jotka pohjautuvat ongelman ratkaisuun. (Kananen 2012: 28.) Tutkimusta tehdessä tutkimuskysymykset muodostavat siis tutkimusasetelman ytimen. Tutkimuksessa painopiste on kysymyksissä ja vastauksien löytymisessä ja analysoimisessa. Kehittämistoiminnassa kysymysten merkitys ja luonne riippuu lähtökohtana olevasta tutkimusotteesta, onko kyseessä laadullinen vai määrällinen tutkimuksellinen kehittäminen. Laadullisessa asetelmassa kysymykset voivat olla yleisluonteisempia, jotka voivat muuttua aineiston tuottamisen ja analysoinnin myötä. Määrällisessä asetelmassa kysymykset ovat tarkoin määriteltäviä, sillä ne ohjaavat koko kehittämisen prosessia. (Toikko & Rantanen 2009: 117.) Omassa työssäni yhdistyy laadullinen ja määrällinen kysymysten asettelu, pääpainon ollessa kuitenkin laadullisuudessa.

Tutkimusta tehdessä kysyminen on hyvän tutkimuksen edellyttämä taito. Kysymyksen asettelu tuo esille tiedon tarpeen, sekä tietämättömyyden tunnistamisen. Kysymysten muotoilu vaikut-

taa vastauksiin, sillä muotoilu asettaa vastaamiselle myös rajat. Mitä kysytään ja mihin halutaan vastausta. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne ja Paavilainen, 2011: 43.)

Tutkimuksellinen kehittämistoimintani perustuu kolmeen tutkimuskysymykseen:

- Mistä vankiperhetyön verkostossa on kyse?
- Mitä tarkoittaa vapaaehtoinen verkosto ja mikä pitää verkoston kasassa?
- Miten verkostoa voisi kehittää?

Työni tutkimuskysymysten merkitys korostuu tiedonhankintana ja hyödynnettävyytenä. Osallistavan kehittämisen näkökulmasta on oleellista saada kehittämisen kohteelta mahdollisimman paljon esille hiljaista tietoa. Tiedon esille tuomisen metodiksi valikoitui lomakekysely (kts Liite 1). Kehittäminen usein tukeutuu kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen tutkimukseen. Alasuutarin mukaan ne eivät ole toisiaan poissulkevia, niitä voi ja usein sovelletaankin samassa tutkimuksessa ja saman tutkimusaineiston analyysissä. (Alasuutari 2001: 32.)

Menetelmäopetuksen tietovaranto sivustolla on kyselylomakkeen laatimista ohjeistettu seuraavanlaisesti. Lomakekyselyn laatiminen vaatii runsaasti esityötä ja monien eri asioiden huomioimista. Tieteellisen kyselyn onnistuminen edellyttää tutkijalta kykyä ottaa laaja-alaisesti huomioon vastaajien ajan, halun ja taidot vastata kyselyyn. Tärkeää on tehdä lomakekyselystä mahdollisimman selkeä ja helposti vastattava, postikyselyissä suositetaan vastaamisajaksi 15-20 minuuttia, joka mielestäni on hyvä yleisohje kaikkiin lomakekyselyihin. Lomakekyselyssä on pyrittävä tutkimusongelman laaja-alaiseen tarkasteluun, huomioiden kuitenkin kysymyksenasettelussa yksinkertaisuuden ja helppotajuisuuden. Lomakekyselyn tulee olla luottamusta herättävä, kokonaisrakenteen ja sisällön tulee olla selkeä ja loogisesti etenevä. (KvantiMOTV, 2010.)

	Lomaketutkimus	Laadullinen tutkimus
Arvoituksen ratkaiseminen	kausaalianalyysi, til. yhteyksien tulkinta, muuhun tutkimukseen ja hypoteeseihin viittaaminen	”ymmärtävä selittäminen”, muuhun tutkimukseen ja teoreettiseen viitekehykseen viittaaminen
Havaintojen tuottaminen	muuttujien määrittely ja koodaaminen, keskiarvojen ja til. yhteyksien etsiminen	havaintojen pelkistäminen: ”olennaiseen” keskittyminen ja raakahavaintojen yhdistäminen

Kuvio 3: Lomaketutkimuksen ja laadullisen tutkimuksen analysoinnin eroja (Alasuutari 2009: 51, kuvio 2.1).

Lomakekyselyn analysoin lomaketutkimuksen ja laadullisen tutkimuksen avulla. Alasuutari esittelee lomaketutkimuksen ja laadullisen tutkimuksen analysoimisen eroja edellisellä sivulla olevan kaavion avulla.

Kehittämistoimintani lähtökohtaa voisi verrata arvoituksen ratkaisemiseksi ja toisaalta itse miellän sen hajallaan olevien langanpäiden yhteen kokoamiseksi. Lomakekyselyn myötä on pyrkimys saada tietoa siitä mistä Vankiperhetyön verkostossa on kyse. Lomakekyselyssä on määrällisiä ja laadullisia kysymyksiä. Määrälliset kysymykset ovat Likert asteikossa, jotka on pohdittu tiedon tuotantoa ajatellen, mitä verkoston jäsenet yksilöinä ajattelevat verkostosta. Vertailemalla vastauksia toisiinsa, saadaan selville esille verkoston jäsenien ajatukset siitä mistä vankiperhetyön verkostossa on kyse. Mielipiteistä voi tehdä tilastollisia tulkintoja.

Avoimet kysymykset, jotka tähtäävät kehittämiseen analysoin laadullisen tutkimuksen avulla, antaa väljemmän analysoinnin mahdollisuuden. Kehittämisprosessini ydin on miten vankiperhetyön verkostoa voisi kehittää? Tarkoituksena on ratkaista arvoitus verkoston sisäisen tiedon avulla ja samalla tarkoitus on tuoda esille havaintoja, mitä verkoston jäsenet tuovat esille kehittämisestä. Opinnäytetyöni ollessa tutkimusavusteista osallistavaa kehittämistä, on pääpaino kehittämisessä. Vankiperhetyön verkoston jäsenet ovat oman alansa parhaita asiantuntijoita, tavoite on kehittää verkostoa heidän toivomallaan tavalla. Pääpaino on siis verkoston tuottaman tiedon analysoinnissa, jolloin muihin tutkimuksiin vertaaminen ja viittaaminen eivät korostu ja näin ollen tieteellinen luotettavuus ei ole päätavoite.

4.4 Luotettavuus

Tieteellisen tutkimuksen yleisesti hyväksytyjä kriteereitä ovat; kommunikoitavuus, perusteltavuus ja objektiivisuus. Perusteltavuuteen kuuluvat tutkimuksen lähtökohtien perusteltavuus, systemaattinen tutkimusmenetelmien käyttö koko tutkimuksen ajan ja väitteiden argumentointi. Tutkimus painottaa kaikkien tutkimuksellisten valintojen perustelemista. Kommunikoitavuus on perusteltavuuden ja objektiivisuuden edellytys. Kommunikoitavuudella tarkoitetaan tutkimustulosten julkisuutta ja tutkijan velvollisuutta saattaa tutkimus ja sen tulokset arvioitaviksi koko prosessin ajan. Objektiivisuus on henkilökohtaisista ja tietoisista intresseistä irrottautumista ja pyrkimystä tiedostaa, että tutkimustieto tavoittaa tarkasteltavasta ilmiöstä vain osan ja myös sen rajoitetusti vain tietystä näkökulmasta. Objektiivisuus on myös toimintatapa, jossa nk. tietoväitteitä pyritään todentamaan sekä osoittamaan vääräksi, arviointi pohjautuu mahdollisimman monipuoliseen aineistoon ja aiempaan tutkimustietoon aiheesta. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne ja Paavilainen, 2011: 11-12.) Oman työurani aikana olen asiakastyössä opetellut objektiivisen lähestymistavan asioihin, jossa tiedostan

omat intressini ja suhtautumiseni asiaan. Objektiivisuus korostaa asian tarkastelua puhtaasti asia ja tieto pohjalta, ilman henkilökohtaisia intressejä.

Aikaisemmin on tutkimustulosten toistettavuutta pidetty tieteellisyyden kriteerinä. Nykyisin korostetaan, että tutkimus pitää kuvata niin hyvin, että mahdollinen toinen tutkija voi ymmärtää ja hyväksyä tiedon tekemisessä tehdyt valinnat. Tiedon oikeellisuus arvioidaan sen pohjalta, että arvioiva lukija ymmärtää tiedon tekemisen tavan, keskeiset valinnat ja niiden perustelut, sekä voi vakuuttua näiden oikeellisuudesta. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne ja Paavilainen, 2011: 13.)

Osallistava kehittämisenprosessini perustuu tutkimukselliseen kehittämistoimintaan. Objektiivisuus, perusteltavuus, toistettavuus ja kommunikoitavuus ovat tutkimuksessa käytettyjä termejä ja näin ollen mittaavat tutkimuksen luotettavuutta. Omassa tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa korostuu kommunikoitavuus. Kommunikoitavuus korostaa kehittämisprosessin julkisuutta ja avoimuutta, joka on myös osallistavan kehittämistoiminnan ja reflektiivisyyden peruspilareita. Kommunikoitavuuteen kuuluu myös, että raportoinnissa avataan ja tuodaan esille valintojen, noudatettujen metodisten ratkaisujen ja käsitteiden määritelmiä ja merkitystä. Oleellisinta on, että lopullisessa tutkimuksessa ilmenee tuloksen kannalta keskeiset valinnat ja tutkimuksen eri vaiheet ja miten niihin on päädytty. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne ja Paavilainen, 2011: 12-13.) Kehittämisprosessissani ei korostu tutkimuksen luotettavuuden kriteerien täyttyminen, vaan pyrkimys tuoda esille mahdollisimman avoimesti kehittämisenprosessia ja siihen johtaneita ratkaisuja. Työssäni on lisäksi korostunut tiedon tuotannon hyödynnettävyys.

Kehittäminen on luonteeltaan prosessimaista, jolloin prosessiluonteisuus antaa oman sävynsä luotettavuuden tarkasteluun. Prosessimaaisessa tutkimuksessa ja samoin kehittämisessä voidaan tutkija / kehittäjä nähdä eräänlaisena aineistonkeruun välineenä, jolloin on myös luonnollista, että prosessin aikana näkemykset ja tulkinta kehittyvät. Tämä tuo myös vaihtelua aineistonkeruuseen, jota ei voi pitää puutteena, vaan pikemminkin kehitysprosessiin luontaisesti kuuluvana elementtinä. Kehittämisen kohteessa saattaa myös olla muuttuvia ominaispiirteitä, joka edellyttää kehittämisprosessin joustavaa muuntumista kehittämiskohteen mukaisesti. Tärkeää on kyky tiedostaa minkälaista vaihtelua prosessin myötä, niin kehittäjässä, aineistonkeruumenetelmässä tai kehitettävässä kohteessa tapahtuu ja osata tuoda se selkeästi ja avoimesti esille raportoinnissa. Oleellista on, että myös ulkopuoliset voivat arvioida ja ymmärtää prosessia ja sen etenemistä, sekä hyväksyä kehittäjän tekemät ratkaisut. (Kiviniemi 1999: 78-79.) Näin ollen avoimuus ja kommunikoitavuus korostuvat työni luotettavuutta pohtiessa.

4.5 Osallistava kehittäminen

Toikko & Rantanen (2009: 48) tuovat esille, että karkeasti jaoteltuna voidaan erottaa kaksi suuntaa: kehittäminen voi edetä ylhäältä alas tai alhaalta ylös. Osallistava kehittäminen tuo kuitenkin työhöni moninaisemman katsontakannan kehittämiselle. Kehittämisen prosessi oli aloitusvaiheessa ylhäältä alas suuntautuva prosessi, sillä aluksi haastattelin Vankiperhetyön verkoston koordinaattoria, joka asetti omat tavoitteet kehittämiselle. Kuitenkin koordinaattorin toive kehittämiselle oli osallistava kehittäminen, joka tuo mahdollisuuden alhaalta ylöspäin suuntautuvaan kehittämiseen. Lisäksi itse haluaisin korostaa ns. tasa-arvoisen kehittämisen näkökulmaa, jossa kehittäminen tapahtuu ylhäältä alas ja alhaalta ylös, sisältäen myös ns. ristikkäistä kehittämistä.

Kehittämiskohteen osallistuminen kehittämiseen on ratkaisevassa asemassa, sillä kehittämistoiminta on ennen kaikkea sosiaalinen prosessi (Toikko & Rantanen 2009: 89). Kehittämistyön onnistumisen kannalta on verkoston toimijoiden eli jäsenten osallistaminen ensisijaisen tärkeää. Osallistamisen myötä toimijat saavat kokemuksen kehittämiseen vaikuttamisesta, joka mahdollistaa toimijoiden sitoutumisen muutoksen toteuttamisessa. Sitoutuminen vähentää muutostavastarintaa. (Kananen 2012: 70.) Osallistaminen perustuu dialogiin, aitoon vuorovaikutukseen, jossa on mahdollisuus kuunnella ja tulla kuulluksi. Näin ollen jokaisella toimijalla on vaikuttamisen mahdollisuus, joka motivoi sitoutumiseen ja muutokseen. (Toikko & Rantanen 2009: 89-90.) Koordinoija toi keskusteluissa esille, että toiminta on hyvin koordinoija painotteista ja tavoite on näin ollen verkoston jäsenien aktivoinnissa. Osallistamisen ja osallistumisen myötä on mahdollisuus, että verkoston jäsenet kokevat oman aktiivisuuden tärkeäksi ja merkittäväksi, joka onnistuessaan voi muuttaa verkoston jäsenten toimintatapaa.

Toikko & Rantanen tuovat esille John Kotterin näkemyksen, joka korostaa että kehittämisen tulisi perustua tunteisiin ja kokemuksiin. Kehittäminen etenee asioiden näkemisen kautta kohti tunteita, jonka jälkeen kehittäminen konkretisoituu muutokseksi. On siis eduksi, että käyttäjät ja toimijat voivat osallistua kehittämistoimintaan henkilökohtaisen ajatuksen, kokemuksen tai näkemyksen perusteella. Tämä ulottuvuus korostaa emotionaalista ulottuvuutta ja dialogisuutta. Osallistumista edistäviä välineitä voidaan käyttää myös erilaisten intressien avaamiseen. (Toikko & Rantanen 2009: 98-99.)

Osallistava kehittämistoiminta voi pitää sisällään toiminnallisia osallistumisen välineitä (Toikko & Rantanen 2009: 108). Yhtenä toiminnan osallistumisen välineen esimerkkinä esittelen draamatekniikasta tutun Forum-teatterin. Brasilialainen Augusto Boal on Forum-teatterin kehittäjä, joka paremmin tunnetaan sorrettujen teatterina. Aikoinaan hän yhdisti draaman ja teatterin keinot osallistavaksi näytelmäksi, tavoitteena oli tuoda esille sorrettujen asemaa. Forum - teatteriesityksessä on kysymys näkyvästä ja näkymättömästä vallankäytöstä ja sorta-

misen eri aspekteista. (Pennanen & Mehto 2008: 61 ja Toikko & Rantanen 2009: 108-109.) Forumteatteriesitystä tehdessä työryhmä perehtyy esitettävään aiheeseen ja siitä saatavaan tietoon mahdollisimman hyvin. Forum -teatterin tekijäjoukon voi mieltää myös toiminnalliseksi tutkijaryhmäksi. Työryhmän tehtävä on muuttaa saatu tieto draamalliseen, eli esitykselliseen muotoon, roolihahmojen konkreettiseen toimintaan ja elämään integroituna. (Mehto & Kolu 2008: 6.)

Forum -teatteri on niin sanotusti kaksiosainen osallistava esitys. Aluksi yleisö katsoo esityksen eli esinäytelmän. Esinäytelmän tarkoitus on auttaa osanottajia tunnistamaan ja muuttamaan valtasuhteita ja ristiriitatilanteita, joista esitys on koostettu. Esityksen jälkeen yleisöllä on mahdollisuus tehdä esitykseen rationaalisia ja mahdollisia muutoksia. Forum -teatteri on ratkaisukeskeinen, interaktiivinen ja osin improvisaatioon perustuva muoto. (Mehto 2008: 15.)

Forum-teatteri rakentuu ajankohtaisten ja tärkeiden kysymysten ympärille. Sen myötä voidaan tarkastella erilaisia asioita objektiivisesti, kuin peilin kautta. Forum-teatteri esitys rakentuu usein kohtauksista, joiden myötä tapahtuma kerrallaan esitys kulkee kohti loppukohtausta, joka on esityksen päähenkilön kannalta huono, onneton tai epäedullinen. Esityksen jälkeen fasilitaattori tai toiselta nimeltä jokeri astuu kuvioihin mukaan ja toimii yleisön ja näyttelijöiden vuorovaikutuksen mahdollistajana. Fasilitaattorin tavoite on saada yleisö puhumaan näkemästään ja muuttamaan haluamiaan kohtauksia toivomalla tavalla. Fasilitaattorin tehtävä on ohjeistaa näyttelijät näyttelemään tilanteita uudelleen yleisön toivomalla tavalla. Fasilitaattoria voisi kuvata sillaksi katsojan ja näyttämön välillä. (Pennanen & Mehto 2008: 61-62.)

4.6 Kehittäjän moninainen rooli

Kuulan toimintatutkimuksessa tuodaan esille toimintatutkimuksen tutkijan moninainen ja monitahoinen rooli, tutkija pyrkii avustamaan yhteisöä muutokseen ja olemaan samalla tasavertainen sekä objektiivinen yhteisön jäsen. Tavoite on tutkijan tasavertaisuudessa tutkittavaan kohteeseen, mutta toimintatutkijan rooliin kuuluu myös konsultoiva ote. Tutkijaan asetetaan paljon odotuksia ja paineita, joita myös tutkija itse asettaa itselleen. Toimintatutkimuksen tutkijan roolia Kuula vertasi sirkuksen nuoralla tanssijaan. (Kuula 1999: 116-142.) Tutkijan rooliin tutustuessa kirjallisuuden myötä kasvoi tietoisuuteni verkoston kehittäjän roolin moninaisuudesta ja monitahoisuudesta. Kehittäjää ja toimintatutkijaa yhdistää mielestäni roolin monitahoisuus ja moninaisuus, kummallakin on intressinä muutosprosessi. Erona on työote, toimintatutkijan tavoite on muutoksen kuvantamisessa ja tieteellisessä tiedossa. Kehittäjällä intressit kohdistuvat kehittämiseen ja muutosprosessiin, vahvuutena on aito refleksiivisyyden mahdollisuus. Kehittäjä on sidottuna tutkimukseen menetelmien kautta, kehittäminen on tut-

kimuksellista kehittämistä. Itse koin, että toimintatutkijan rooli on hyvin vahvasti rajattua ja metodeihin sidottua, kun taas kehittäjän mahdollisuudet yhdistää eri tieteenalojen menetelmiä ovat suuremmat.

Toikko & Rantanen tuovat esille konstruktionistisen näkökulman, jonka mukaan organisaation johto, työntekijät ja asiakkaat voivat elää erilaisessa kehittämistodellisuudessa. Lisäksi työyhteisön todellisuus on jatkuvasti muuttuva, sitä muuttavat erilaiset linjaukset, tulkinnat ja keskustelut, jotka ovat luonteeltaan virallisia ja epävirallisia. Kompleksisessa todellisuudessa toimiminen asettaa kehittäjälle oman haasteensa. (Toikko & Rantanen 2009: 37.) Lisäksi tässä nostaisin käsitteiden eroavuuden merkityksen. Perhetyön määritelmä kappaleessa tuon esille perhekeskeisyyden käsitteen ja sen kuinka eritavalla ammattilaiset voivat käsittää perhekeskeisyyden käsitteen (kts. s. 27). Tärkeää on siis tiedostaa toimijoiden erilaisuus ja pyrkiä avaamaan käsitteet ja kehittämisen tavoitteet toimijalähtöisesti. Osallistavat menetelmät ovat hyvä apu toimijoiden yhteisten käsitteiden löytymisessä.

Osallistamista voidaan pitää paradoksaalisena. Toisaalta osallistamisen käsite korostaa subjektiivutta, sillä henkilö osallistuu johonkin, toisaalta taas se on objektivointia, sillä joku osallistaa henkilöä mikä tapahtuu ulkoapäin. Toikko & Rantanen tuovat kriittisenä näkökulmana esille, että toimijoita ohjataan, opastetaan tai jopa ”pakotetaan” osallistumaan ja ääritapauksessa innostaja, eli kehittämisen osallistava henkilö, voi yllyttää toimijoita harkitsemattoon tekoihin. (Toikko & Rantanen 2009: 90.) Henkilökohtaisesti näen osallistavan kehittäjän roolin innostajana, joka luo osallistujille mahdollisuuden tutun asian tarkasteluun. Innostajan tavoite on haastaa osallistujat miettimään olemassa olevaa toimintaa ja sen kehittämistä. Innostajan roolin tärkeys on osata innostaa, kyetä reflektoida ryhmästä nousevia asioita ja esittää osallistujille oikeita kysymyksiä. Loppujen lopuksi, vaikka aloite tulee ulkopuolelta, itse osallistavan toiminnan oletetaan etenevän osallistujien omilla ehdoilla ja heidän asettamaansa suuntaan.

Reflektiivinen työote on kehittäjän yksi tärkeimmistä taidoista. Reflektointi tarkoittaa peilinä olemista, heijastamista, palautteen antamista ja vastaanottamista. Reflektoinnin avulla voidaan ryhmästä nostaa erilaisia asioita ja ilmiöitä tietoisuuden tasolle. Rakentava reflektiivisyys on vapaa syyllisten etsimisestä, fokus on yleisellä tasolla pohtimisessa, missä onnistuimme ja mitä voisimme tehdä toisin? Kehitettäessä korostuu nykyisten menetelmien ja toimintatapojen tarkastelu ja kehittämiskohteiden löytyminen. Kehittäjän on myös kyettävä reflektoimaan itseään ja toimintaansa. Oman toiminnan, ajattelun, tunteiden ja uskomusten säännöllinen reflektointi on ensisijaisen tärkeää. (Heinonen, Klingberg ja Pentti, 2011: 202, 48-49.) Osallistavan ja toimijalähtöisen kehittämisen ollessa kyseessä korostaisin kehittäjän itse-reflektoinnin tarkoittavan oman toiminnan, ajattelun, tunteiden ja uskomusten tiedostamista

ja pois sulkemista, jotta kykenee olemaan aidosti ryhmälle läsnä ja toimia heidän kanssa reflektiivisesti, ottaen vastaan ryhmän ajatuksia ja ehdotuksia.

Olen työurani aikana ohjannut lukuisia ryhmiä ja koen ryhmän ohjaamisen osaksi ammatillisuuttani. Mielestäni merkittävä rooli ryhmän ohjaamisessa on innostamisella, jota ryhmän ohjaajana tavoittelen. Toikko & Rantanen vertaavat kehittäjän roolia fasilitaattorin rooliin.. Verkoston kehittämisessä fasilitaattorin rooli tarkoittaa verkoston jäsenien kannustamista muutokseen eli kehittämiseen, joka mielestäni tapahtuu innostamisen kautta. (Toikko & Rantanen 2009: 91.) Fasilitoinnin käsite on minulle tuttua Forum-teatterista, jota käsittelin sivulla 47. Verkoston kehittäminen on tutkimusavusteista kehittämistä, toimintatutkijan rooli on hyvin samankaltainen kuin osallistavan kehittämisen kehittäjän roolin. Niin toimintatutkimuksessa kuin osallistavassa kehittämisessä tavoitteena on olla ryhmässä tasavertainen jäsen pyrkien innostamaan ryhmää uuden luomiseen ja kehittämiseen. Toisaalta osallistavan kehittäjän roolia voi kuvata samoin kuin Forum -teatterin fasilitaattorin roolia, olla siltana tiedon ja toimijoiden yhdistämisessä.

5 Kehittämistoiminnan tavoitteet

Kiviniemi tuo esille, että toimintatutkimuksessa ja laadullisessa tutkimuksessa tutkimusongelma ei välttämättä ole täsmällisesti ilmaistavissa tutkimuksen alussa, vaan se täsmentyy tutkimuksen aikana. Toimintatutkimus on prosessiluontoisesti etenevä, niin kuin myös kehittämisenprosessini. Näin ollen prosessi johtaa uusien ongelmien havaitsemiseen ja tätä kautta uuden toimintasyklin toteuttamiseen. Prosessimainen kehittäminen nostaa esille päätavoitteiden lisäksi joukon lisätavoitteita. (Kiviniemi 1999: 69.) Työni lähtökohta oli Vankiperhetyön verkoston kehittäminen. Kehittämisen tavoitteet muovautuivat verkoston koordinoijan kanssa käytyjen keskustelujen myötä. (Prosessipäiväkirja.)

Kehittämisen päätavoitteiksi nousi:

- Osallistava kehittäminen
- Uuden nimen keksiminen ja käyttöönotto verkostolle
- Verkoston toiminnan ja tavoitteiden päivittäminen

Näiden tavoitteiden myötä lähdimme pohtimaan miten saisimme verkoston jäsenet mukaan kehittämiseen ja miten innostaa heitä kehittämistyöhön. Osallistava kehittäminen luo omat suuntaviivansa kehittämiselle, jolloin kehittäjän tärkein ominaisuus on reflektiivinen ja arvostava työote. Työn alussa voi luoda tavoitteet kehittämiselle, mutta mihin suuntaan kehittäminen etenee ja kenen toimesta on täysin verkoston tuomien tarpeiden ja halujen sanelemaa.

Saavuttaaksemme päätavoitteet päädyimme koordinoijan kanssa pitämään verkoston kevään tapaamisen teemalla kehittämispäivä.

Kehittämispäivän 24.5.2013 tavoitteet:

- Verkostolle uusi nimi
- Ryhmätöiden ja kyselylomakkeen avulla päivittää ajatuksia verkoston toiminnasta ja tavoitteista
- Innostaa verkoston jäseniä toiminnan kehittämiseen ja saada esille kehittämistarpeita
- Draama esitys, Näkeekö kukaan?

Kehittämispäivän myötä sain runsaasti analysoitavaa materiaalia, niin ryhmätöiden, lomakekyselyn kuin havainnoimisen kautta. Käydessäni läpi verkoston jäsenien tuottamaa materiaalia kehittämisen näkökulmaan pohjaten, nousi verkoston kehittämiselle uusia niin sanottuja osatavoitteita. Keskustelimme verkoston koordinaattorin kanssa esille nousseista kehittämisen kohteista ja ideoista ja näin syntyi osallistavan kehittämisen myötä syntyneet uudet kehittämisen tavoitteet.

Kehittämispäivän myötä nousi verkoston kehittämisen osa tavoitteiksi:

- Ekstranetin käytön aktivointi
- Verkoston tavoitteiden päivittäminen
- Verkoston sisäisen vastuunjaon kehittäminen
- Toinen Kehittämispäivä, 7.10

Toisen kehittämispäivän 7.10.2013 tavoitteet:

- Kyselylomakkeiden tulosten läpikäynti osallistavasti
- Verkoston sisäisen vastuunjaon kehittäminen uuden organisaatiokaavion mukaisesti
- Loppuarvointi verkoston osallistavan kehittämisen onnistumisesta

Toisen kehittämispäivän jälkeen oli todettava verkoston osallistavan kehittämisen tulleen kehittäjän kohdalta päätepisteeseensä. Tavoitteita saavutettiin, mutta vielä on muutama tavoite ennen kuin kehittäjä voi todeta oman työnsä tulleen päätökseen.

Kehittämisprosessin lopussa esille nousseet tavoitteet:

- Opinnäytetyön kirjallisen osion, eli raportin kohderyhmäksi Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto
- Verkoston kehittämistä palvelevat ideat koordinaattorille jatkotyöstettäväksi

6 Kehittämisprosessi

Oma työni painottuu kehittämiseen, tutkimukselliseen kehittämistoimintaan. Tutustuessani tutkimus ja kehittämiskirjallisuuteen, tulin siihen johtopäätökseen, että tutkimuksen ja tutkimuksellisen kehittämistoiminnan idean syntyminen ja työstäminen ovat hyvin samankaltaisia. Tutkimus voi lähteä liikkeelle monenlaisista tarpeista ja lähtökohdista. Se voi tulla ulkopuoliselta taholta tilauksena tai sen lähtökohtana voi olla tutkijan yksilöllinen kiinnostuksen kohde tiettyä aihetta tai ilmiötä kohtaan. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne ja Paavilainen, 2011: 31-32.) Tutkimusprosessi saa alkunsa tutkimusidean ja aiheen arvioinnin jälkeen. Tutkimusta usein verrataan matkaan ja näin ollen ennen matkaan lähtemistä tarvitaan suunnitelma siitä miten päästään perille. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne ja Paavilainen, 2011: 35-36.) Omaa kehittämisenprosessia vertaan matkan sijaan sienimetsään. Sienimetsä on mielestäni prosessiani hyvin kuvaava, sillä samoin kuin sienien löytyminen metsästä on osallistava kehittäminen yhtä ennalta arvaamatonta. Tavoite, suunta ja määränpää ovat kehittäjällä ajatuksissa, mutta mihin suuntaan lähteä ja mistä löytää sienisatoa on täysin epävarmaa. Vasta kun seisoo sieniryppään vieressä ja toteaa sienet kelvolliseksi poimia voi olla varma, että suunta on oikea.

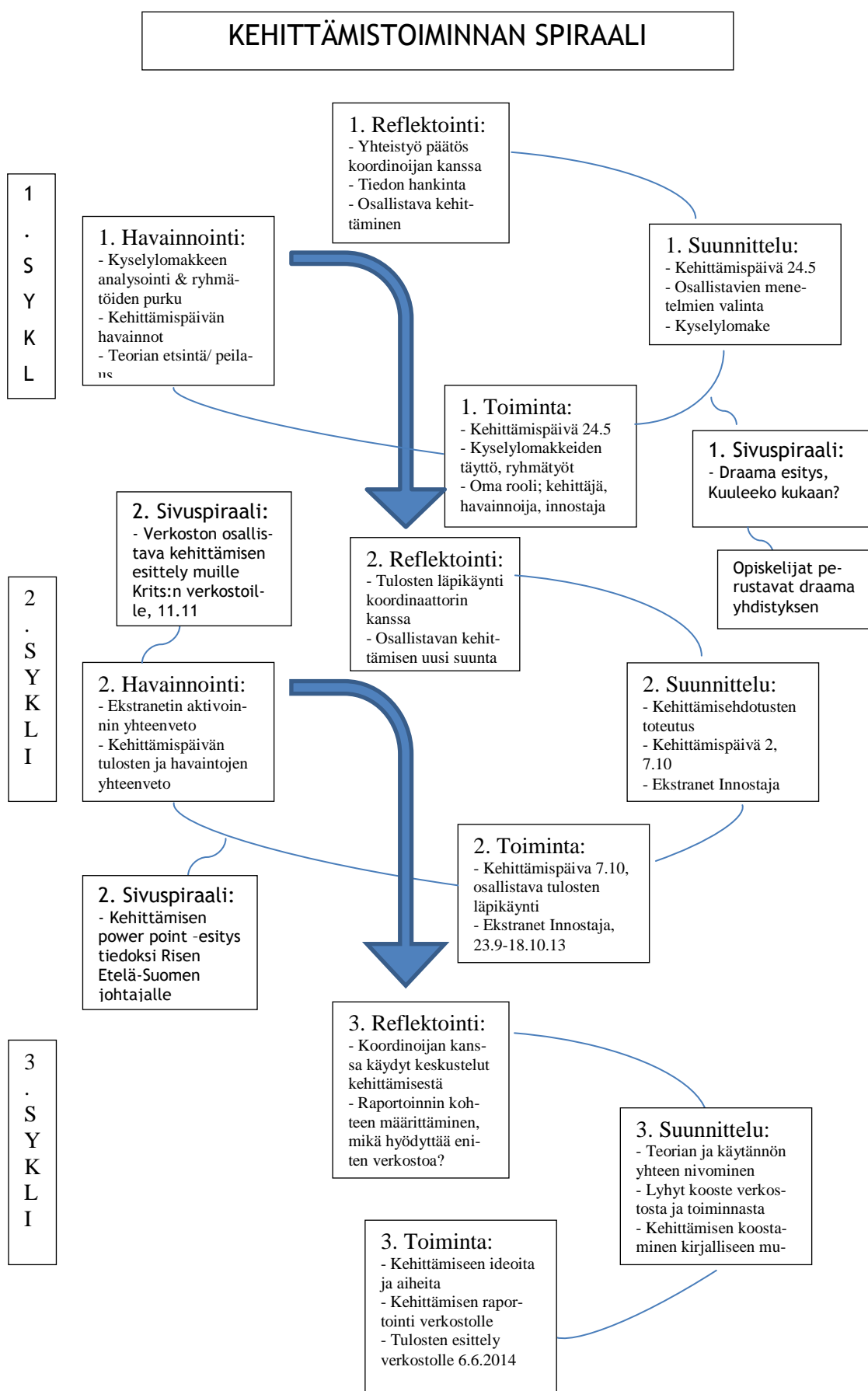
Aloitin YAMK -opinnot Tikkurilan Laureassa, syksyllä 2012. Opinnäytetyöstä alettiin puhua heti koulun alettua ja aloin pohtimaan mikä aihe itseäni kiinnostaisi eniten. Olin äitiyslomalla ja palaamassa töihin tammikuussa 2013 Vapautuvien Tuki ry:hyn. Visiona kehittämiselle minulla oli sosiaali- ja rikosseuraamusalan yhteistyön kehittäminen, joka kohdistuisi perhetyöhön ja ns. perhekokonaisuuden huomioimiseen (Opinnäytetyön ideapaperi.) Pohdin mahdollisuuksia oman työpaikkani kautta lähteä toteuttamaan työelämälähtöistä kehittämistoimintaa.

Otin kuitenkin hiukan etäisyyttä asioihin, lähdin kävelyille syksyiseen sienimetsään, istahdin hetkeksi kannon päälle. Katselin ja tarkkailin ympäristöä. Kauempana metsässä näin hahmon, joka myös istui kannon päällä, menin hänen luokseen ja istuin hänen viereensä. Kannolla istui Vankiperhetyön verkoston koordinaattori, hän istui ja pohti vankilassa tehtävää perhetyötä. Juttelimme ja vaihdoin kuulumisia, keskustelimme perhetyöstä vankilassa ja huomasimme ajatustemme olevan hyvin samankaltaisia. Verkoston koordinaattori, toi esille omia pohdintoja verkostoa ajatellen ja samalla pohti sen kehittämistä. Tarjosin hänelle omaa työpanostani verkoston kehittämistä ajatellen. Koordinaattori kiinnostui kehittämisestä ja näin sai alkunsa yhteistyömme ja verkoston kehittäminen. Kannon päällä istuen sovimme uudesta tapaamisesta. Innostuneina lähdimme molemmat omia polkujamme pitkin takaisin omien arki askareiden luokse. Työpaikallani kerroin metsäretkestäni, jossa innostuttiin yhteistyöstä. Asiat saivat kuitenkin uuden käänteen joulukuussa 2012, kun Vapautuvien Tuki ry:n toiminta päätettiin lakauttaa. Näin ollen jatkoin itsenäisesti yhteistyötä Vankiperhetyön koordinaattorin kanssa, Vankiperhetyön verkoston kehittäjänä.

Vankiperhetyön verkoston kehittämisprosessin lähtökohta oli toimijälähtöisessä kehittämisessä osallistavin menetelmin. Verkoston kehittäminen perustuu toimintatutkimuksen spiraalimalliin (kts s. 39-40), joka toimi kehittämisprosessissani niin sanottuna polkuna sienimetsän keskellä, auttaen minua löytämään poimittavaksi sopivia sieniä, eli kehittämisen kohteita. Spiraali muodostuu toimintatutkimuksestakin tutusta syklistä; reflektointi, suunnittelu, toiminta ja havainnointi, spiraalimaisessa kehittämisessä yksi kokonainen sykli johtaa havainnoimisen myötä uuteen sykliin. Prosessimaisessa kehittämisessä se tarkoittaa, että kehittämistoiminnan tehtävät muodostavat kehän, jossa perusteluvaihetta seuraavat organisointi, toteutus ja arviointi (Toikko & Rantanen 2009: 66.) Kehittämistoiminnan myötä tullutta tietoa käytin kehittämistoiminnan uudelleen suuntaamisessa, jonka myötä työssäni korostuu reflektiivinen kehittäminen (Toikko & Rantanen 2009: 165, 115).

Seuraavalla sivulla esittelen työni kehittämisenprosessin kuviona (kts s. 53), joka perustuu toimintatutkimuksen spiraaliin. Kehittämisen prosessini koostuu kahdesta ja puolesta syklistä. Syklit avaen kohta kohdalta, kuvaten mitä jokainen vaihe on omassa työssäni tarkoittanut ja miten esille nousseet asiat ovat vaikuttaneet kehittämistoimintaan. Menetelmä osiossa esittelin (kts s. 40) Carr & Kemmisin katsontakannan toimintatutkimuksen syklien vaiheiden etenemiseen, joka hieman erilainen omassa työssäni. Kehittämisprosessini syklien vaiheet alkavat reflektoinnista, joka omassa työssäni tarkoittaa koordinaattorin kanssa käytyjä reflektiivisiä keskusteluja, jotka toimivat kehittämisen ohjenuorana. Reflektoinnista siirryn suunnitelmaan, joka työssäni tarkoittaa kehittämistä tähtäävän toiminnan suunnittelemista. Suunnitelma johtaa toimintaan, joka työssäni tarkoittaa konkreettista toimintaa, eli mitä verkoston kanssa on tehty kehittämisen eteen. Toiminta johtaa havainnointiin, jossa koostan yhteen toiminnan ja syklin aikana nousseet asiat ja kehittämisen kohteet. Havainnoinnin myötä siirryn jälleen uuteen sykliin. Kehittämisen aikana nousi asioita, joita en edes osannut ajatella aloittaessani kehittämistä, ne olen kuvannut sivuspiraalina. Kehittämisprosessini menetelmät pohjautuvat tutkimus ja kehittämistoiminnassa käytettyihin menetelmiin. Prosessin raportoinnin kuvaus perustuu pääasiallisesti prosessin aikana pitämäni prosessipäiväkirjaan, sekä tietenkin sähköposteihin, joiden kautta olen pääasiallisesti ollut yhteydessä verkoston koordinaattoriin.

Aikataulu ja verkoston harvat vuosittaiset kokoontumiset toivat lisähaasteita kehittämiseen. Aluksi suunnittelin opinnäytetyön kehittämisen prosessin kestävän sen alkamisesta syksyllä 2012 vuoden mittaiseksi. Kehittämiseni lähtökohta oli toimijälähtöinen ja osallistava kehittäminen, joka tukeutuu toimintatutkimuksen spiraaliin. Verkosto kokoontuu kaksi kertaa vuodessa, keväällä ja syksyllä. Toimintatutkimuksen spiraalin kriteeri on kaksi sykliä. Näin ollen näiden asioiden yhteensovittaminen ja reflektiivinen ote kehittämiseen venyttivät kehittämisenprosessini aikataulua. Kehittämisprosessini aloitin syksyllä 2012, vuosi 2013 perustui kehittäjän näkökulmasta toimintaan ja osallistavaan kehittämiseen. Kehittämisenprosessi päättyi minun osalta tähän kirjalliseen raporttiin keväällä 2014.

Kuvio 4: Kehittämistoiminnan spiraali

6.1 Ensimmäinen sykli

Ensimmäisen syklin päätavoite oli löytää kehittämisen suuntaviivat ja innostaa Vankiperhetyön verkostoa oman toimintansa kehittämiseen. Kiviniemikin toteaa ensimmäisen toteutusvaiheen olevan jatkuvan kehittämistyön ja ideoinnin alku, jonka myötä saadaan tietoa miten toimintakäytäntöjä tulisi muuttaa (Kiviniemi 1999: 65). Kehittämisen aloitin yhteistyökumppanin löytymisen ja syntyneen yhteistyöpäätöksen jälkeen reflektoinnista, keräten tietoa niin verkostosta kuin erilaisista kehittämisen menetelmistä.

Ensimmäinen sykli painottui Vankiperhetyön verkoston kevään tapaamiseen suunnitteluun, joka muokkautui jo reflektointivaiheessa verkoston kehittämispäiväksi. Kehittämispäivä oli 24.5.2013. Kehittämispäivän suunnittelu ja kehittämisen menetelmien valinta ja toteutus olivat haastavia, esimerkiksi draama esityksen, Näkeekö kukaan? työsarja oli yllättävän suuri. Ajoittain draama esitystä ohjatessani pohdinkin, kuinka paljon kannattaa ja on järkevää käyttää aikaa, toimintaan valmistelevassa toiminnassa.

Kehittämislle määritelty aika oli rajallinen ja minulla oli mahdollisuus tavata verkostoa konkreettisesti kaksi kertaa, kevään ja syksyn tapaamisessa. Pääpaino oli kevään kehittämispäivässä, johon kaikilla Vankiperhetyön verkoston jäsenillä ei ole mahdollisuutta osallistua. Kehittämispäivään oli löydettävä keino, jonka myötä verkoston kaikilla lähes 50 jäsenellä on mahdollisuus osallistua kehittämiseen. Näin päädyimme verkoston koordinoijan kanssa lomakekyselyyn. Lomakekyselylle asetettiin tavoitteita, jotka ovat kehittämiseen tähtääviä, sekä tiedon tuotannon näkökulmasta merkittäviä.

6.1.1 1. Reflektointi

Tapasin kehittämisen merkeissä verkoston koordinaattorin ensimmäisen kerran marraskuussa 2012. Luimme yhdessä ideapaperini ja lähdimme pohtimaan kehittämisen lähtökohdaksi Vankiperhetyön verkoston perhetyön kartoitusta. Verkostoon kuuluu yli 40 toimijaa ympäri Suomea, pohdimme laadullisen kyselytutkimuksen mahdollisuutta. Kysymyksen teemoiksi nousivat seuraavat asiat; Miten olet tullut verkostoon? Miten olet kokenut verkoston yhteisöllisyyden voimavarana omassa työssäsi?, Miten vankilassa tehtävä perhetyö näkyy työssäsi? Millaisena olet kokenut vankiperhetyön verkoston?, Millä tavoin moniammatillisuus näkyy työssäsi? Millaisia toimijoita työympäristösi kuuluu?

Kehittämisen alussa nousi ajatus kyselytutkimuksesta, jonka analysoinnin myötä saisimme mahdollisimman paljon esille verkoston jäsenten omia ajatuksia verkostosta. Pohdimme myös, että ennen kyselylomaketta voisi olla work shop työskentelyä. Work shop työskentelyn perus-

ajatuksena oli luoda verkostolle mahdollisuus yhdessä pohtia ja työstää Vankiperhetyön verkostoa. Lähtökohtana, että minä kehittäjänä suunnittelisin ja toteuttaisin puolen päivän mittaisen work shopin. Pohdimme myös päivän toimintojen videointi mahdollisuutta, jota voisin myöhemmässä vaiheessa käyttää apuna havainnoimisessa ja tulosten analysoinnissa. Lisäksi pohdin draaman käytön mahdollisuutta yhtenä osallistavana menetelmänä, johon myös verkoston koordinoija oli myötämielinen. Näillä ajatuksilla lähdimme pohtimaan Vankiperhetyön verkoston kehittämistä. Lisäksi pohdimme verkostoa, sen halukkuutta ja motivaatiota verkoston kehittämiseen. Sovimme, että koordinaattori esittelee verkoston jäsenille seuraavassa tapaamisessa, eli marraskuussa 2012, kehittämisen idean ja samalla kartoitetaan verkoston halua ja innokkuutta lähteä kehittämään verkoston toimintaa.

Esittelin koulussa opinnäytetyöni suunnitelman tammikuussa 2013, jolloin myös oli varmistunut Vankiperhetyön verkoston jäsenien halukkuus osallistua kehittämiseen. Kehittämisen suunnitelmassa korostui Kehittämispäivä ja sen suunnittelu. Tutkimukselliseen kehittämistoimintaan tutustuessani löysin teoriapohjaa toiminnalleni ja sain lisää varmuutta kehittämiselle ja osallistavan kehittämisen merkitykselle kehittämisessä. Opinnäytetyön suunnitelmaa tehdessäni pohdin, onko yksi sykli ja sen kautta tulosten analysointi, niiden esitleminen, sekä antaminen verkostolle käyttöön riittävää ajatellen tutkimuksellista kehittämistä. Tällöin syklejä olisi puolitoista. Suunnitelman esiteltyäni sain palautetta, että toimintatutkimuksen ja näin ollen myös tutkimuksellisen kehittämistoiminnan lähtökohta on kaksi sykliä, joten yksi sykli ei olisi riittävä. Näin ollen pidin tämän mielessä kehittämistoimintaa suunnitellessani ja keskustelin asiasta myös verkoston koordinaattorin kanssa.

Olimme sopineet verkoston koordinaattorin kanssa tapaamisen kehittämisen suunnitelmaa varten helmikuun 2013 lopulle. Ennen tapaamistamme lähetin opinnäytetyön suunnitelman hänelle. Verkoston koordinaattori luki suunnitelman ja totesi sen sisältävän hyvin samankaltaisia ajatuksia, kuin mitä hän itse oli ajatellut. Koin onnistuneeni refleктоimaan asiat oikealla tavalla, joita koordinaattori oli käymissämme keskusteluissa tuonut esille. Aluksi olin ajatellut, että koordinaattori voisi kirjata ylös pohtimiaan asioita ja tärkeäksi kokemiaan asioita verkoston kehittämistä ajatellen. Päädyimme kuitenkin siihen, että kerään koordinaattorin ja itselleni prosessin aikana heräämiä ajatuksia yhteen ja suunnittelemme yhteistyössä Kehittämispäivän lomakekyselyn.

Kehittämiseen ja kehittämispäivään koordinaattori toi esille seuraavia pohdintoja:

- Tavoitteet, ovatko tavoitteet vielä relevantteja? Millaiset tavoitteet ovat nyt, viiden vuoden jälkeen perustamisesta?
- Kokoontumiset, ovatko kokoontumiset keväällä ja syksyllä hyvä sykli? Halutaanko kokoontumisia myös muualle kuin Helsinkiin? Toisiko ympäristön vaihto myös uusia näkökulmia? Videoneuvottelun käyttömahdollisuus kokoontumisia ajatellen?

- Koordinoijan rooli, koordinoija toi esille verkoston toiminnan olevan paljon hänen varassaan. Onko vaarana, että verkoston toiminta henkilöityy liiaksi Tarja Sassiin? Mitä tapahtuu verkostolle, jos koordinoijaa ei enää olisikaan? Miten varmistaa verkoston jatkuvuus?
- Keskustelimme verkostosta ja verkoston historiasta, sekä sen saavutuksista. Tämän myötä nousi itselleni ymmärrys verkoston tärkeydestä tiedon tuojana ja uuden luojana. Miten varmistaa verkoston jatkuvuus, kun toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen. Näin ollen toimintaa kuvaa parhaiten vapaaehtoinen verkosto.
- Verkoston koko, kuinka suureksi verkosto voi kasvaa?, Onko olemassa jotain rajaa, jonka jälkeen koordinoinnista tulee mahdotonta?
- Verkostoituminen, alkaako vai onko verkosto jo alkanut verkostoitumaan itsenäisesti?
- Mitä verkostoon kuuluvan tulisi tietää ja osata? Voiko kaikki halukkaat osallistua verkostoon?
- Arvo, millainen arvo verkostolla on? Mikä on Vankiperhetyön verkoston merkitys ja rooli jatkossa?
- Millaista lisäarvoa verkostoon kuuluja saa verkostosta, itselleen ja työhönsä? Mitä toivoisi saavansa? Miltä osin verkosto ei hyödytä?
- Aktivointi. Miten innostaa verkostoa tuomaan omia ajatuksia, ideoita ja aiheita verkoston toiminnasta esille ja koordinaattorille?
- Krits on saanut käyttöönsä joulukuussa omat ekstranet sivut, jossa on mahdollisuus tiedottaa ja jakaa asioita. Miten ekstranetin käyttö?
- Verkoston perusajatus on, että jäsenet saisivat vertaistukea, tietoa ja mahdollisuuden vaikuttaa. Toteutuvatko nämä?

Nämä ajatukset rakensivat pohjan osallistavalle kehittämistyölleni. Lisäksi Rikosseuraamusalalla julkaistiin maaliskuussa Lapsi- ja perhetyön linjaukset, jolla oli vaikutusta kehittämistyötäni ajatellen. Linjaukset toivat opinnäytetyölleni tieto ja teoriapohjaa. Lapsi- ja perhetyön linjaukset olivat merkittävä saavutus itse verkostolle, josta keskusteleminen oli yksi tärkeä kehittämisspäivän teema.

Valtakunnallisen verkoston jäsenet koostuvat laaja-alaisesti rikosseuraamus- ja sosiaalialan ammattilaisista sieltä löytyy voimavaroja, tietoa ja osaamista. Tämä tieto ja osaaminen oli vain saatava koottua yhteiseksi tiedoksi ja verkoston yhteiseksi voimavaraksi. Näin ollen jo heti kehittämisprosessin alussa muodostui tärkeäksi, että verkosto lähtee itse kehittämään itseään haluamaansa suuntaan. Kehittämisen kohteeksi nousikin verkoston sisäinen kehittäminen. Koordinaattori koki tärkeäksi, että verkosto saa itse määritellä kehittämisen kohteen, jonka myötä toimijalähtöinen kehittäminen korostui. Keskustelujen ja suunnittelun myötä kehittämisen metodiksi nousi osallistava ja osallistuva kehittäminen. Toikko & Rantanen tuo-

vat esille kehittämistoiminnan olevan sosiaalinen prosessi, joka edellyttää toimijoiden aktiivista osallistumista ja vuorovaikutusta. Verkoston jäsenien osallistuminen perustuu dialogiin, joka mahdollistaa kehittämistoiminnan avoimen tarkastelun, jonka myötä kehittämisen prosessi voi alkaa. (Toikko & Rantanen 2009: 89.)

Ensimmäisen kehittämispäivän osallistavien menetelmien tavoitteet määrittyivät ulkoapäin, sillä jollakin tavalla oli päästävä kehittämisen alkuun ja mahdollistettava toimijalähtöinen kehittäminen. Kehittämispäivän tavoite oli kehittämistyön ideointi ja verkoston toimijoiden osallistaminen kehittämiseen. Koordinaattorin kanssa yhteistyössä tehty kehittämispäivän suunnitelma loi pohjan, jonka myötä verkoston toimijat saivat määritellä kehittämisen tavoitteet. Osallistavan kehittämisen pääperiaate on, että tavoitteita ei voida määritellä etukäteen, vaan ne muotoutuvat yhteisen prosessin myötä (vrt. Toikko & Rantanen 2009: 15). Verkostomaisessa kehittämisessä, jossa kohderyhmän konkreettinen tavoittaminen on haastavaa, on oleellista ns. alkutyöskentely, joka mahdollistaa kehittämisen.

Koordinaattori toi esille yhden konkreettisen kehittämisen tavoitteen, joka oli verkostolle uuden nimen keksiminen. Koordinaattori kertoi saaneensa verkoston nimestä palautetta, että se on leimaa antava. Verkoston nimen muuttamista oli pohdittu jo aikaisemminkin, erään verkoston kokoontumisen yhteydessä. Muistan itse tilanteen hyvin elävästi, sillä olin tuolloin mukana verkoston jäsenenä pohtimassa verkostolle uutta nimeä. Silloin keskustelimme verkoston jäsenien kanssa, että Vankiperhetyön verkosto on nimenä hyvin kuvaava, emmekä keksineet verkostolle sopivampaa nimeä.

Ensimmäisen syklin reflektointini pohjautui siis hyvin pitkälle asioihin ja ideoihin, jotka nousivat yhteisen keskustelun myötä Vankiperhetyön koordinaattorin kanssa. Häneltä saamiani kehittämisen ideoita ja ajatuksia peilasin verkostoon ja kehittämiseen, jonka pääpaino on osallistavassa kehittämisessä. Kehittämisen tavasta kävimme myös keskustelua koordinaattorin kanssa, yhteistuumin tulimme siihen lopputulokseen, että verkoston toimintaa ajatellen ja innostamisen näkökulmasta osallistava kehittäminen palvelee Vankiperhetyön verkostoa parhaiten. Reflektointiin ja kehittämisen alkuun vaikutti myös hyvin paljon tiedon keruu verkostosta, sekä tiedon hankinta tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta ja sen menetelmistä. Lisäksi pohtiessani verkostoa ja sen toimintaa kävin myös ajatuksissa läpi omaa aikaani verkoston jäsenenä ja silloin esille heränneitä ajatuksia.

Koordinoijan kanssa tavatessamme ensikerran sienimetsässä nousi ajatus toiminnallisten menetelmien käytöstä, tällöin keskustelimme Work shop tyyppisestä työskentelystä. Silloin myös pohdin draaman käytön mahdollisuutta toiminnallisena ja osallistavana työskentelymuotona. Lähdin uudelleen pohtimaan draaman käyttöä ja eritoten Foorum -teatteria Kehittämispäivän alustuksena päivän teemaan. Draama -esityksen toteuttamiseen tarvitsin koululta yhteistyö-

kumppanin. Otin yhteyttä Laurean ammattikorkeakoulun, Tikkurilan yksikön lehtoreihin. Heidän kautta sain opiskelijaryhmän, joka innostui draama esityksen tekemisestä ja toteuttamisesta. Yhteistyö kuvio varmistui helmikuussa 2013. Draama projektista kerron tarkemmin suunnittelussa olevassa ”toimintaan valmistelevaa toimintaa” kappaleessa.

6.1.2 1. Suunnittelu

Ensimmäisen syklin suunnittelusta tuli kolmitahoinen, joka sisälsi kehittämispäivän ja kehittämispäivän toimintojen suunnittelun, Draama esityksen suunnittelun ja ohjaamisen, sekä lomakekyselyn suunnittelun ja toteutuksen. Lomakekyselyn tavoite oli saada mahdollisimman paljon tietoa verkoston jäsenten ajatuksista koskien verkostoa. Puhuttaessa tutkimuksellisesta kehittämisestä on ensisijaisen tärkeää, tutustua ja peilata teoriaa suhteessa omiin kehittämisen ajatuksiin. Toimintojen suunnittelussa minua helpotti niin koulu kuin työelämässäni saama kokemus erilaisten tavoitteellisten ryhmien ja toimintojen suunnittelusta ja ohjaamisesta, sekä erilaisten teemapäivien ja leirien suunnittelusta ja toteutuksesta.

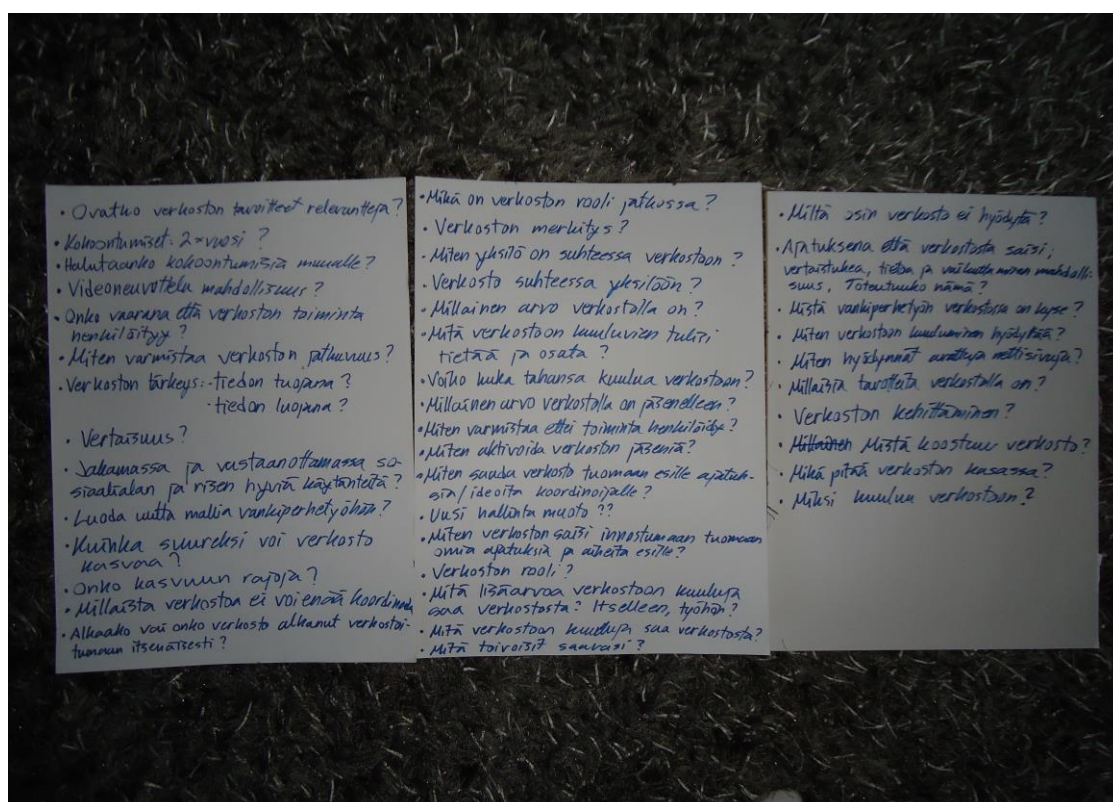
Vankiperhetyön verkoston kehittämispäivään olimme verkoston koordinaattorin kanssa yhdessä suunnitelleet ohjelmarunkoa. Kehittämispäivän tuli sisältää seuraavat asiat; verkoston kehittämisen osallistavien menetelmin, uuden nimen keksiminen verkostolle, puheenvuoro lapsi- ja perhetyön linjauksista, verkoston jäsenien mahdollisuus kuulumisten vaihtoon sekä verkoston viisivuotisen olemassaolon juhlistaminen. Lisäksi halusin mahdollistaa päivään draama -esityksen, jonka avulla voisimme herättää verkoston ajatuksia päivän teemaan, myös koordinoija oli mielissään ajatuksesta. Päivän ohjelmaa sai useaan kertaan käydä läpi, jotta kaikki suunnitellut tavoitteet ja toiminnot sai mahdutettua päivään, ilman kiireen tuntua. Kehittämispäivää suunniteltaessa oli myös huomioitava sopivan paikan löytyminen, jossa olisi ruoka- ja kahvitarjoilu mahdollisuus. Lisäksi oli myös pohdittava paikkaa maantieteellisesti, sillä verkosto on valtakunnallinen ja näin ollen on tärkeää, että myös pitkältä tulevat pääsevät kokoontumiseen mahdollisimman helposti. Kehittämispäivän yhteistyökumppaniksi tuli Tikkurilan Laurea, josta saimme tilat kehittämispäivää varten. Koululla mahdollistui myös kahvi- ja ruokatarjoilu. Tärkeänä osana kehittämispäivää ajatellen oli myös draama ryhmän saaminen, draama ryhmään valikoitui joukko draamasta kiinnostuneita opiskelijoita, jotka saivat draama esitykseen osallistumisesta itselleen opintopisteitä ja minä sain ryhmän luotsattavaksi.

Kehittämispäivän oleellisin anti kehittämisen näkökulmasta oli lomakekysely, jonka tuloksien analysoinnin myötä oli tarkoitus lähteä suuntaamaan kehittämistä verkoston haluamaan suuntaan. Näin ollen lomakekyselyn laadinnassa oli ensisijaista tutustua Vankiperhetyön verkostoon ja heidän toimintaan, sekä siihen millaista tietoa verkostosta on olemassa. Verkostosta

olemassa olevan tiedon ja verkoston koordinoijan pohdintojen myötä, lähdin kysymysten avulla pohtimaan verkostoa.

Kanasen (2012: 28) mukaan tutkimus muotoillaan ongelmaksi, jolloin tutkimusta lähestytään ongelmanratkaisun keinoilla. Tutkimusongelman ratkaisua helpottavat tutkimuskysymykset, jotka pohjautuvat ongelman ratkaisuun. Otin lähtökohdaksi kysymysten asettelun, en niinkään miettinyt ongelmanratkaisua, vaan sitä mitä Vankiperhetyön verkostosta tiedetään ja millaiset kysymykset palvelisivat parhaiten verkoston kehittämistä. Olen aina ollut hyvin pohtiva luonne ja pidän asioiden monipuolisesta miettimisestä, näin ollen kysymysten pohtiminen ja listaaminen oli hyvin luonnollinen tapa minulle aloittaa

Oikeiden kysymysten kautta voimme käsitteellistää ja jäsentää helpommin toimintaympäristöämme, sekä vahvistaa käsitystä yhteisestä toimintaympäristöstä. Pohtiessani kyselylomakkeen kysymyksiä, listasin ensin papereille kaikki kysymykset, jotka olivat siihen mennessä nousseet esille ja joista olimme keskustelleet yhdessä koordinoijan kanssa käydyissä keskusteluissa kehittämistyötä koskien. Kysymyksien lista oli suuri, niitä tuli 3 x A2 paperillista. Näistä kysymyksistä poimin kehittämistyötä ajatellen oleelliset asiat ja rakensin niistä kyselylomakkeen vankiperhetyön verkostolle. Samaisen kysymyslistan myötävaikutuksesta syntyi myös opinnäytetyöni niin sanotut tutkimuskysymykset.

Kuva 1: Kysymysten tulva apuna tutkimuksellisen kehittämistyön peruskysymysten löytymisessä, kuvattu 3.4.2013

Oikean kysymyksen merkitys kasvoi kehittämis- ja opinnäytetyötä tehdessä. Kehittämistyöni on ollut täynnä kysymyksiä, sillä valmiita vastauksia on ollut hyvin vähän. Kaikkien laatimieni kysymysten kautta on noussut esille tutkimuskysymykset, jotka ovat olleet ohjenuoranani tehdessäni kehittämis- sekä opinnäytetyötä. Kysymykset ovat nousseet tarpeesta ja halusta tietää enemmän. Arto Rämöä (2013) lainaten: ” Seuraavalla kerralla, kun aloitat liiketoimintatiedon analysointioperaation, mieti hetki hiljaa, mihin kysymykseen haluat vastauksen. Älä mieti, mistä tieto tulee tai miten pääset siihen käsiksi. Mieti, mitä haluat oikeasti tietää. Hyvän ja perustellun kysymyksen kanssa yleensä pääsee myös käsiksi tarvitsemaansa tietoon.” Oikeiden kysymysten kautta voimme käsitteellistää ja jäsentää helpommin toimintaympäristöämme, sekä vahvistaa yhteistä käsitystä yhteisestä toimintaympäristöstä.

Näiden kysymysten ja reflektoinnin kautta pohdin Vankiperhetyön verkostoa ja sen toimintaa. Näihin peruskysymyksiin etsin vastauksia koko kehittämisprosessin ajan. Osallistavien menetelmien avulla pyrin innostamaan verkoston jäseniä pohtimaan verkoston olemassaoloa ja tuomaan esille omia näkökulmia ja ajatuksia verkostosta. Tutkimuskysymysten perusajatus on sisällytetty kehittämispäivän kyselylomakkeeseen. Kyselylomakkeen analysoinnin myötä on mahdollisuus saada esille verkoston jäsenien ajatuksia verkostosta.

Mietimme vastaajien motivaatiota ja innostusta lomakekyselyn täyttämiseen, niin ohjeiden kuin omakohtaisen kokemuksen myötä. Lomake ei saa olla liian pitkä, sillä silloin ihmiset eivät jaksa vastata (kts s.43) Pohtimamme kysymyskokonaisuudet olivat laaja-alaiset, tämän vuoksi päädyimme lomakekyselyssä kahdenlaisiin kysymyksiin, mielipidekysymyksiin väittämien avulla Likert asteikon muodossa ja avoimiin kysymyksiin, jotka tähtäävät kehittämiseen. Lomakekysely on määrällinen ja laadullinen, jonka myötä tutkimusavusteisessa kehittämis-toiminnassani otin lomakekyselyn tekemisessä ja analysoinnissa avuksi määrällisen ja laadullisen tutkimuksen.

Lomakekyselyä tehdessäni kysyin koordinaattorin ja ohjaavan opettajan ajatuksia ja mielipiteitä koskien lomakekyselyä. Vankiperhetyön verkoston koordinaattorilla oli tieto verkostosta ja visio sen tarpeista ja ohjaavalla opettajallani tieto, taito ja ymmärrys lomakekyselyiden tekemisestä. Itse en ollut aiemmin tehnyt vastaavanlaista kyselyä, joten asiaan perehtyneiden tieto ja taito tuli tarpeeseen. Myös tässä asiassa korostuu mielestäni kysymisen ja pohdintojen esille tuomisen rohkeus, jonka myötä on mahdollisuus päästä oikeiden asioiden äärelle.

Lomakekyselystä rakentui kahdeksan sivuinen lomake (kts Liite 1), jossa oli yhteensä 63 kysymystä, joista kuusi oli avoimia kysymyksiä, kolme kysymystä sisälsi mahdollisuuden esittää lisäkommentteja ja loput oli niin sanottuja rastiruutuun kysymyksiä. Ensimmäisen sivun kysymykset perustuivat siihen millainen ja minkä organisaation edustaja vastaaja on. Toiselta sivulta alkoi mielipide kysymykset, jotka ovat Likert - asteikolla. Mielipidekysymysten teemana

oli; henkilökohtainen mielipide verkostosta, verkoston tapaamiset, vankiperhetyön verkosto (millaisia ajatuksia jäsenellä on verkostosta), verkoston tavoitteet ja niiden ajantasaisuus, verkoston keskinäinen viestintä sekä lopuksi palaute päivästä.

Lisäksi kuusi avointa kysymystä olivat:

- 47. Mikä vankiperhetyön verkostossa on mielestäsi olennaista?
- 48. Millaista lisäarvoa vankiperhetyön verkostoon kuuluminen antaa sinulle työhösi?
- 49. Millä tavoin vankiperhetyön verkostoa pitäisi kehittää?
- 50. Miten hyödynnät viime vuonna (2012) avattua vankiperhetyön verkoston ekstranettiä?
- 51. Miten verkoston vastuuta voisi verkoston sisällä jakaa?
- 51. Miten verkoston vastuuta voisi verkoston sisällä jakaa?

Samalla kun tein lomakekyselyä pohdin kehittämispäivän ohjelmaa. Ohjelman osallistavien toiminnallisten menetelmien tavoite oli uuden nimen keksiminen verkostolle sekä verkoston toiminnan pohtiminen ja virittäminen kehittämisen ajatuksille. Kyselylomakkeen pohtiminen antoi tietoa ja varmasti myös niin sanottua syvyyttä toiminnallisten menetelmien suunnitteluun. Toiminnallisten menetelmien rakenteeksi tuli foorum -teatteri ja ryhmätyöt. Ryhmätöiden rakenteen suunnittelin niin, että se etenisi vaiheittain, eli ensin asioita pohditaan pienryhmässä, jonka jälkeen jaetaan ryhmässä syntyneet ajatukset verkoston muille jäsenille. Tämän jälkeen keskustellaan yhteisesti aiheesta ja siitä heränneistä ajatuksista. Osallistamisen ja verkoston kehittämisen ajatus oli jatkuvasti takaraivossani pohtiessani toiminnallisia menetelmiä. Miten saisin verkoston innostumaan toiminnasta ja verkoston kehittämisestä?

Kehittämispäivän ohjelmasta tuli seuraavanlainen. Aloitus klo 10, jolloin aamukahvi ja tervetuloa toivotus, josta siirrymme Draamaesitykseen teemana vankiperhetyö. Esityksen jälkeen oli Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnon erityisasiantuntijan puheenvuoro perhetyönlinjauksista käytännössä, jonka jälkeen lounastauko. Iltapäivän ohjelmassa oli ryhmätyöt; Viisivuotias vankiperhetyön verkosto - Nyt ja tulevaisuudessa. Ohjelmaan sisällytettiin ryhmätöiden lisäksi kakkukahvit ja verkoston kuulumisten vaihtoa. Iltapäivän loppuun suunniteltiin kyselylomakkeen täyttö, jolle varattiin aikaa 20 minuuttia ja tämän jälkeen yhteinen lopetus ja päivän päätös klo 15.30.

Ryhmätöitä pohtiessani teemoiksi nousi, Vankiperhetyön verkostolle uusi nimi ja Vankiperhetyön verkoston olemassaolon ja toimintojen pohtiminen. Aikaa ryhmätöille tuli yhteensä tauon kanssa kaksi tuntia ja 15 minuuttia. Tähän aikaan oli sisällytettävä ryhmätyöt toimintoihin ja purkuineen. Osallistavan kehittämisen visioimme verkoston koordinaattorin kanssa otsikon alle, Viisivuotias vankiperhetyön verkosto, Nyt ja tulevaisuudessa.

Vankiperhetyön verkoston ryhmätyöt muodostuivat kaksiosaiseksi. Ryhmätyöt suunnittelin aloittavani Vankiperhetyön verkoston sisällön ja tavoitteiden mietinnällä. Ensimmäisestä ryhmätyöstä tuli seuraavanlainen:

Ryhmätöiden kysymykset:

- 1. Mitä valtakunnallinen vankiperhetyön verkosto tarkoittaa / pitää sisällään?
- 2. Mistä vankiperhetyössä on kyse?
- 3. Mitä verkostotyö tarkoittaa?
- 4. Miten valtakunnallinen verkosto voisi kommunikoida?
- 5. Mitä verkostoon kuuluvan tulee tietää / osata?

Ohjeistus

- jaetaan ryhmä 5 ryhmäksi
- annetaan ryhmille paperit ja tussit, sekä tehtävä
- tehtävä aika on _____ minuuttia
- jokaisen ryhmän esittelyyn on _____ minuuttia aikaa
- Esitellään ryhmätyöt, ryhmätöiden esittelyn jälkeen jokainen voi kommentoida kuulemaansa, ryhmä lisää työhönsä kommentit.
- Lisäksi mietitään mitä etua / haittaa kyseisestä asiasta voi olla?
- Ja millaisia mahdollisuuksia se voi antaa verkostolle?
- Lopuksi nidotaan yhteen kuullut ajatukset ja ideat, muutamalla sanalla. Materiaalit menevät jatko työstöön.

Kuva 2: Ensimmäinen ryhmätyö

Ryhmätöiden väliin suunnittelin tauon ja viisivuotisen vankiperhetyön verkoston juhlistamista kakkukahvein. Toinen ryhmätyön aihe oli Vankiperhetyön verkostolle uusi nimi. Verkosto oli jo aiemmin pohtinut uutta nimeä eräässä kokoontumisessa. Muistan tilanteen, sillä olin mukana verkoston jäsenenä pohtimassa uutta nimeä. Pohtiessamme taannoin verkoston nimeä, emme keksineet uutta, koimme Vankiperhetyön verkoston nimen verkostoa ja sen toimintaa hyvin kuvaavaksi nimeksi. Tällä kerralla oli siis lähestyttävä asiaa toisella tavalla. Tämän myötä sain idean metaforan käytöstä, eli pohtisimme asiaa toisesta näkövinkkelistä. Metaforan vahvuus on vanhan tai olemassa olevan asian näkemisessä uudella tavalla (Heinonen, Klingberg & Pentti 2011: 223 & 225). Metafora ajatuksen kautta innostuin ajatuksesta, että kaiken ei tarvitse olla niin vakavaa ja virallista. Luovuuden lähde löytyy usein leikistä ja ilosta, näiden ajatusten myötä ryhmätöiden tehtäväksi tuli Meteforan avulla keksiä Vankiperhetyön verkostolle uusi nimi. Ryhmätyön ohjeistin seuraavalla tavalla:

Ryhmätöiden tehtävät:

- 1. Synonyymeja vankiperhetyön verkostolle
- 2. Anagrammeja sanasta vankiperhetyön verkosto
- 3. Uusi nimi Vankiperhetyön verkostolle
- 4. Erisnimiä vankiperhetyön verkostolle
- 5. Perustat firman, joka työskentelee vankiperhetyön verkostona, mutta saman niminen yritys on jo olemassa. Etsi yrityksellesi uusi nimi.

Ohjeistus:

- Jaetaan ryhmä 5 ryhmäksi.
- Jokaiselle ryhmälle jaetaan tehtävälaput.
- Miettimiseen on 5 minuuttia aikaa, samalla ryhmä kirjoittaa ideoita ylös.
- Lopuksi luetaan ehdotukset ja ryhmä valitsee niistä 3 parasta, jotka kirjataan.
- Kaikkien ryhmien tuottamista ideoista valitaan kolme parasta ehdotusta, kolmesta parhaasta valitaan sopivin tai kerätään Tarjalle jatkotyöstöön.

Kuva 3: Toinen ryhmätyö

Päivän loppuun tuli lomakekyselyn täyttö, jonka jälkeen yhteinen lopetus. Keskustelimme koordinaattorin kanssa omista kokemuksista erilaisten päivien lopettamisesta ja loppuajasta. Usein osallistujat alkavat viimeisen tunnin aikana vähitellen lähteä pois. Välttääksemme tätä, suunnittelimme päivään yhteisen lopetuksen, toisena ajatuksena oli myös, että näin osallistujat mahdollisesti malttaisivat täyttää lomakekyselyn huolella.

Näillä suunnitelmilla ja ajatuksilla jäimme odottamaan kehittämispäivää. Koordinaattori laittoi verkostolle kutsut kevään kokoontumiseen, sekä otti vastaan ilmoittautumiset. Itse keskityin kehittämispäivän ohjelman suunnitteluun ja toteutukseen, ennen kehittämispäivää pohdin kovastikin miten innostaa ja ruokkia verkoston jäseniä kehittämään omaa verkostoaan, jossa tärkeimmäksi koen oikeanlaisen virittäytymisen ohjaamiseen. Lisäksi minulla oli suuri rooli Draama esityksen ohjaamisessa ja toteuttamisessa, jota käsittelen hyvin pintapuolisesti seuraavassa kappaleessa, toimintaan valmistavaa toimintaa.

6.1.3 Toimintaan valmistavaa toimintaa

Draama esitys - Näkeekö kukaan?

Draama esityksen valmistelu on vaatinut runsaasti yhteistyötä, sähköposteja sekä prosessissa mukana olemista. Prosessin aikana pidin draamasta omaa päiväkirjaa, johon suunnittelin ta-

paamistemme sisältöä ja reflektoin heränneitä ajatuksia tapaamisistamme. Tämä kappale tukeutuu pääasiallisesti päiväkirjaani. Lisäksi on joitakin viitteitä sähköposteihin, joita olen käynyt eri yhteistyötahojen kanssa. Draama esityksen tekeminen oli minulle täysin uusi asia, jossa suurena apuna ja tukena minulla oli ystäväni teatteri-ilmaisun ohjaaja Heidi Ruotsalainen.

Helmikuun lopussa 2013 varmistui yhteistyön aloitus Laurean ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kanssa. Ryhmään oli valikoitunut joukko draamasta kiinnostuneita opiskelijoita, jotka halusivat lähteä mukaan draama -esityksen tekemiseen. Opiskelijat saivat työstään opintosuoritteita kolmen opintopisteen verran (sähköposti). Lähtiessäni ehdottamaan koulun draama lehtoreille yhteistyötä ajattelin, että tilaisin opiskelijoilta valmiin esityksen, joka esitettäisiin kehittämispäivän alussa. Draama esitystä toivoin päivän alkuun, sillä olen itse opiskellut draaman syventäviä opintoja, sekä osallistunut draama esityksiin ja tiedän kuinka vaikuttavia ja ajatuksia herättäviä ne voivat olla.

Yhteistyö aloitettiin ja tapasin opiskelijat, kaikki kiinnostuneet eivät päässeet paikalle, joten sovimme vielä toisen tapaamisen. Opiskelijat toivat esille aihealueen olevan heille hyvin vieras ja kokevansa, että haluaisivat prosessiin enemmän tukea. Näin ollen oma roolini kasvoi draama esitystä ajatellen huomattavasti suuremmaksi kuin olin ajatellut. Oma roolini kasvoi tilaajasta, draama esityksen käsikirjoittajaksi (mikä draamassa tarkoittaa enemmän aihealueiden ideoimista kuin perinteistä näytelmän käsikirjoittamista), ohjaajaksi ja esityksen fasilitoijaksi.

Työskentelyn aloitimme maaliskuussa ja Kehittämispäivän ajankohta oli 24.5.2013. Näin ollen laadimme heti aluksi aikataulun tapaamisille, johon kaikki mukanaolijat sitoutuivat. Aikatauluun sovimme kuusi kolmen tunnin pituista tapaamista ja ennen näitä olimme tavanneet kaksi kertaa. Draama esityksen muodoksi sovimme heti alussa Foorum -teatterin, jossa katsojilla on mahdollisuus esityksen jälkeen pohtia ja muuttaa näkemäänsä esitystä haluamallansa tavalla. Tämän tekniikan myötä yhdistyi myös osallistavien menetelmien yhteensovittaminen draama esitykseen. Aluksi tutustutin opiskelijoita niin sanottuun vankilamaailmaan ja siihen mitä vankilassa oleminen tarkoittaa vangille ja hänen perheelle. Pohdimme asioita harjoitusten ja ryhmätöiden myötä.

Aihealueeseen tutustumisen myötä, siirryimme esityksen tekemiseen. Esitystä lähdimme rakentamaan eri teemojen avulla. Olin suunnitellut 10 eri teemaa, joista opiskelijat lähtivät rakentamaan kohtauksia. Kohtausten teemoiksi tuli:

- ERO, kun toinen jää siviiliin ja toinen viedään vankilaan
- HERÄÄMINEN PÄIVÄÄN, KUN MIES EI OLE VIERESSÄ.

- NAAPURIN KOHTAAMINEN, voiko miehesi kasata Kallen pyörän? Vaimo ei kehtaa kertoa mikä on todellinen tilanne, lupaa kasata pyörän!! Mistä aika ja taito siihen?
- LAPSI NÄKÖKULMA!!! Perhetapaaminen, lapsi vaunuissa -> vaunut tutkitaan, ei saa pitää lasta sylissä, saa vain katsoa!!! Tiukka vartija.
- NEUVOTTELUTILANNE VANKILASSA.
- OMAA LASTA KIUSSAAN - LEIMAAMINEN
- KUN MAAILMA / ASIAT KAATUVAT PÄÄLLE!, Kaikki vastuu on siirtynyt yhdelle ihmiselle. Mitä kaikkea joutuu tekemään?
- SOITTO AUTTAVALLE TAHOLLE! Sieltä todetaan, että soitat miehellesi, niin kyllä kaikki järjestyy!!!
- MIEHEN SOITTOAIKA VANKILASTA - MUSTASUKKAISUUS
- PÄIVÄ ON OHI JA ÄITI MAKAA SÄNGYSSÄ

Teemoista rakensimme kohtauksien avulla näytelmän Näkeekö kukaan? Teatterillisessä näkökulmassa meitä tuli kahteen viimeiseen kertaan auttamaan teatteriohjaaja, joka on myös toiminut Laureassa draaman opettajana, iso kiitos hänelle ohjauksesta ja neuvoista. Lopullinen esitys rakentui kahdeksasta kohtauksesta ja näyttämö rakennettiin kahdeksi erilliseksi lavaksi, jotka olivat koko esityksen ajan näkyvissä. Kahden lavan käytöllä halusimme tuoda näkyväksi perheen kokemusmaailmaa. Perheen jäsenet ovat aina olemassa ajatuksissa, vaikka heillä ei olisi konkreettista mahdollisuutta nähdä.

Esityksen päähenkilöiksi tuli perhe, jossa mies joutui vankilaan ja vaimo jäi kolmen lapsen kanssa siviiliin. Perheen arkea pyrimme kuvaamaan hyvin monitahoisesti ja tuomaan esille mitä perhe, josta toinen vanhemmista on vankilassa, voi joutua kokemaan. Lisäksi koska oli kyseessä ammattilaiset, jotka työskentelevät kyseisten perheiden kanssa halusimme tuoda esille miltä ammattilaisten kohtaaminen voi perheenjäsenistä tuntua. Lisäksi otimme mukaan hyvin karrikoidun kohtauksen verkostopalaverista. Puhuttaessa esityksestä ja foorum - teatterista on tarkoitus häkellyttää ja havahduttaa katsojia pohtimaan näkemäänsä, näin ollen oli esitys hyvin karikoitu ja jopa surullinen. Esityksen jälkeen oli fasilitointi, jonka tarkoitus oli saada katsojat osallistumaan, tuomaan esille ajatuksiaan sekä muuttamaan näkemäänsä sellaiseksi, mikä heidän mielestä olisi oikein.

Esityksen rakentaminen oli itsellenikin todella suuri prosessi, jossa käytin myös kehittämisen työssäni käyttämäni tekniikkaa, eli kysymyksiä, kysymyksiä ja niiden kautta johdettuja pohdintoja. Heidi Ruotsalainen oli hyvänä apuna ja tukena oikeiden asioiden äärelle pääsemisessä runsaiden ja monipuolisten kysymystensä myötä. Näin myös minulle heräsi monia ajatuksia, sekä näkökulmia, joita en aiemmin välttämättä ollut osannut pohtia. En edes aio pohtia kuinka monta työtuntia käytin esityksen tekemiseen, sillä tutkimuksellisen kehittämistoimintaani

ajatellen draaman prosessi oli vain yksi pieni sivujuonne, joten jätän sen tässä kirjallisessa osiossa hyvin pienelle huomiolle.

Kuva 4: Näkeekö kukaan? Draama esitys

6.1.4 1. Toiminta

Kehittämispöcessin kuvaaminen työssäni tarkoittaa konkreettista toimintaa, eli kehittämispäivää. Kehittämispäivän kulkua peilaan kehittämispäivän ohjelmaan.

Kehittämispäivä 24.5.2013

10.00-10.15	Tervetuloa ja aamukahvi <i>Tarja Sassi, koordinaattori, Krits</i>
10.15-11.15	Draamaesitys teemasta vankiperhetyö <i>Laurean draaman opiskelijat</i>
11.15-12.00	Perhetyön linjaukset käytännössä <i>Karoliina Taruvuori, erityisasiantuntija, Rikosseuraamuslaitos/keskushallinto</i>
12.00-12.45	Lounas
12.45-15.00	Viisivuotias vankiperhetyön verkosto <i>Nyt ja tulevaisuudessa</i> (kakkukahvit kehittämisen lomassa n. klo 14)
15.00-15.20	Kehittämissuunnitelmia <i>Kysely verkoston jäsenille</i>
15.20-15.30	Yhteinen lopetus

Kuva 5: Ensimmäisen Kehittämispäivän 24.5.2014 ohjelma

Kehittämispäivä alkoi yhteisellä kahvilla, verkoston koordinaattorin tervetuloa toivotuksella, sekä kehittäjän eli minun ja kehittämispäivän ajatuksen esittelyllä. Alustuksen jälkeen siirryimme toiseen luokkaan, katsomaan esitystä Kuuleeko kukaan? Päivän aloitus oli itselleni haasteellinen, sillä samanaikaisesti minun tuli olla esittäytymässä Vankiperhetyön verkostolle ja virittäytymässä draama ryhmän kanssa esitykseen. Tilannetta helpotti luokkien näiden kahden luokan lähekkäinen sijainti.

Näkeekö kukaan? -esitys alkoi, kun yleisö istui paikoillaan. Olimme aluksi suunnitelleet koordinaattorin sekä draama ryhmän kanssa kuvaavamme esityksen ulkopuolisen tahon toimesta, mutta valitettavasti se ei onnistunut. Koordinaattori kuvasi esityksen kotikameralla. Esityksen kesto oli noin ½ tuntia, yleisössä oli hiljaista ja se vaikutti keskittyvän näkemäänsä. Esityksen aikana kuului yleisöstä muutaman kerran nyyhkäisyä ja istuessani yleisössä katsomassa esitystä koin tunnelman hyvin intensiiviseksi ja tilanteeseen keskittyneeksi. Esityksen loputtua tuli minun vuoroni astua esille, vuorossa esityksen fasilitointi. Fasilitaattorin tehtävä on osallistaa ja innostaa yleisöä vuorovaikutukseen esityksen ja näyttelijöiden kanssa. Fasilitaattori on esityksen suhteen neutraali ja antaa yleisölle tilan osallistua esityksen purkuun ja tuomaan esille omia ajatuksia ja havaintoja esityksestä. Fasilitaattorin työkaluna on kysymysten asettelu. Kysymysten tulee herättää esittelyä ja on muistettava, että yleisö johdattelee vastauksilla asioita eteenpäin, fasilitaattorin tehtävä on reflektoida kuulemaansa, olla yleisön viestin välittäjänä näyttelijöille. Älä kysy, jos et halua kuunnella vastauksia, on hyvänä ohjenuorana. (Kantojärvi, 2012: 36-37).

Fasilitointi lähti hyvin liikkeelle, yleisö eli verkoston jäsenet olivat aktiivisia osallistujia. Aluksi olin suunnitellut alkuun ns. pariporinan, eli yleisö sai vierustoverinsa kanssa vaihtaa ajatuksia näkemästään. Seuraavaksi siirryimmekin foorum -teatterin, eli osallistavan teatterin oleelliseen osioon, yleisö sai valita kohtauksen, jonka halusivat nähdä uudestaan. Yleisö valitsi kohtaukseksi, vangin ja hänen perheen verkostopalaverin vankilassa. Kohtauksen uudelleen käsittelyn myötä syntyi runsaasti keskustelua vangista ja hänen perheensä asemasta, sekä työntekijöiden roolista verkostopalaverissa. Kohtauksen käsittelyn myötä esille nousi myös paljon tietoa vankilan historian käytänteistä ja muutoksista joita vuosien varrella on tapahtunut. Lopuksi jätimme näyttelijät still -kuvaan, joka oli tulevaisuuden ja toiveen kuva. Näin asioiden pitäisi olla. Samalla yleisö sai kirjoittaa haluamilleen roolihahmoille viestin. Palautetta draama esityksestä tuli välittömästi, yleisö taputti, kiitteli ja totesi sen olleen koskettava. Yleisöstä muutama katsoja myös toi esille olevansa kiinnostunut ottamaan esityksen katsottavaksi omaan organisaatioon.

Näkeekö kukaan? -esitys purkuineen kesti hiukan pidempään kuin olin suunnitellut. Seuraavaksi vuorossa oli puheenvuoro Lapsi- ja perhetyön linjauksista. Aamupäivän ohjelmat eivät ihan pysyneet aikataulussa, pääsimme lounaalle 15 minuuttia myöhässä suunnitellusta aikataulus-

ta. Tämä 15 minuuttia oli kurottava kiinni, jotta pysyisimme laaditussa aikataulussa, eikä päivä venyisi iltapäivästä. Lounaan jälkeen alkoi ryhmätöiden aika. Iltapäivässä oli mukana 16 verkoston jäsentä, jaoin osallistujat viiteen eri ryhmään. Ryhmät ohjeistin sanallisesti ja tehtävä kysymyksen annoin paperilla. Materiaaleina oli iso kartonki ja tussit. Ryhmät valitsivat itselleen paikan, jossa tekivät ryhmätyötä. Tekemisen aikana kiersin ryhmien luona, kysellen ja kannustaen heitä pohtimaan annettua tehtävää. Aikaa ryhmätyön tekemiseen oli noin 15 minuuttia, jonka jälkeen ryhmät kokoontuivat yhteiseen tilaan ja esittelivät työnsä. Esityksen jälkeen verkosto keskusteli annetusta aiheesta, samalla he loivat verkostolle yhteistä käsitettä kustakin aihepiiristä. Verkosto osallistui hyvin ryhmätyön pohtimiseen ja yhteiseen purkuun. Ryhmätyöt jätimme päivän loppuun asti näkyville. Päivän päätteeksi keräsin ryhmätyöt, tarkoituksena hyödyntää niitä analysoinnissa.

Ryhmätöiden lomassa oli paljon puhetta siitä, kuinka verkosto voisi laajentaa toiminta-aluettaan. Verkosto koki tärkeäksi, että rikosseuraamusalan mukainen itä-pohjoinen tulisi mukaan Vankiperhetyön verkostoon. Lisäksi useampi toi esille, että olisi hyvä jos kokoontumisia olisi myös muualla ja jos koordinaattorin vastuuta jaettaisiin. Ehdotettu malli, oli että koordinaattori ja aina joku verkoston järjestäjistä yhdessä vastaisivat verkoston tapaamisista ja niiden teemoista. Tämä ehdotus sai useita kannatuksia.

Ryhmätöiden lomassa juhlistimme verkoston olemassaoloa kakkukahvein ja samalla verkoston jäsenet muistelivat verkoston historiaa. Kakkukahveilta siirryimme seuraavaan ryhmätyön aiheeseen ja yhteen verkoston kehittämisen konkreettiseen tavoitteeseen eli Vankiperhetyön verkostolle oli keksittävä uusi nimi. Jaoin ryhmän jälleen viideksi ryhmäksi ja annoin jokaiselle ryhmälle heidän tehtävä lappunsa. Aikaa nimen keksimiselle ja kolmen parhaimman valitsemiselle oli noin 10 minuuttia. Ryhmät tekivät intensiivisesti ryhmätyötä, tuloksena oli 14 nimiehdotusta.

Nimiehdotuksia olivat seuraavat: Meidän perhe, Kartano perhe, VPV, Toivo, Veera, Eno, Muuriton verkosto, Ristikko läheistyö, Rikosseuraamusalan läheistyö verkosto, VAPE -verkosto, Perhe -verkosto, Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto, Rikoksen tekijän lähituki työn verkosto, sekä VEPA -Perhe ja vankeus verkosto. Verkoston jäsenet keskustelivat yhteisesti nimiehdotuksista ja valitsivat kolmeksi parhaaksi vaihtoehdoksi nimet: Meidän perhe, Ristikko läheistyö ja Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto. Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostoa pidettiin eniten verkoston toimintaa kuvaavana. Verkoston kolme nimiehdotusta annettiin verkoston koordinaattorille jatkotyöstöön. Verkoston uusi nimi julkistettiin kesäkuussa 2013, jonka jälkeen Vankiperhetyön verkosto on ollut Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto.

Lopuksi siirryimme lomakekyselyn täyttöön. Lomakekyselyn täyttämiseen oli varattu aikaa 20 minuuttia. Verkoston jäsenistä lomakekyselyn täytti sille varattuna aikana 12 jäsentä ja yksi täytti lomakkeen omasta pyynnöstään ryhmätöiden aikana. Verkoston kehittämispäivään osallistui yhteensä 16 verkoston jäsentä, joista kolme lähti ennen lomakkeen täyttöä. Lähteneille samoin kuin verkoston muille jäsenille koordinaattori laittoi kyselylomakkeen sähköpostitse saatekirjeen kera. Palautus oli minun sähköpostiini tai koordinaattorille postitse.

Verkoston koordinaattori totesi päivän päätteeksi, että hänelle oli jäänyt hyvä tunne päivästä. Aamun draama osion hän totesi toimineen hyvänä päivän aloituksena, esityksen myötä päästiin virittäytymään Vankiperhetyön verkoston teemaan. Koordinaattori totesi ryhmän olleen aktiivinen, niin kuin se olikin. Draama esitystä oli katsomassa yhteistyökumppani draaman lehtori Laureasta, hänen palaute esityksestä oli positiivinen. Karkkunen totesi minun tehneen ison työn draama esityksen prosessissa, ohjaamisesta fasilitointiin, sekä prosessi johtajuuden olleen minulla. Fasilitointi oli lehtorin mukaan onnistunut, osasin antaa yleisölle heidän tarvitsemansa tilan. Lopuksi lehtori, joka oli myös opettajanani sosionomi opintojen aikana, totesi painokkaasti, että Merja, onnea, sinä olet luovien toimintojen sosionomi.

Päivän päätteeksi pohdin vielä omaa ohjaamistani ja onnistumistani kehittämispäivän suhteen. Koin päivän pääasiallisesti onnistuneeksi ja oloni hyvin luonnolliseksi ohjatessani toiminnallisia menetelmiä. Ajankäyttö oli haasteellista ja päivää sävytti kiireen tuntu, joka toivottavasti ei välittynyt kehittämispäivään osallistuneille. Osallistaminen menetelmänä luovat omat haasteensa myös ajankäytölle. Toimintoja suunnitellessa ei voi tietää kuinka hyvin ryhmä lähtee osallistumaan ja tekemään esimerkiksi ryhmätöitä, tärkeässä roolissa on kehittäjä ja hänen tapansa innostaa ryhmää toimintaan. Näissä tunnelmissa jäin odottamaan sähköpostitse lähetettyjä kyselylomakkeita, sekä lähdin tutustumaan kyselylomakkeen analysointi menetelmiin.

6.1.5 1. Havainnointi

Havainnointi pohjautuu lomakekyselyn analysointiin ja kehittämispäivän ryhmätyössä nousseen tiedon yhdistämiseen. Kehittämispäivän jälkeen koordinaattori lähetti kyselylomakkeen verkoston 48 jäsenelle. Vastauksia tuli kaksi postitse ja viisi sähköpostitse. Kyselylomakkeita sain analysoitavaksi yhteensä 20. Vastaukset analysoin elokuussa 2013. Analysoinnin ja havainnoin myötä oli tavoite löytää verkoston itsensä määrittelemiä kehittämiskohteita. Lomakekysely perustui kuuteen avoimeen kysymykseen ja mielipidekysymyksiin, jotka olivat Likert asteikolla, alussa oli myös kysymyksiä, joilla kartoitettiin vastaajan verkoston jäsenyyttä ja tausta organisaatiota. Lopussa oli oma osionsa päivän palautteelle. Lomakekyselyn analysoinnissa hyödynsin, avointen kysymysten kohdalla Alasuutarin esittelemää havaintojen tuottamis-

ta laadullisen tutkimuksen avulla (kts s. 43-44). Likert -kysymyksissä ei ollut suurta hajontaa, joten niiden analysoinnissa keskityin havainnoimaan verkoston yleistä mielipidettä verkostosta ja verkoston toiminnasta. Esitietojen avulla sain käsityksen verkoston jäsenistä ja päivän palaute kertoi minulle kehittäjänä, verkoston ajatuksia kehittämispäivästä. Analysoiduissa tuloksissa on viittaukset **kysymyksiin** paksummalla tekstillä ja suorat lainaukset vastauksista on *kursivoitu*.

Analysoinnin aloitin lomakekyselyn esitiedoista. Vastaajia oli 20, joista 17 oli naisia ja miehiä oli 3. Vastaajista rikosseuraamusalalla oli töissä 10, joista kaikki valtiolla. Sosiaalialalla oli töissä kolme, järjestössä neljä ja seurakunnassa kolme vastaajaa. Vastaajista 10 oli kuulunut verkostoon 3-5vuotta, neljä 1-3 vuotta ja juuri liittyneitä oli kuusi. Toukokuussa 2013 oli verkoston jäsenmäärä 48 (kts s. 15). Verkoston jäsenistä suurin osa (20) on töissä rikosseuraamusalalla ja toiseksi suurin osa (13) järjestösektorilla. Suhteutettuna nämä 20 vastaajaa, verkoston kokonaisedustukseen oli mielestäni vastaajien otos verkostoa kuvaava.

Avoimet kysymykset analysoin kysymys kerrallaan. Pääajatukseni oli tuoda esille verkoston ajatuksia omasta toiminnasta ja siitä mikä verkostossa on olennaista. Luin kysymykset useaan kertaan ja koodasin väreillä jokaisen kysymyksen kohdalla useammin toistuneita asioita. Näiden myötä nostin esille verkoston tuomia teemoja ja ajatuksia jokaisen kysymyksen kohdalta. Useat vastaukset olivat lyhyitä ja ytimekkäitä, suurin osa oli tehty ranskalaisin viivoin. Avointen kysymysten vastauksista nostin esille usein toistuneet teemat ja muodostin niiden avulla vastauksista laajempaa, tekstimuotoista käsitteistöä.

Avointen kysymysten ensimmäinen kysymys oli, **Mikä vankiperhetyön verkostossa on olennaisinta?** Koodasin eri värein esille nousseita asioita. Tämän myötä syntyi seitsemän eri teemaa, jotka verkosto koki toiminnassa oleelliseksi. Teemat olivat: vaikuttaminen, yhteistyö, ajankohtaisuus, tieto-tiedon jakaminen, vankiperhetyö, kehittäminen ja kokemukset - keskustelu. Vastaukset olivat pääasiallisesti ranskalaisin viivoin tehtyjä lyhyitä vastauksia. Muodostin sanoista lauseita ja yhdistin verkoston kyselylomakkeen vastauksia, jonka myötä sain auki kirjoitettua sen mitä verkosto kustakin teemasta ajattelee. Osa vastauksista on suoraan lainattu verkoston avointen kysymysten vastauksista, suorat lainaukset ovat *kursivoitu*. Koska vastauksissa oli paljon yksittäisiä sanoja, päädyin yhdistämään niitä sen pohjalta, mitä verkoston kehittämispäivässä keskusteltiin sekä mistä olemme koordinoijankin kanssa keskustelleet yhdistäen tähän informaatioon niin luonnolliset kuin kehittämisryhmän esille tulleet aineistot.

Verkoston toiminnassa on oleellista:

- 1) **Vaikuttaminen**, on *muurin molemmilla puolilla operoimista*. Vankiperhetyön verkosto on *moniammatillinen verkosto, jonka jäsenistö koostuu rikos- ja sosiaalialan am-*

mattilaisista, jotka työskentelevät eri sektoreilla, joita ovat valtio-, kunta-, yksityinen-, järjestö- ja seurakuntasektori. Vankiperhetyön verkoston olennaiseksi asiaksi koettiin vankiperhetyön aloittaminen rikosseuraamusalalla, asennekasvatus ja toimiminen asioiden muuttumiseksi. Verkoston avulla on mahdollisuus saada asiaa eteenpäin. Vastauksessa merkityksellistä on vaikuttaminen, on mahdollisuus vaikuttaa ja saada levitettyä vankiperhetyön tietoisuutta verkoston avulla valtakunnallisesti. Vaikuttamiselle on olennaista *tiedonkulku* vankiperhetyön verkostossa, sekä *uusien ja hyvien käytänteiden ideoiminen yhdessä, sekä hyvien käytänteiden levittäminen*. Hyvien käytänteiden levittäminen on onnistuneen vaikuttamistyön tulos.

Yhdessä vastauksessa oli mielestäni vankiperhetyön vaikuttaminen kiteytetty hyvin kuvaavasti:

”Rikosseuraamusasiakkaiden ja heidän läheistensä hyväksi tehtävän työn näkyväksi tekeminen ja ongelmakohtiin vaikuttaminen.”

Vastauksessa on suora viittaus vaikuttamiseen, ongelmakohtien vaikuttamiseen. Lisäksi työn näkyväksi tekeminen, eli tietoisuuden lisääminen, on vaikuttamista mm. asenteisiin sekä edesauttaa muurin molemmilla puolilla operoimista eli vaikuttamistyötä parhaimmillaan.

- 2) **Yhteistyö**, koettiin vankiperhetyön verkostossa olennaiseksi. Vastauksista kahdessa oli mainittu sana yhteistyö, lukiessa vastauksia oli lähes jokaisessa vastauksessa viittaus yhteistyöhön. Yhteistyön käsite vain todentui vastauksissa eri tavalla. Esimerkiksi tiedonkulku vaatii yhteistyötä, mutta tässä kohdassa poimin esille vain asiat, jotka viittaavat konkreettiseen yhteistyöhön ja siihen mitä yhteistyö tarkoittaa vankiperhetyössä.

Yhteistyö syntyy *moniammatillisuudesta ja verkostoitumisesta*. Yhteistyön myötä *tutustuu verkoston jäseniin toisten toimintaan henkilökohtaisesti, jolloin esim. yhteydenpito on helpompaa ja palveluohjaus on sujuvampaa. Parhaimmillaan verkostossa on mahdollista löytää uusia yhteistyökumppaneita.*

Yhteistyö on *monitahoista, tiedon- ja osaamisen vaihtoa ja yhteistä jalostamista, sekä jakamista*. Yhteistyön myötä verkostolla on *yhteinen työnäky, vankien perheiden ja läheisten parissa. Vertaistuki on yhteistyössä merkityksellistä, ryhmässä olemme enemmän.*

- 3) **Ajankohtaisuus**, on tiedonkulkua, tiedon saamista ja jakamista verkoston sisällä. Ongelmakohtiin vaikuttamista. Ajan tasalla olemista, esim. muuttuvat linjaukset Rise:n taholta, laki jne. Ajankohtaisuudella tarkoitetaan ajankohtaisten asioiden ylläpitämistä ja päivittämistä, sekä niiden käsittelyä ja esille tuomista, että esillä pitämistä.

- 4) **Tieto ja tiedon jakaminen.** Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostossa on oleellista vankiperhetyön / perhetietoisuuden esillä pitäminen sekä tiedon lisääminen ja jakaminen. Tavoite on yhteinen tietoisuus ja hyvien käytäntöjen levittäminen. Verkosto on asiakaskunnan puolestapuhuja ja äänenkäyttäjä. Tiedon- ja osaamisen vaihto koettiin useissa vastauksissa merkitykselliseksi, lisäksi korostui tiedon ja osaamisen jalostamisen sekä tiedottamisen merkitys.
- 5) **Vankiperhetyö.** Verkostossa tärkeää on vankiperhetyö, perheiden ja läheisten puolesta puhuminen ja heidän äänenä toimiminen. Verkostolle olennaista on avoin keskustelu vankiperhetyöstä eri laitosten ja verkoston jäsenten kanssa. Perhetyön ja lapsen aseman selkeä esiin nostaminen niin muurin sisä- kuin ulkopuolella. Lapsen näkökulman / oikeuksien huomioiminen ratkaisuja tehtäessä. Merkityksellistä verkostossa on yhteinen työnäky vankien perheiden ja läheisten parissa, sekä rooli asioiden sanoittajana ja äänitorvena oleminen. Verkoston jäsenet ovat vertaistukena perhetyön ”ongelmatilanteisiin” liittyen. Lyhyesti sanottuna vankiperhetyö verkossa on perhetietouden esillä pitämistä.
- 6) **Kehittäminen** on rikosseuraamusasiakkaan verkossa uusien ideoiden keksimistä ja kokeilua ilman ainaista vastarintaa. Ryhmässä olemme enemmän, rohkeasti kokeillaan ja yritetään vaikka epäonnistuttaisiin. Kehittäminen on sitkeyttä, tiedon ja osaamisen vaihtoa sekä yhteistä jalostamista.
- 7) **Kokemukset - keskustelu.** Kokemusten vaihtoa pidettiin oleellisena asiana verkoston toiminnassa. Kokemusten ja keskustelujen myötä mahdollistuu yhteisen tietoisuuden ja tiedon lisääminen, sekä hyvien käytäntöjen levittäminen. Keskusteluissa arvostettiin avointa keskustelua vankiperhetyöstä ja toisten toimintaan tutustuminen koettiin helpottavan verkoston jäseniin tutustumista.

Seuraava avoin kysymys oli, **2. Millaista lisäarvoa vankiperhetyön verkostoon kuuluminen antaa sinulle työhösi?**

Kysymykseen vastasi 19/20.

- Monipuolisen näkökulman koki viisi vastaajista tärkeäksi lisäarvoksi. Vastaajat kertoivat verkoston tuoneen itselle uutta näkökulmaa ja tietoa, laajentaneen omaa näkökulmaa asiakastyössä, sekä verkoston antaneen ymmärrystä eri näkökulmista, verkoston eri ammattihenkilöiden työstä.
- Uusia ideoita ja ajatuksia
- Palveluohjauksen merkitys, on tietoa ja taitoa luoda perheille verkostoja.

- Ammatillisuuden vahvistamista; lisää ammattitaitoa, osaamista arvostetaan, työkaluja ja tietoa itselle ja vangeille sekä heidän läheisilleen, uudet kontaktit ja yhteistyötohot sekä mahdollisuus tuoda esille vertaistyön näkökulmaa.
- Yhteenkuuluvuutta ja positiivisuutta, teemme upeaa työtä -ajattelu. ”Perhetyö on nuori ja alkava työmuoto vankeinhoidossa, joten verkosto on ollut tukenani peräänantamattomuudessa.” Verkosto on: ”vankilaperhetyön yksi kehittäjä, vahva ääni ”luutuneisiin” rakenteisiin.” - - Ammatillista hyvää.
- Koulutukset ja kokoontumiset ovat olleet tärkeitä kontaktien muodostumisessa - verkostoitumisessa, ajankohtaisen tiedon saamisessa ja jakamisessa, mielipiteiden vaihtamisessa sekä työkentän kokemusten vaihtamisessa ja kuulemisessa.
- Vertaistukea verkoston sisällä sekä mahdollisuus tuoda esille asiakaskunnan vertaistyön näkökulmaa esille.
- Näkyvyyttä. Tässä kohdin lainaan kysymyksen numero 47. erästä vastausta: ”Ryhmässä olemme enemmän.”

Kolmas avoin kysymys oli seuraavanlainen, **Millä tavoin vankiperhetyön verkostoa pitäisi kehittää?**

Vastauksia kysymykseen tuli 17/20, joista tärkeimmäksi asioiksi nousi:

- Toiminnan laajentaminen valtakunnalliseksi.
- Koordinaattorista on syytä pitää kiinni, yhtenä toiveena oli kuitenkin, että olisi enemmän osallistuvuutta tapaamisten sisällön kehittämisessä.
- Kokoontumisia myös muualla kuin pääkaupunkiseudulla oli toiveena seitsemässä vastauksessa.
- Kokoontumisten sisältöön oli ehdotuksena: ohjattuja tavoitteellisia ryhmäprosesseja, enemmän osallistuvuutta sisällön kehittämiseen, enemmän väkeä eri tahoilta; perheiden äänen ja päättäjien ääni näkyvämmäksi sekä enemmän seminaareja.
- Vankiperhetyön sanana voisi unohtaa, tuli esille yhdessä vastauksessa. Ehdotus pohjautui siihen, että suurin osa rikosseuraamusasiakkaista suorittaa tuomionsa avopuolelta.
- Yhteisiä tutustumis- ja opintokäyntejä.
- Yhteistyö ja näkyvyys verkoston ulkopuolella olevien toimijoiden kanssa
- Asiakkaiden ääni kuuluvaksi.

Neljäs avoin kysymys, **Miten hyödynnät viime vuonna (2012) avattua vankiperhetyön verkoston ekstranettiä?**

Vastauksia kysymykseen tuli 15/20.

Vastauksista nousi esille ekstranetin vähäinen käyttö, vain kolme kertoi käyttävänsä ekstranettiä informaation lähteenä ja yksi kertoi käyttävänsä sitä tietojen etsintään. Yksi kertoi että ei ole vielä saanut ekstranetistä mitään informaatiota. Lisäksi kuudesta vastauksesta kävi ilmi, etteivät he hyödynnä ekstranettiä mitenkään. Neljällä vastaajasta oli tieto ekstranetistä, yksi kertoi hyödyntävänsä sitä liian vähän ja yksi kertoi, että ei ole osannut hyödyntää sitä vielä mitenkään. Vastaajista yksi kertoi harvoin käyvänsä ekstranetissä ja yksi totesi että: *"En ehdi sinne, täytyisi tsempata! Asetan sen tavoitteeksi tälle vuodelle!"* Vastauksesta tulee ilmi pyrkimys ottaa ekstranetti käyttöön. Kahdessa vastauksessa tulee esille pyrkimys aktivoida ekstranetin käytössä. Toinen vastaajista sanoo asettavansa sen tämän vuoden tavoitteeksi ja toisen vastauksessa on lupaus tutustua ekstranettiin. *"Tutustun sivuihin ja katson saanko työhöni lisää työkaluja, jolla voisin edesauttaa asiakasperheen tilannetta."*

Vastauksessa on myös tavoite, saada lisää työkaluja asiakasperheille.

Viides avoin kysymys, **Miten verkoston vastuuta voisi verkoston sisällä jakaa?**

Vastauksia 16/20, joista kahdessa oli vastauksena kysymysmerkki.

Viisi vastaajaa koki verkoston koordinaattorin toiminnan vastuun jakamisessa hyväksi ja toiveena oli, että nykyinen koordinaattori jatkaa verkoston koordinaattorina. Koordinaattorin tueksi ehdotettiin, että vastuuta jaettaisiin verkoston kesken osallistumalla kehittämiseen, ottamalla yhteyttä koordinaattoriin, sekä olemalla työparina verkoston tapaamisten järjestämisessä. Kiteytettynä vastuuta voisi jakaa: *"Alueellisia kokoontumisia alueellisten verkostolaisten järjestämänä. Kokoontumisia voisi järjestää koordinaattorin työparina valtakunnallisesti eri alueilla ja toimipisteissä. Kokoontumisia eri paikkakunnilla, joissa perhetyön yhdyshenkilö ottaa vastuun tapaamisesta ja tiedottamisesta seudulla."*

Lisäksi tuli useita erilaisia kehittämis ehdotuksia vastuun jakamisesta, joita olivat:

- Perustamalla asiantuntijalista, jossa tulee esille mitä verkoston yksilö voi tehdä verkostossa. Ajatuksena tästä vastauksesta tuli, että olisiko se samalla ns. voimavara lista, mitkä asiat ovat kunkin jäsenen vahvuuksia? Ja mistä asioista kukin haluaisi ja voisi ottaa vastuuta?
- Vastuuta voisi jakaa verkoston sisällä alueellisesti, esim. Risen puolella alueellisesti perhetyön yhdyshenkilöille. Vastaajan mukaan kyseinen jako selkeyttäisi myös esim. Yks-tsto:ssa yhdyshenkilön roolia työyhteisössä.
- Tekemällä työlistan ja jakamalla konkreettista vastuuta pilkotuista osa-alueista.

- Teemoitusta ja teemojen toteutuksen jakamista verkostolaisille
- Vastuiden jakamista, vetovuoroja ja osuuksia tapaamisissa. Asiasisältöjen valmistelua teemoittain tai alueittain ja vetovastuita jakamalla.

Teemoihin tuli yhtenä ehdotuksena, että eri tahot voisivat välillä kertoa omista onnistumisista ja epäonnistumisista, jotta välttyttäisiin samoilta virheiltä ja toisaalta voidaan kokeilla hyvin toimineita juttuja. Tämä ehdotus sisältyy mielestäni verkoston tavoitteisiin, hyvien käytäntöjen levittämiseen.

Viimeinen avoin kysymys oli, **Miltä tahoilta toivoisit verkostoon lisää osallistujia?**

Vastauksia 14/20, joista yhdessä oli vastauksena kysymysmerkki.

Vastauksista tuli esille verkoston monimuotoinen ja moniammatillinen työkenttä. Yksi vastauksista on mielestäni hyvin kuvaava, vaikka siinä ei suoraan sanota ketä ja miltä ammatti saralta toivoisi osallistujia lisää verkostoon. Vastaus: *”Toivoisin osallistujia niistä tahoista, joita vankiperheasiakkaat pitävät keskeisinä tahoina, joihin ovat kontaktissa. Sekä itse asiakkaat, joita palvelu koskee.”*

Vastauksissa oli runsaasti ehdotuksia eri ammattialoista. Tein verkoston toiveista listan eri ammattialoista, joista toivottaisiin jäseniä verkostoon

- Kuntien edustajia myös muualta kuin pk -seudulta
- Tahoilta jotka työskentelevät vankiperheiden parissa siviilissä
- Sosiaalisektorilta: perhetyöntekijät, mm perhetyönvastuuhenkilöt velvoitetusti, sosiaalitoimi/sosiaalityö, lastensuojelu, ensi- ja turvakodit, asumisen tuen verkostot
- Vankiloista: apulaisjohtajat, suljetut vankilat, vartijat
- Kirkko
- Koulu: opiskelijoita; sosiaalityön yliopisto-opiskelijat, rise-ala, kuraattorit
- Terveysterveysto: kouluterveydenhuolto, neuvola, TK, MTT, Päihde
- Asiakaskunta laajasti
- Poliisi

Seuraavaksi siirryn mielipidekysymysten eli Likert -asteikon kysymysten analysointiin. Kysymysten hajonta oli yllättävän pientä, joten nostan tässä raportissa esille mielestäni oleellimmat asiat kysymyksistä ja niiden vastauksista. Päättävöitehan lomakekyselyllä oli saada esille verkoston ajatuksia kehittämisestä ja kehittämisen kohteista.

Mielipidekysymyksissä kysyttiin verkoston mielipidettä **Vankiperhetyön verkoston tavoitteista**.

Verkoston tavoitteet:

- Vankiperhetyön osaamisen kokoaminen ja levittäminen
- Vankiperhetyössä havaittujen hyvien yhteistyökäytäntöjen siirtäminen ja keskeisten työssä esiintyvien ongelmakohtien esillä pitäminen sekä näistä tiedottaminen.
- Vankiperhetyön profiilin kohottaminen.
- Vankiperhetyöhön liittyvien koulutuspäivien suunnittelu ja kehittäminen.
- Pyrkimys selkeyttää laajemmalle yleisölle sitä, mitä vankiperhetyö itse asiassa on.

Kuva 6: Verkoston tavoitteet

Kyselylomakkeeseen vastanneet olivat pääasiallisesti täysin samaa mieltä tavoitteista. Suurin hajonta tuli koulutuspäivien suunnittelun ja kehittämisen tavoitteeseen, hajonta oli kuitenkin pientä, 15 vastaajaa oli täysin samaa mieltä ja viisi vastaajaa osittain samaa mieltä tavoitteista. Uusia ehdotuksia tavoitteeksi tuli: vaikuttamistyö, opiskelijoiden tiedon lisääminen vankiläheistyöstä, vankien perheiden äänen näkökulman esilletuominen viranomaisten työhön, ennaltaehkäisevä työ, sekä *Rohkea visiointi- jopa fantasiointi työn mahdollisuuksista -> tätä kautta syntyy uutta*.

Vankiperhetyön verkoston viestintä toi paljon informaatiota viestinnästä. Verkostotapaamiset koettiin hyväksi viestinnän muodoksi. Kysymykset ekstranetin, eli verkoston yhteisen net-tifoorumin käytöstä, toivat esille sen vähäisen käytön. Verkoston jäsenet käyttävät pääasiallisesti viestintään sähköpostia ja puhelinta. Vankiperhetyöhön liittyvissä asioissa suuri osa ilmoitti ottavansa yhteyttä verkoston koordinaattoriin.

Kysyttäessä **henkilökohtaista mielipidettä verkostosta**, kaikki toivat esille olevansa tyytyväisiä verkoston jäsenyydestä. Suurin osa vastaajista, yli 80% koki saaneensa verkostolta työkaluja ja työhönsä ja saaneensa verkostoon kuulumisesta hyötyä omassa työssä. Vastaajista yli 85% koki verkoston olevan mukana luomassa uusia käytäntöjä vankiperhetyöhön, sekä koki verkoston tärkeäksi tiedon tuojaksi. 20 % vastaajista koki itsensä osittain aktiiviseksi verkoston jäseneksi ja 15% koki saavansa vain osittain vertaistukea verkostolta työhönsä. Yli puolet ilmoitti tapaavansa verkoston jäseniä muulloinkin kuin tapaamisissa. Pääasiallisesti vastauksista kävi ilmi tyytyväisyys verkostoon ja sen toimintaan.

Vankiperhetyön verkoston tapaamiset. Verkoston tapaamistiheyden kaksi kertaa vuodessa koki hyväksi 75% vastaajista. 95% toi esille halukkuutta olla mukana vaikuttamassa verkostotapaamisten sisältöön, 30% oli täysin samaa mieltä ja 65% osittain samaa mieltä. Yli puolet vastaajista toivoi verkoston kokoontuvan myös muualla kuin Helsingissä. Kaksi vastaajaa toi esille haluavansa järjestää kokoontumisen omalla paikkakunnalla ja seitsemän oli asiasta osit-

tain samaa mieltä. Videoneuvottelun käyttöönotosta verkoston kokoontumisissa toi 50% esille halukkuutta niiden käyttöön. Kokoontumisiin toivottiin enemmän osallistujia ja 70% oli täysin samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kokoontumisissa voisi olla enemmän päättävien tahojen puheenvuoroja.

Vankiperhetyön verkosto. Vastaajista 80% koki verkoston olemassaolon tärkeäksi ja 20% osittain tärkeäksi. Verkoston koettiin tuoneen uudistuksia Suomessa tehtävään vankiperhetyöhön sekä siihen kuulumisen antavan lisäarvoa omaan työhön. Verkostoon toivottiin lisää jäseniä, jäsenen ei tarvitse olla sosiaali- tai rikosseuraamusalan ammattilainen.

Palaute päivästä. Tähän osioon vastasi vain 15, sillä neljä ei ollut osallistunut päivään ja yksi ei ollut osallistunut iltapäivään. Palaute päivästä oli positiivista. 14 toi esille tyytyväisyyttä osallistavista toiminnoista, joista 9 oli kokenut draamaesityksen Kuuleeko kukaan?, päivässä parhaaksi osioksi. Yleisesti draamaesitys koettiin paremmaksi kuin ryhmätyöskentely. Neljäs vastauksessa tuotiin esille kiitosta päivästä. Yhdessä vastauksessa tuotiin esille toive kuulumisten vaihdosta ja kritisoitiin ryhmätöiden purkua liian perinpohjaiseksi. Yhdessä palautteessa sain palautetta ohjaamisestani, palautteessa oli: ”olet omalla alalla, osaat esiintyä, ääni kuului, sopivasti rauhaa ja tempoa, iloa, Kannustat ja arvostat! Pääasiallisesti voin siis todeta kehittämispäivän ohjaamisen ja rakenteen onnistuneeksi.

6.2 Toinen sykli

Ensimmäinen sykli oli työn täytteen ja kehittämisprosessin toiseen sykliin siirryin ensimmäisen syklin aikana keräämieni tietojen ja materiaalien kanssa. Oleellista oli toisen syklin aloittaminen koordinaattorin kanssa reflektoiden, sillä sen myötä kehittämisenprosessini sai jatkumoa.

6.2.1 2. Reflektointi

Tapasin verkoston koordinaattorin, syyskuun 2013 alussa, esittelin hänelle analysoidut tulokset, joista keskustelimme yhdessä. Kyselylomakkeen analysoinnin myötä oli esille noussut seuraavat teemat;

- 1) Verkoston ekstranetin vähäinen käyttö
- 2) Verkoston toimintaan ja koordinaattoriin ollaan yleisesti tyytyväisiä, kuitenkin esille tuotiin vastuunjakamisen mahdollisuutta ja tärkeyttä.
- 3) Avoimien kysymysten ja ryhmätöiden myötä verkosto oli muodostanut yhteistä ja auki puhuttua käsitystä verkoston toiminnasta ja olemassaolosta.

- 4) Verkoston tavoitteisiin oltiin tyytyväisiä, mutta niihin oli myös tullut kehittämiskehdotuksia.

Keskustelimme aiheista ja lähdimme pohtimaan miten esille nousseita asioita voisi toimijalähtöisesti kehittää. Verkoston ekstranetin vähäinen käyttö ei ollut koordinoijalle yllätys, hän oli siitä hyvinkin tietoinen. Ekstranet oli otettu joulukuussa 2012 käyttöön, eikä sen käyttö ollut vielä vakiintunut. Vastauksien perusteella ja pohdittuani valtakunnallisen verkoston mahdollisuuksia kommunikoida keskenään tulin lopputulokseen, että heillä on jo olemassa kommunikointiin väline, jonka käyttö pitäisi saada aktivoitua. Mietin olisiko mahdollista lähteä aktivoimaan ekstranetin käyttö ekstranetissä. Koordinaattori innostui ideasta ja toivoi, että minä kehittäjänä ottaisin innostajan roolin. Sovimme yhdeksi kehittämisen kohteeksi pyrkimyksen aktivoida verkostoa käyttämään ekstranettiä. Eli toimin ekstranet innostajan kuukauden ajan, aikavälillä 23.9- 18.10.2013.

Toisena teeman nousi esille verkoston vastuun jakaminen. Koordinaattori toi esille, mielellänsä jatkavan koordinaattorina, mutta toivovansa apua vastuunkantamisessa. Olin pohtinut samaa asiaa analysoidessani lomakekyselyn tuloksia. Yhdessä vastauksessa oli ajatus asiantuntijalistasta. Pohdin mitä asiantuntijalista voisi verkoston kohdalla tarkoittaa, samalla mieleeni tuli Ehjä perhe toiminnan perhetyönpäällikön kirjoittama Ehjä perhe -projektin loppuraportti, jossa hän tuo esille johtoryhmän merkityksen projektin onnistumisessa. Tämän myötä toin koordinaattorille ehdotuksen niin sanotun johtoryhmän perustamisesta Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostolle. Koordinaattori jatkoi ajatuksen jalostamista ja kertoi, että oli aiemmin pohtinut ns suunnitteluryhmän perustamista verkostolle. Lähdimme pohtimaan mitä suunnitteluryhmä verkostossa voisi tarkoittaa. Ajatukseksi nousi, että suunnitteluryhmä voisi koostua neljästä henkilöstä, johon kuuluisi koordinaattori ja kolme vuosittain valittavaa jäsentä. Näin jokaisella olisi mahdollisuus olla mukana kehittämässä verkoston toimintaa. Ajattelimme viedä pohdintamme verkostolle lisäideoitavaksi. Kehittämistyöni lähtökohta on osallistava kehittäminen, näin ollen on tärkeää, että verkosto itse päättää mitä ja miten kehittää toimintaansa.

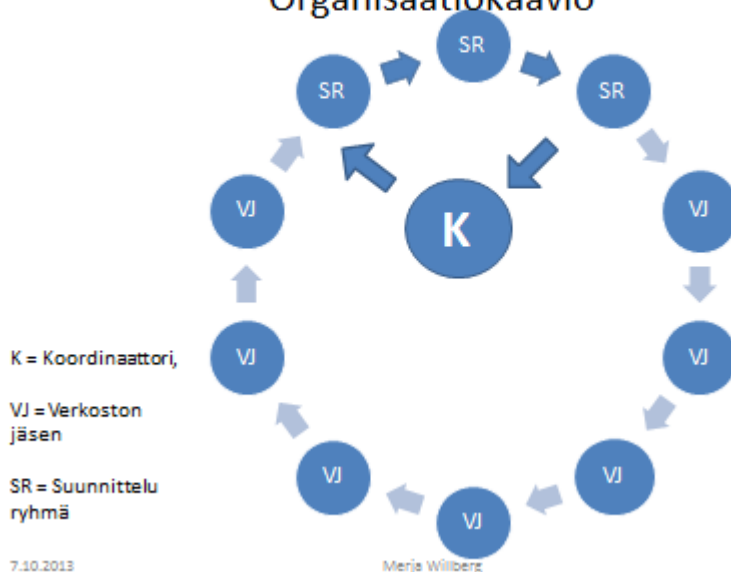
Tapaamisen ja kyselylomakkeiden analysoinnin myötä nousi tarve järjestää verkostolle toinen kehittämispäivä, jossa voisimme käsitellä kehittämiskehdotuksia, sekä läpikäydä verkoston kanssa yhteisesti kyselylomakkeen analysoinnin tuloksia. Verkoston koordinaattorin aikataulujen mukaisesti päätimme toiseksi kehittämispäiväksi 7.10.2013.

6.2.2 2. Suunnitelma

Toisen syklin suunnitelma pohjautui jälleen Kehittämispäivän suunnitteluun ja toteutukseen, sekä ekstranetin käyttöönoton ja aktivoinnin innostamiseen. Ohjelman tuli olla kehittämisprosessin mukainen, eli tulosten ja kehittämiskohteet tuli perustua osallistavaan kehittämiseen.

Reflektoinnin myötä syntyi kehittämis ehdotuksia, jotka minun oli syytä tehdä kirjalliseen muotoon. Vastuunjakamisesta ja siitä kummunneesta suunnitteluryhmän perustamisesta tein verkostolle esitettäväksi seuraavan organisaatiokaavion.

Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto, Organisaatiokaavio

Kuvio 5: Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston vastuunjakamisen organisaatiokaavio

Ekstranet innostamisen ajankohta oli 23.9-18.10.2013. Näin ollen tehtäväkseni tuli ensin tiedottaa ja markkinoida Ekstranetin aktivoinnin aloittamisesta. 13.9.2013 laitoin verkostolle sähköpostiviestin, joka sisälsi kutsun toiseen kehittämispäivään 7.10.2013 ja tiedotteen ekstranetin innostamisesta. Tiedotteessa kerroin analysoidun lomakekyselyn nostaneen esille ekstranetin vähäisen käytön, josta keskustelimme verkoston koordinaattorin kanssa. Ekstranetin käyttö helpottaisi verkoston yhteydenpitoa ja tämän vuoksi olimme koordinaattorin kanssa ideoineet Ekstranet innostamisen aikavälille 23.9 - 18.10.2013. Innostaminen käytännössä tapahtuisi niin, että käyn joka maanantai avaamassa ekstranettiin uuden keskustelun, johon toivoisin, että kaikki verkoston jäsenet kävisivät ottamassa kantaa. Viestin lopussa oli vielä ohje ekstranet tunnusten hankkimiseen.

Suunnittelimme ja toteutimme verkoston toisen kehittämisspäivän ohjelman rungon yhdessä koordinaattorin kanssa. Aluksi suunnittelimme puolenpäivän mittaista ohjelmaa, mutta käytäntö osoitti, että tarvitsemme käyttöömme kokonaisen päivän. Lisäksi koordinaattori halusi ottaa ensimmäistä kertaa käyttöön videoneuvottelumahdollisuuden käyttöön. Näin ollen Kehittämisspäivän 7.10 paikaksi valikoitui Kriminaalihuollon tukisäätiön neuvotteluhuone. Veto-vastuu aamupäivästä oli minulla ja iltapäivällä koordinaattorilla.

Pohdin kovasti osallistavien menetelmien käyttöä Kehittämisspäivänä, miten yhdistää analysoitujen tulosten esittäminen osallistavien menetelmin, niin että verkostolla on mahdollisuus vaikuttaa lopullisiin tuloksiin? Muistin erään luennon, jossa opettaja oli luennon aikana kirjoittanut Power Point -esitykseensä tekstiä. Näin minulle syntyi idea osallistavasta Power point esityksestä. Eli kirjoitin analysoidut tulokset powerpoint ohjelmaan, jota oli tarkoitus muokata verkoston tekemien ehdotusten mukaisesti lopullisiksi kehittämisen tuloksiksi.

Kehittämisspäivän loppuun ja verkostolle jaettavaksi suunnittelin kehittämisprosessia koskevan loppuarviointi kyselyn. Kyselyn tein Likert -asteikolla, tavoitteena arvioida verkoston kehittämistä ja kehittämisenprosessia. Kysymyksiä oli yhteensä 14.

6.2.3 2. Toiminta

Ekstranet Innostaminen 23.9-18.10.2013

Ekstaranet Innostamisen aloitin tiedottamalla asiasta verkostolle sähköpostitse ja hankin itseleni tunnukset ekstranettiin. Ekstranetin käyttöön oton aktivoinnin innostamiseen sain koordinaattorilta vapaat kädet. Tiedostuksen Ekstranetin aktivoinnista laitoin verkostolle kehittämisspäivän kutsun yhteydessä 13.9.2013, tiedotteen myötä kaksi verkoston jäsentä pyysi tunnuksia ekstranettiin. Ekstranettiin kirjoitin ensimmäisen kerran 23.9.2013, jossa yleisesti mainostin ekstranetin käyttöä, sekä kerroin tulevasta kehittämisspäivästä. Viestiin tuli kuusi vastausta, jossa kolmessa todettiin sähköpostin olevan parempi viestinnän muoto ja yhdessä viesteistä sisälsi myös uuden viestintäoppimisen mahdollisuuden ja siihen innostamisen.

Toisen viikon alussa muistutin ekstranetin käytöstä verkostoa sähköpostitse, sekä ohjeistin miten ekstranettiin pääsee porttivapauteen portaalin kautta. Ekstranettiin pyrin saamaan verkoston kesken keskustelua aikaiseksi Lapsi- ja perhetyön linjauksista. Viestiketjuun vastasi yksi jäsen, eikä keskustelua syntynyt.

Kolmannen viikon maanantaina oli kehittämisspäivä. Näin ollen hyödynsin kehittämisspäivää Ekstranetin käytössä, eli kehittämisspäivän aikana tutustuimme yhdessä verkoston kanssa ekst-

ranettiin ja näytin miten sen käyttö toimii. Laitoimme yhdessä viestiä verkostolle kehittämispäivänä. Päivän päätteeksi laitoin myös kehittämisprosessini loppuarvointi lomakkeen ekstranettiin. Viestiin tuli neljä kommenttia.

11.10.2013 laitoin ekstranettiin tekemäni tiedotteen verkoston kehittämisenprosessista, sekä organisaatiokaavion, jonka perusidean ja ajatuksen kirjoitin auki tiedotteeseen. Kehittämispäivässä oli osallistujia 12, joten se oli suhteellisen pieni otos verkostosta. Käsittelimme kuitenkin tärkeitä aiheita oli mielestäni oleellista tuoda verkostolle esille keskustelemamme asiat. Kehittämispäivästä informoimisessa oli mielestäni hyvä käyttää ekstranettiä. Tiedotteeni ei saanut yhtään kommenttia, joten en tiedä kuinka moni sen luki.

Viimeisellä viikolla laitoin ekstranettiin tiedotteen keväällä esitetyn Näkeekö kukaan? esityksen mahdollisesta tilaamisesta. Viesti sai yhden kommentin. Lisäksi viimeisenä päivänä eli 18.10.2013 laitoin vielä verkostolle ekstranettiin kiitos viestin ja toivotin kaikille hyvää jatkoa. Viestiin ei tullut kommentteja.

Kehittämispäivä 7.10.2013.

OHJELMA 7.10.2013

10.00-10.30	Tervetuloa ja aamukahvi <i>Tarja Sassi, koordinaattori, Krits</i>
10.30-12.00	Verkoston kyselyn tulokset ja keskustelu <i>Merja Willberg, sosionomi (YAMK) opiskelija</i>
12.00-13.00	Lounas
13.00-14.30	Tärkeät ajankohtaiset asiat <i>Tarja & Merja</i> - valitaan verkoston sisäinen kehittämistyöryhmä - vaihdetaan kokemuksia
14.30-15.00	Kahvi ja yhteinen päätös -> loppuarvointi lomake

Käytössä ensimmäistä kertaa videoneuvotteluyhteys.

Kuva 7: Toisen Kehittämispäivän 7.10.2013 ohjelma

Kehittämispäivään osallistui kahdeksan paikan päällä ja neljä videoneuvotteluteitse. Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostolla oli ensimmäistä kertaa käytössä kokoontumisen

yhteydessä videoneuvottelulaitteet ja samoin minä olin ensimmäistä kertaa tekemisissä niiden kanssa. Teknisiltä ongelmilta ei välttytty, joka vaikutti päivän kulkuun. Tekniikan pettäminen ei kuitenkaan suuremmin häirinnyt, osallistujat vaikuttivat hyvin ymmärtäväsiltä asian suhteen.

Aluksi esittelin lomakekyselyn analysoidut tulokset osallistavalla Power point esityksellä. Verkosto kiinnostui ja innostui keskustelemaan ensimmäisen avoimen kysymyksen, Mikä vankiperhetyön verkostossa on olennaista? vastauksista. Vastauksista oli noussut esille seuraavat teemat: vaikuttaminen, yhteistyö, ajankohtaisuus, tieto-tiedon jakaminen, vankiperhetyö, kehittäminen sekä kokemukset - keskustelu. Nämä aiheet ja auki kirjoitettu teksti viritti keskustelua ja samalla kun verkosto keskusteli niistä, teimme power pointiin korjauksia. Lisäksi keskustelua herättivät verkoston tavoitteet. Vankiperhetyön verkoston nimi oli muuttunut, verkosto koki tärkeäksi, että myös tavoitteita muokataan uuden nimen myötä. Lisäksi tavoitteisiin nousi uusi teema, joka oli vaikuttaminen. Muut lomakekyselyn analysoidut kohdat eivät niinkään herättäneet keskustelua, toisaalta myös aika oli rajallinen eikä ajallisesti syvällisempi tulosten läpikäynti olisi ollut mahdollista.

Esittelin vastuunjakamista varten suunnittelemaamme organisaatiokaavion. Uusi malli otettiin hyvin vastaan ja sitä pidettiin hyvänä ideana. Ryhtyessämme keskustelemaan vastuunjaosta ja suunnitteluryhmän perustamisesta, ei kukaan läsnäolijoista ollut kiinnostunut osallistumaan siihen. Näin ollen suunnitteluryhmän toteuttaminen jäi ideaksi ja verkostolle jatkotyöstöä varten, jonka he voivat halutessaan ottaa käyttöön.

Päivän lopussa jaoin paikanpäällä, sekä ekstranetin välityksellä loppuarviointi lomakkeen täytettäväksi (kts Liite 2). Paikanpäällä täytettiin seitsemän lomaketta, sähköpostitse ja postitse sain kuusi vastausta, yhteensä vastauksia oli 13. Verkostossa on jäseniä 48. Näin ollen vastausprosentti oli 27%, joka oli huomattavasti matalampi kuin lomakekyselyn vastausprosentti.

6.2.4 2. Havainnointi

Ekstranetin Innostaminen ei onnistunut toivomallani tavalla, verkosto ei innostunut ekstranetin käytöstä. Ensimmäisellä viikolla oli yhteen viestiin kommentoitu kuusi kertaa, joka oli suurin kommentointi määrä. Loppuarviointi lomakkeistakin kävi ilmi, että verkosto ei ollut aktivoitunut ekstranetin käytöstä, seitsemän koki osittain aktivoituneensa, kolme ei osannut sanoa ja neljä ilmoitti, ettei ollut aktivoitunut ekstranetin käyttöön. Mikä siihen oli syynä? Sitä kovasti pohdin, mutta päädyin ettei sen syvällisempi pohdinta tässä kohtaan ole tarpeellista. Ekstranetin käyttöä olisi kuitenkin jatkossakin varmasti hyvä aktivoida ja luoda koor-

dinaattori lähtöisesti, jotta sen käytöstä tulisi verkostolle toimintatapa ja verkostolle luonnollinen kommunikoinnin muoto.

Verkosto keskusteli hyvin ekstranetin käytöstä ja ideoi hienosti miten sen käytön jokainen voisi aktivoida. Ehdotuksina tuli, että jokainen verkoston jäsen käy siellä samalla kun käy läpi sähköposteja, tai merkitsee kalenteriin, että milloin olisi hyvä käydä tarkistamassa onko sinne tullut uusia asioita tai aiheita. Osa oli kuitenkin sitä mieltä, että sähköposti olisi kommunikointiin soveltuvampi väline, koska siellä käy muutenkin. Lisäksi nousi esille ekstranetin käytön hankaluutena siellä olevien uusien viestien vähyys, jolloin siellä käyminen ei niin innosta ja toisena hankaluutena koettiin erillisten tunnusten alla toimiminen. Toisaalta pidettiin myös hyvänä, että ekstranettiin on omat tunnukset, jolloin sen käyttö on mahdollista vain verkostolla. Pääasiallisesti Ekstranetin olemassaolo ja sen mahdollisuudet koettiin hyväksi ja kehittämispäivänä mukana olleet pohtivat mitä ja miten verkoston jäsenet voisivat omista työpaikan kokemuksista kirjoittaa Ekstranet. Verkosto keskustelu Ekstranetin käytöstä oli hyvin monipuolista ja idearikasta, nähtäväksi jää miten verkosto aktivoituu sen konkreettisessa käytämisessä.

Loppuarviointi lomakkeeseen (kts Liite 2) vastasi alle 30%, näin ollen niiden tulokset eivät ole kovinkaan kattavat ja analysoinnin jätin hyvin pintapuoliseksi. Yksi kysymys koski henkilökohdasta aktivoitumista ekstranetissä. Sen tulokset, vaikka vastaajamäärä oli pieni, oli kuitenkin omia pohdintojanikin ja havaintoja tukevaa. 13:ta vastaajasta seitsemän ilmoitti osittain olevansa samaa mieltä että on aktivoitunut ekstranetin käytössä, kaksi ei osannut vastata kysymykseen ja neljä oli asiasta täysin eri mieltä. Kukaan ei vastannut olevansa täysin samaa mieltä siitä, että olisi aktivoitunut ekstranetin käytössä. Nämä vastaukset mielestäni kuvaavat hyvin ekstranetin käyttöä, joka Ekstranet innostamisen aikana oli hyvin pientä.

Loppuarvioinnissa oli kysymys suunnitteluryhmän perustamisesta. Neljä vastaajaa koki suunnitteluryhmän perustamisen verkostolle hyväksi asiaksi ja kahdeksan oli asiasta osittain samaa mieltä. Yksi vastaaja oli suunnitteluryhmän perustamisesta osittain eri mieltä. Suunnitteluryhmä ideaa pidettiin kehittämispäivän esittelyssä ihan hyvänä ideana, mutta kukaan läsnäolijoista ei innostunut itse osallistumaan suunnitteluryhmään. Näin ollen mielestäni loppuarvioinnin vastaukset myös kuvaavat hyvin kehittämispäivänä tekemiäni havaintoja suhteessa suunnitteluryhmän perustamiseen. Idea pidettiin hyvänä, mutta kukaan ei halunnut ottaa vastuuta. Näin ollen organisaatiokaavio vastuunjakamisesta jää verkostolle käyttöön, jos he myöhemmin siihen päätyvät.

Verkoston uuden nimen, Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto, kuusi vastaajaa koki nimen täysin kuvaavaksi, kuusi vastaajaa osittain kuvaavaksi ja yksi vastaajista oli asiasta osittain eri mieltä. Lisäkommenteissa oli nimeen myös ehdotus, että siihen lisättäisiin lap-

sinäkökulma, jolloin verkoston nimi voisi olla Rikosseuraamusasiakkaan lapsi- ja läheistyön verkosto.

Suurin osa kysymyksiä koski kehittämistä ja vastaajan omaa kokemusta kehittämisestä ja siihen osallistumisesta. Seuraavaksi esittelen kehittämistä koskevat vastaukset.

A) Väittämien teemana, verkoston kehittäminen ja kehittämisprosessin arviointi	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
4. Verkoston kehittäminen on mielestäni ollut tarpeellista.	10	3			
5. Olen saanut osallistua verkoston kehittämiseen.	5	7	1		
6. Olen kokenut että minua ei ole riittävästi informoitu kehittämisestä.	1			3	9
7. Verkoston kehittämisessä on ollut puutteita.		1	3	4	5
8. Verkoston kehittämisprosessi on mielestäni onnistunut.	4	6	3		
9. Olen ollut aktiivinen verkoston kehittäjä.	1	4	5	2	1
10. Olen innostunut verkoston kehittämisestä.	3	4	3	3	
11. Työkiireiden vuoksi minulla ei ole ollut aikaa osallistua verkoston kehittämiseen.	2	6	1	3	1

Kuva 8: Loppuarvioinnin kehittämistä koskevat tulokset.

Kaikki loppuarviointiin vastanneet kokivat verkoston kehittämisen tarpeelliseksi. Seitsemän vastaajaa oli osittain samaa mieltä siitä, että ovat saaneet osallistua kehittämiseen ja viisi oli asiasta täysin samaa mieltä, yksi ei osannut sanoa onko saanut tai ei osallistua verkoston kehittämiseen. Tavoitteeni oli toimijalähtöinen ja osallistava kehittäminen, joten tietenkin toivoin, että kaikki olisivat kokeneet saaneensa osallistua kehittämiseen. Mielenkiintoista olisi tietää, mikä sai vastaajat vastaamaan kyseisellä tavalla, onko kyse siitä, että ei ole päässyt osallistumaan henkilökohtaisista syistä, vai sen vuoksi, että kehittämisprosessi ei ole koettu täysin osallistavaksi. Neljä vastasi olevansa täysin samaa mieltä siitä, että kehittämisprosessi oli onnistunut, kuusi vastaajaa oli osittain samaa mieltä ja kolme vastaajaa ei osannut sanoa kehittämisprosessin onnistumisesta.

Kehittämistä koskeissa kysymyksissä on varmasti vaikutusta myös sillä, mitä koordinaattorin kanssa aluksi pohdimme, miten tavoittaa valtakunnallisen verkoston kaikki jäsenet ja saada heidät osallistumaan kehittämiseen. Suurin osa vastaajista oli kuitenkin täysin tai osittain tyytyväisiä kehittämiseen ja kehittämisprosessiin. Yksi vastaajista koki, että häntä ei ole riittävästi informoitu kehittämisestä ja yksi koki osittain verkoston kehittämisessä olleen puutteita. Nämä vastaukset ovat tietenkin mielenkiintoisia pohdittaessa kehittämisprosessin onnistumista kokonaisuudessa. Vastausprosentin oltua niin alhainen, jätän kuitenkin syvällisemmän analysoinnin pois ja totean vastausten perusteella osallistavan kehittämisen onnistuneeksi, vaikka varmasti kehittämisen kohteita itse prosessistakin löytyy. Mielenkiintoista tietenkin olisi tietää, eriävien vastausten perusteluja, mutta niitä ei tämän loppuarvioinnin myötä ole oleellista lähteä syvällisemmin pohtimaan. Siihen olisi tarvittu hieman toisenlainen loppuarviointi lomake. Itse lomakkeiden täyttöä verkoston jäsenet eivät kokeneet haastavaksi, näin ollen voin todeta lomakekyselyn ja loppuarviointi lomakkeen onnistuneeksi.

Kehittämispäivä sujui hyvin ja saimme aikaiseksi korjatut verkoston tavoitteet, jotka esittelen kappaleessa 7 Tuotokset ja lopputulokset. Lisäksi verkoston toimintaan ja toimintamalliin tuli yhteistä visiointia, jonka myös esittelen kappaleessa 7.

6.3 Kolmas sykli

Kolmas sykli perustuu kehittämisprosessin loppuun saattamiseen. Aiemmissa sykleissä on korostunut toiminnallisuus ja verkoston osallistuminen kehittämiseen. Viimeinen sykli pitää siällään lähinnä loppupohdintoja ja kirjallisen osion valmistumista.

6.3.1 3. Reflektointi

Kehittämisen prosessin lopuksi kävin keskustelun koordinaattorin kanssa työni loppuunsaattamisesta. Loppuarvioinnista ei noussut esille mitään uusia merkittäviä asioita kehittämisprosessista. Koordinaattori oli ollut suuressa roolissa kehittämisen reflektoinnissa ja suunnan näyttäjänä. Näin ollen koordinaattori oli paras henkilö arvioimaan kehittämisprosessiani ja sen onnistumista, esitin toiveen, että hän antaisi minulle vielä palautetta, johon hän suostui.

Koordinaattorilta tuli positiivista palautetta toisesta kehittämispäivästä ja myös hän koki verkoston jäsenien osallistuneen kehittämistä koskeneisiin keskusteluihin vilkkaasti. Onnistumisen kokemusta toi myös videoneuvottelun käyttö, joka koettiin hyväksi verkoston pilotointi kokeiluksi. Koordinaattorilta pyysin vielä kysymyksien avulla palautetta kehittämisestä ja sen onnistumisesta. Verkoston kehittämisen hyödyllisyyden koordinaattori koki, että kehittämisen myötä on mm. kirkastettu syitä, joiden vuoksi verkosto alun perin on perustettu. Kehittäminen on antanut ajan ja paikan pysähtyä kuulemaan entistä paremmin verkostoon kuuluvien ajatuksia ja mielipiteitä verkostosta ja sen kehittämisestä. Kehittämisen myötä on myös tavoitteita täsmennetty ja luotu jopa uusia tavoitteita.

Koordinaattorin mukaan verkoston kehittämisellä saavutettiin verkostolle uusi ja kuvaavampi nimi, osa verkoston jäsenistä saatiin aktivoitumaan ekstranetin käytössä ja verkoston profiilia saatiin kirkastettua. Osallistavan kehittämisen tavoite saavutettiin siltä osin kuin se annettulla ajalla ja välineillä oli mahdollista. Ensimmäisen kehittämispäivän osallistuminen oli aktiivista ja koordinaattori oli kokenut päivän ohjelman kehittämiseen innostavaksi. Kysyttäessä kokonaisuudesta eli kehittämisprosessista, koordinaattori koki onnistuneeksi. Verkoston kehittäminen oli ajankohtaista, johon ei ilman ulkopuolisen kehittäjän panosta olisi ollut resursseja koordinaattorin työkiireiden vuoksi. Koordinaattori näki myös kehittämisen prosessin isommas- ta kontekstista ja koki, että prosessin myötä on noussut myös muita mahdollisuuksia, joita verkosto voi myöhemmin hyödyntää. Näitä olivat mm. Innokylään liittymisestä kuuleminen Krits:n toiselta VAT verkostolta ja prosessin myötä informaation jakaminen toiselle Krits:n verkostolle, jonka toiminta oli juuri alkamassa.

Omasta panoksesta kehittämiseen sain koordinaattorilta kiitosta erittäin sitoutuneesta työskentelystä. Loppuarvioinnissa oli myös yhdessä henkilökohtaista palautetta, jossa sain kiitosta ammatillisesta otteesta ja toivotettiin menestystä uralle.

Koordinaattorin kanssa keskustelimme myös kehittämisestä ja sen haasteellisuudesta vapaaehtoisen verkoston kohdalla. Lisäksi keskustelun aiheeksi nousi verkoston totuttu toimintatapa. Toiminta on ollut verkoston perustamisesta asti hyvin koordinaattori lähtöistä, näin ollen totutun toimintatavan muuttaminen voi olla haastavaa ja aikaa vievää. Koordinaattori toi esil-

le opinnäytetyöni olevan osa kehittämistä. Lähdin pohtimaan mitä se voisi tarkoittaa käytännössä tätä raporttia ajatellen. Koko kaksivuotisen prosessin ajan on takaraivossani ollut punaisena johtolankana toimijalähtöinen ja osallistava kehittäminen. Lähdin pohtimaan mitä se tarkoittaisi raportoinnissa ja tulin siihen lopputulokseen, että koko prosessin ajan olen kerännyt sienikoriini sieniiä, joilla olisi verkostolle mahdollisimman paljon hyötyä ja käyttöarvoa. Näin ollen myös raporttia kirjoittaessani oli pääajatukseni verkostossa ja siinä, millainen sienisato hyödyttäisi eniten Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostoa.

6.3.2 3. Suunnitelma

Opinnäytetyöni kirjallista osiota lähdin siis suunnittelemaan Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostoa hyödyttävästi. Millainen opinnäytetyö hyödyttäisi eniten verkostoa? Opinnäytetyössäni olisi hyvä näkyä Rikosseuraamusasiakkaan verkoston toiminta, toimintatapa ja saavutukset selkeästi, jotta mahdollisimman moni saisi käsityksen siitä, mikä merkitys verkostolla on. Teoria osuuteeni päätin rakentaa perhetyön ja vankiperhetyön ympärille, tavoitteena tehdä siitä selkeä ja ymmärrettävä kooste perhetyöstä vankilassa. Näiden ajattelin palvelevan mahdollisimman hyvin verkostoa ja heidän työtään.

Raporttiin halusin tuoda kehittämisenprosessin esille mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Prosessi oli ajoittain hyvin monitasoinen ja monivaiheinen, jonka selkeä esille tuominen tuntui haastavalta, mutta spiraalimallin kautta oli toimintaa ja ratkaisuihin johtaneita asioita ja pohdintoja helpompi jäsentää.

6.3.3 3. Toiminta

Kehittämisenprosessini kolmannen syklin viimeistä osiota luet parhaillaan. Toiminta tarkoittaa tässä kohdassa opinnäytetyön kirjoittamista, raportoinnin kohteeksi valikoitui kehittämisen kohteeni, Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto. Toivon opinnäytetyöni palvelevan verkostoa ja tuovan esille sen olemassaolon tärkeyden ja sen kuinka arvokasta työtä he tekevät. Työssäni korostuu kehittämisympäristön kuvaamisen ja perhetyön teorian lisäksi kehittämisprosessi. Lisäksi työ pitää sisällään kehittämisenkohteita ja tietoa verkostomaisesta kehittämisestä, jota toivottavasti verkosto vielä hyödyntää ja jatkaa toimintansa kehittämistä jo esille tulleen ehdotuksin tai täysin uudella tavalla.

7 Tuotokset/lopputulokset

Tutkimuksellinen kehittämistoimintani perustui kolmeen tutkimuskysymykseen:

- Mistä vankiperhetyön verkostossa on kyse?
- Mitä tarkoittaa vapaaehtoinen verkosto ja mikä pitää verkoston kasassa?
- Miten verkostoa voisi kehittää?

Vankiperhetyön verkostoa ja sen toimintaa kuvaan kehittämisympäristö kappaleessa, jossa pyrin mahdollisen kattavasti vastaamaan kysymykseen, Mistä vankiperhetyön verkostossa on kyse? Myös lomakekyselyssä pyrin kysymyksien avulla innostamaan verkostoa tuomaan esille mistä verkostossa on kyse. Verkoston esille tuomista asioista nousi ylös seuraavat teemat, jotka kuvaavat mielestäni hyvin sitä, mistä verkostossa on kyse.

- Perhesuhteessa olevan hyvän vahvistamista
- Olosuhteiden parantamista
- Ihmisten tilanteiden näkyväksi tekemistä.
- Ihmiset keskiössä
- Pintaa syvemmälle! -ajatus
- Eri sukupolvet huomioidaan
- Lapsen oikeudet -näkyvyys
(Kooste ryhmätyöstä)

Verkoston toiminnassa olennaisina asioina pidettiin: vaikuttamista, yhteistyötä, ajankohtaisuutta, tietoa - tiedon jakamista, kokemuksia ja keskustelua, vankiperhetyötä sekä kehittämistä. Verkoston kanssa yhdessä pohdimme vielä toisena kehittämisspäivänä mitä kyseiset käsitteet pitävät sisällään, nämä käsitteiden avaamiset pitävät sisällään myös arvopohjan, eli millaisilla arvoilla verkosto toimii. Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston käsitteet avattiin seuraavasti:

VAIKUTTAMINEN

Muurin molemmilla puolilla operoimista. Vankiperhetyön verkoston olennaiseksi asiaksi koettiin vankiperhetyön aloittaminen rikosseuraamusalalla, asennekasvatus ja toimiminen asioiden muuttumiseksi. Verkoston avulla on mahdollisuus saada asiaa eteenpäin. Vaikuttamiselle on olennaista tiedonkulku vankiperhetyön verkostossa, sekä uusien ja hyvien käytänteiden ideoiminen yhdessä, sekä hyvien käytänteiden levittäminen.

”Rikosseuraamusasiakkaiden ja heidän läheistensä hyväksi tehtävän työn näkyväksi tekeminen ja ongelmakohtiin vaikuttaminen.”

YHTEISTYÖ

Yhteistyö syntyy moniammatillisuudesta ja verkostoitumisesta. Yhteistyön myötä tutustuu verkoston jäseniin toisten toimintaan henkilökohtaisesti, jolloin esim. yhteydenpito on helpompaa ja palveluohjaus on sujuvampaa. Parhaimmillaan verkostossa on mahdollista löytää uusia yhteistyökumppaneita.

Yhteistyö on monitahoista, tiedon- ja osaamisen vaihtoa ja yhteistä jalostamista, sekä jakamista. Yhteistyön myötä verkostolla on yhteinen työnäky, vankien perheiden ja läheisten parissa. Vertaistuki on yhteistyössä merkityksellistä, ryhmässä olemme enemmän.

AJANKOHTAISUUS

Ajankohtaisuus on tiedonkulkua, tiedon saamista ja jakamista verkoston sisällä. Ongelmakohtiin vaikuttamista. Ajan tasalla olemista, esim. muuttuvat linjaukset Rise:n taholta, laki jne. Ajankohtaisuudella tarkoitetaan ajankohtaisten asioiden ylläpitämistä ja päivittämistä, sekä niiden käsittelyä, esille tuomista ja esillä pitämistä.

TIETO - TIEDON JAKAMINEN

Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostossa on oleellista vankiperhetyön / perhetietoisuuden esillä pitäminen sekä tiedon lisääminen ja jakaminen. Tavoite on yhteinen tietoisuus ja hyvien käytäntöjen levittäminen. Verkosto on asiakaskunnan puolestapuhuja ja äänenkättäjä. Tiedon- ja osaamisen vaihto koettiin useissa vastauksissa merkitykselliseksi, lisäksi korostui tiedon ja osaamisen jalostamisen sekä tiedottamisen merkitys.

KOKEMUKSET - KESKUSTELUT

Kokemusten vaihtoa pidettiin oleellisena asiana verkoston toiminnassa. Kokemusten ja keskustelujen myötä mahdollistuu yhteisen tietoisuuden ja tiedon lisääminen, sekä hyvien käytäntöjen levittäminen. Keskusteluissa arvostettiin avointa keskustelua vankiperhetyöstä ja toisten toimintaan tutustuminen koettiin helpottavan verkoston jäseniin tutustumista.

VANKIPERHETYÖ

Verkostossa tärkeää on vankiperhetyö, perheiden ja läheisten puolesta puhuminen ja heidän äänenä toimiminen. Verkostolle olennaista on avoin keskustelu vankiperhetyöstä eri laitosten ja verkoston jäsenten kanssa. Perhetyön ja lapsen aseman selkeä esiin nostaminen niin muurin sisä- kuin ulkopuolella. Lapsen näkökulman / oikeuksien huomioiminen ratkaisuja tehtäessä. Merkityksellistä verkostossa on yhteinen työnäky vankien perheiden ja läheisten parissa, sekä rooli asioiden sanoittajana ja äänitorvena oleminen. Verkoston jäsenet ovat vertaistukea perhetyön ”ongelmatilanteisiin” liittyen. Lyhyesti sanottuna vankiperhetyö verkossa on perhetietouden esillä pitämistä.

KEHITTÄMINEN

Kehittäminen on rikosseuraamusasiakkaan verkossa uusien ideoiden keksimistä ja kokeilua ilman ainaista vastarintaa. Ryhmässä olemme enemmän, rohkeasti kokeillaan ja yritetään vaikka epäonnistuttaisiin. Kehittäminen on sitkeyttä, tiedon ja osaamisen vaihtoa sekä yhteistä jalostamista.

(Tiedot on osallistavasta Power Point esityksestä 7.10.2013)

Toinen tutkimuskysymys oli haastava, Mitä tarkoittaa vapaaehtoinen verkosto ja mikä pitää verkoston kasassa? Suoraa vastausta kysymykseen en saanut kehittämisprosessini aikana. Vapaaehtoinen verkosto käsitettä ei ole virallisesti olemassa, vaan se on minun oma kuvaus verkostosta ja sen toiminnasta. Vapaaehtoisen verkoston toimintaa ja perusteita, pyrin jäsentämään kehittämisympäristö kappaleessa. Verkostoista ja verkostomaisesta kehittämisestä on olemassa liiketalouden puolelta kirjallisuutta, lisäksi moniammatilliset yhteistyöverkostot ovat lisääntyneet, mutta kirjallisuus on vielä tänä päivänä enemmän ammatillisia asiakasverkostoja kuvaavaa. Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostoa kehittäessäni nousi ajatus siitä, että verkosto toiminta perustuu yksilöiden jäsenien halulle ja innostukselle kehittää omaa toimintaansa. Verkoston kehittämissäviivien aikana tuli myös esille, kuinka he arvostavat asiakkaitaan ja haluavat vaikuttaa vankien ja heidän perheidensä hyvinvointiin. Näin ollen verkosto, jonka toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, on jäsenen halun ja tahdon oltava vaikuttavana tekijänä verkostoon liittymisessä ja siihen kuulumisessa.

Kolmas ja viimeinen tutkimuskysymys oli, Miten verkostoa voisi kehittää? Lähtökohdaksi muodostuivat osallistavat menetelmät ja toimijoiden itsensä määrittelemät kehittämissä kohteet. Kehittämissäideoita ja jopa kokeiluja oli kehittämisprosessin aikana, joita kuvaan kehittämisprosessi kappaleessa. Osallistavasta otteesta sain ensimmäisen kehittämissäpäivän kohdalla positiivista palautetta ja koordinaattori oli kokenut verkoston osallistuneen päivään aktiivisesti, samaan tulokseen tulin itsekkin. Verkosto ajoittain osallistui jopa niin aktiivisesti, että aikataulussa pysymisen vuoksi oli osallistumista jopa rajattava.

Kehittämisen mahdollisuuksia löytyi runsaasti, haasteeksi nousi, miten kehittäminen saataisiin juurrutettua verkoston toimintaan. Osallistavan kehittämisprosessin myötä kehittämissä ideoiksi nousi vastuun jakaminen uuden organisaatiokaavion mukaisesti, joka koostuu suunnitteluryhmästä. Suunnitteluryhmä suunniteltiin koostuvaksi koordinaattorista ja kolmesta verkoston jäsenestä. Ekstranetin käyttöönoton aktivointi oli mielestäni viestintää ja verkoston kommunikointia ajatellen hyvä kehittämissä kohde. Vaikka ekstranet innostaminen ei sujunut toiveiden mukaisesti, saatiin sitä markkinoitua verkostolle ja toivottavasti verkosto vielä myöhemmin aktivoituu sen käytössä. Henkilökohtainen kokemukseni ekstranetin käytöstä oli hyvin positiivinen. Verkosto toi myös esille verkoston laajentamisen kehittämissä kohteeksi.

Verkoston laajentamista ajatellen tein listan verkoston esille tuomista ammattialoista, joista toivoisi lisää osallistujia, lista löytyy kappaleesta 6.1.5, 1. Havainnointi (kts 76)

Yksi konkreettinen kehittämisen kohde tuli verkoston koordinaattorille kehittämisprosessin alussa. Verkostolle toivottiin uutta nimeä. Tavoite saavutettiin ja Vankiperhetyön verkoston nimi vaihtui kesäkuussa 2013, uudeksi nimeksi tuli Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto. Tämän myötä myös verkoston tavoitteisiin tehtiin muutoksia, muutokset koskivat lähinnä vankiperhetyötä sanana, vankiperhetyötä haluttiin laajentaa suurempaan kontekstiin, eli rikosseuraamusasiakkaan läheistyöksi.

Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston tavoitteet:

- ▶ Perhetyön osaamisen kokoaminen ja levittäminen.
- ▶ Perhetyössä havaittujen hyvien yhteistyökäytäntöjen siirtäminen ja keskeisten työssä esiintyvien ongelmakohtien esillä pitäminen sekä näistä tiedottaminen.
- ▶ Perhetyöhön liittyvien koulutuspäivien suunnittelu ja kehittäminen.
- ▶ Perhetyön sekä lapsi ja läheistyön profiilin kohottaminen.
- ▶ Pyrkimys selkeyttää laajemmalle yleisölle sitä, mitä verkostossa tehtävä perhetyö itse asiassa on.
- ▶ Vaikuttaminen yhteiskunnallisesti ja muurin molemmilla puolilla.

Kuva 9: Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston tavoitteet

Suurimmat muutokset olivat: Vankiperhetyön tilalle rikosseuraamusasiakkaan läheistyö. Vanki sana pois ja perhetyö tilalle, sillä kysehan on rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostosta.. Läheistyö, lapsi ja läheistyön verkosto käsitteet ja niiden avaaminen koettiin tärkeäksi asiaksi.

Kehittämisprosessin kirjallisen osion myötä verkosto saa käyttöönsä laajan kirjoitetun katsauksen toiminnastaan ja sen tuloksista. Lisäksi raportti sisältää kehittämisen ideoita, joita toivon, että verkosto tulee tulevaisuudessa hyödyntämään. Toivon, että raportistani on hyötyä verkoston koordinaattorille ja työni tuo esille kuinka tärkeää ja merkittävää työtä Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto tekee. Perhetyön teoriaosuudessa käsittelen perhetyötä Suomessa ja perhetyötä rikosseuraamusalalla, josta toivon olevan hyötyä verkoston jäsenille. Olen myös jäsentänyt perhetyötä sateenvarjokäsitteen alle, jossa olen erityisesti huomionut vankilassa tehtävän perhetyön, jäsenitys on vapaasti verkoston käytettävissä.

Kehittämisprosessini sai aikaiseksi myös kaksi sivuspiraalia, joita en osannut edes ajatella, Draama ryhmä innostui foorum -teatterista ja sen käyttämisestä sosiaalialan ammattilaisille niin, että päättivät perustaa yhdistyksen. Yhdistyksen ajatuksena oli, että työyhteisöt voivat

tilata heiltä tarpeitansa vastaavia draama esityksiä tai toiminnallisten menetelmien ohjauksia. Toiseksi sivuspiraaliksi muodostui Kriminaalihuollon tukisäätiön verkostojen kehittämiseen osallistuminen, jossa esittelin Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston kehittämisen prosessia ja lopuksi ohjeistin heidät tekemään omasta verkostostaan SWOT -analyysin. Esitellyni sai positiivista palautetta ja tämän myötä, Rikosseuraamuslaitoksen Etelä-Suomen johtaja oli kiinnostunut työstäni. Kyselylomakkeen power point esitys ja verkostolle laatimani tiedote lähetettiin tiedoksi Risen Etelä-Suomen johtajalle.

8 Johtopäätökset

Kehittämisen prosessini on ollut pitkä ja monisyinen, ajoittain koin suurta epävarmuutta kehittämisen onnistumisesta. Osallistava ja reflektiivinen kehittäminen vaativat molemmat kehittäjältä kuuntelemista ja tilanteessa läsnäoloa, joka luo haasteita kehittäjälle. Tietenkin kehittämisen myötä kehittäjälle muodostuu omia näkemyksiä ja visioita kehittämisen suunnasta, mutta kun kyseessä on toimijalähtöinen kehittäminen on subjektit ajatukset jätettävä takalalle. Itse reflektiolla tarkoitetaan henkilön kykyä ja halua arvioida omaa ja toisten toimintaa, vastaanottaa palautetta ja toimia spontaanisti uudessa tilanteessa. Itse reflektio on tietoisuutta, kykyä olla tietoinen itsestään, suhteesta ympäristöön ja kykyä reflektoida käynnissä olevia prosesseja. (kts s. 39) Itse reflektio on kehittäjän tärkeä ominaisuus, joka vaatii 100%:sta läsnäoloa siinä mitä ollaan tekemässä. Mielestäni onnistuin toiminnallisissa osuuksissa tehtävässäni hyvin, johon varmasti vaikutti aiempi kokemus tavoitteellisten ryhmien ja toimintojen ohjaamisesta. Koordinaattorin kanssa käymieni keskustelujen myötä minulle tuli tunne, että olin onnistunut reflektiivisessä työotteessa. Koordinaattorilta ja opinnäytetyön arvioivassa seminaarissa sain positiivista palautetta työni reflektiivisyydestä, joten koen toimijalähtöisyyden onnistuneen kehittämisprosessissani.

Aloittaessani kehittämisen prosessia, joudin toteamaan verkostosta olevan hyvin vähän kirjoitettua tietoa, näin ollen tiedon keräämisestä koostui yksi tavoite. Luonnolliset aineistot toimivat kehittämistyössäni informaation lähteenä ja auttoivat hahmottamaan verkoston luonnetta, toimintatapaa ja tavoitteita, eli auttoivat hahmottamaan toimintaympäristöä, jota olin kehittämässä. Luonnollisen aineiston pohjalta oli helpompi hahmottaa verkoston olemassa oloa, joka myös auttoi minua oikeiden kysymysten löytämisessä. Luonnolliset aineistot ovat yhdessä vankiperhetyön verkoston koordinoijan kanssa käytyjen keskustelujen kanssa olleet minulle ohjenuorana, pystyäkseen saamaan hyvää ja kehittämistä palvelevaa tutkimuksen synnyttämää aineistoa. (Ronkainen 2011: 108.) Verkoston nettisivujen ja luonnollisten aineistojen avulla sain hahmoteltua Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston toimintaympäristöä.

Teoriaosuus ja samoin Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston toiminta perustuu perhetyöhön. Tutkiessani ja etsiessäni tietoa perhetyöstä yllätyin kuinka haastavaa se oli. Tutkimiseni myötä selkeytyikin kuva siitä, miksi se oli niin haastavaa. Perhetyö Suomessa on vielä jäsentymätöntä ja perhetyön käsite määrittelemätön. Perhetyö on vakiintunut 2000-luvulla käytännössä lastensuojelun työmuodoksi. Vankilassa tehtävä perhetyö on uusi toimintamalli niin Suomessa kuin maailmalla, perhetyöstä ja sen vaikuttavuudesta ei ole olemassa tutkimustietoa. Suomessa tehtävä perhetyö vankilassa pohjautuu Rikosseuraamuslaitoksen maaliskuussa 2013 julkaisemaan Lapsi- ja perhetyön linjaukseen. Linjaukset ovat yksi verkoston saavutuksista.

Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston jäsenistö koostuu sosiaali- ja rikosseuraamusalan ammattilaisista. Näin ollen kaikilla jäsenillä ei välttämättä ole tietoa siitä miten sosiaali- ja rikosseuraamusalan perhetyö eroaa toisistaan ja mitkä asiat siihen vaikuttaa. Tähän ajatukseen havahduin, kun analysoin lomakekyselyä. Yksi vastaajista kirjoitti näin: ”Vanhien elämä on minulle vierasta, mutta koska heidänkin perheissä on vauvoja ja lapsia on rikastuttavaa miettiä miten perheen vankeus vaikuttaa lapsen tulevaisuuteen. Aina on hyödyllistä laajentaa omaa näkökulmaa uusille uomille.” Tämä vastaus havahdutti minua entisestään pohtimaan sitä, kuinka tärkeää on, että verkostolla on toiminnastaan yhtäläinen tieto ja kuinka tärkeää on yhteiset keskustelut toiminnan tavoitteista ja käsitemaailmasta. Verkoston vastauksista kysymykseen, mikä verkostossa on oleellista, saatiin mielestäni hienosti esille verkoston toimintaa ja arvomaailmaa.

Opinnäytetyöni kirjallisesta osiosta tuli prosessin aikana oleellinen kehittämisen tavoite ja tulos. Tällä en tarkoita niinkään kehittämisprosessin ja tutkimuksellisen kehittämisen näkökulmaa, vaikka se yleisesti onkin opinnäytetyön tavoite. Opinnäytetyöni kirjallisen osion eli tämän raportin tavoite on koostaa Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostolle heitä ja heidän toimintaa palveleva kirjallinen tuotos. Näin ollen nostan raportin yhdeksi tärkeimmäksi osa-alueeksi kehittämisympäristön ja perhetyön osion, sekä tietenkin kehittämisen tulokset. Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostosta on vähän kirjoitettua tietoa, myös perhetyö ja vankilassa tehtävä perhetyö on hyvin hajallaan olevia käsitteitä. Toivon, että perhetyön ja vankiperhetyön jäsentämisestä on hyötyä niin verkoston toiminnalle kuin verkoston jäsenille.

Toikko & Rantanen ovat tuoneet esille kehittämisprosessin sisältävän viisi kehittämistoiminnan tehtävää (kts s. 41), joita ovat: 1. Perustelu, jolloin otetaan kantaa siihen mitä ja miksi kehitetään? 2. Toiminnan organisointi, kuka tekee mitäkin ja millä resursseilla. 3. Konkreettinen kehittävä toiminta. 4. Toiminnan arviointi. 5. Pyrkimys uusien tuotteiden ja palveluiden levittämiseen. (Toikko & Rantanen 2009: 56-57.) Kehittämisprosessini sisältää kaikki viisi kehittämistoiminnan tehtävää. Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto oli toiminut jo lä-

hes viisi vuotta ja koordinaattori koki verkoston kehittämisen ajankohtaiseksi asiaksi, myös verkostosta saamani palautteen mukaan kehittäminen oli tarpeellista ja ajankohtaista. Kehittämistoiminta on syytä organisoida, jotta kehittäminen voi edetä. Mielestäni koko kehittämisen ajan on ollut hyvin selkeää kuka tekee mitäkin ja millä resursseilla. Kehittämisen päävastuu oli minulla kehittäjänä ja tavoite oli toimijalähtöinen kehittäminen. Koordinaattorin rooli oli kehitettäessä suuri, hän oli peilinä ja reflektioijana sekä tiedon tuojan roolissa. SE minkä molemmat koimme hyväksi ratkaisuksi oli, että kehittämispäivinä koordinaattorilla oli tilaisuus olla puhtaasti yksi ryhmän jäsenistä, jolloin koordinaattorin rooli jäi taka-alalle. Konkreettista kehittävää toimintaa oli kehittämispäivinä ja Ekstranetin innostamisen aikana. Toimintaa olen pyrkinyt arvioimaan mahdollisimman laajasti ja monipuolisesti tässä raportissa. Uusien tuotteiden ja palveluiden levittäminen ei ollut tämän kehittämisprosessin tavoite, joten emme sitä saavuttaneet. Merkittävämpää oli se miten verkosto koki kehittämisen ja sen tulokset, jotka esittelin tässä raportissa. Kehittämisraportissa ja tässä raportissa korostuu ehdottomasti tuotannon hyödynnettävyys.

Kehittämisenprosessi, joka perustuu toimijalähtöiseen osallistavaan kehittämiseen, voi varmasti hyvin pitkälle mallintaa, mutta lopputulos on varmasti aina ryhmäkohtaista. Toimijalähtöistä kehittämistä määrittelevät toimijat, ei kehittäjä, näin ollen jokainen ryhmä tekee omasta kehittämistoiminnastaan oman näköisen. Kehittämisprosessin aikana syntyneitä harjoitteita ja ideoita voi hyödyntää kuka tahansa, joka on kehittämässä esimerkiksi työyhteisöä. Mutta toista samanlaista työtä, en usko että voisi syntyä. Kehittäjällä ja hänen reflektiivisellä työotteella ja persoonalla on kuitenkin niin suuri merkitys toimijalähtöisessä kehittämisessä. Myös ryhmädynamiikka vaikuttaa kehittämiseen ja voi olla, että sama ryhmä, toisen ihmisen ohjaamana ei päätyisi samoihin ajatuksiin, kuin mihin verkosto nyt päätyi. Olen tässä raportissa pyrkinyt kuvaamaan kehittämisenprosessia ja tekemiäni ratkaisuja mahdollisimman yksityiskohtaisesti, jotta lukija voi ymmärtää ja hyväksyä matkan varrella tekemiäni ratkaisut.

Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston toiminta tulee varmasti jatkumaan ja kehittymään. Millainen oli kehittämisprosessini vaikutus verkostolle? Osallistavien menetelmien myötä verkoston jäsenet ovat pohtineet verkostoa ja sen olemassaoloa sekä kirkastaneet verkoston profiilia, joka varmasti on herättänyt jokaisessa osallistujassa ajatuksia ja toivottavasti myös arvostusta verkostoa kohtaan. Verkoston nimi vaihtui ja samalla verkosto myös laajensi näkökulmaansa vankiperheestä läheistyöhön.

Kehittämisellä ei saavutettu verkoston toiminnassa suuria muutoksia. Ideoita ja konkreettisia ehdotuksia kehittämiselle jäi verkostolle jatkokehittettäväksi. Mielestäni koordinaattorin kanssa kehittämämme vastuunjakamiseen tähtäävä organisaatiomalli on suoraan hyödynnettävissä myös muissa verkostoissa. Lisäksi teoriaosuuteen kehittelemäni sateenvarjomalli perhetyöstä

Suomessa on yksi hyvä tapa jäsentää Suomessa tehtävää perhetyötä, jonka avulla verkoston jäsenet voivat myös selkeyttää omaa paikkaansa perhetyön kentällä.

Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston toiminta perustuu perhetyöhön, jossa korostuu ennaltaehkäisevä perhetyö. Rikosseuraamusasiakkaan kanssa tehtävään perhetyöhön on vastikään havahduttu niin Suomessa kuin maailmalla. Perhetyön vaikuttavuudesta ei ole tehty tutkimuksia, näin ollen sen tutkiminen olisi varmasti enemmän kuin ajankohtaista. Perhetyö vankilassa voidaan katsoa olevan osa sosiaalista kuntoutusta. Rikosseuraamusalan tavoite on uusintarikollisuuden ehkäisemisessä. Mielestäni olisi tärkeää ja ajankohtaista laajentaa uusintarikollisuuden näkökulmaa koskemaan koko perhettä, jolloin sosiaalisen kuntoutuksen näkökulma korostuisi ja katsontakantaa laajennettaisiin ylisukupolvisuus ajatukseen. Tällöin myös perhetyön merkitys kaikissa instansseissa korostuisi ja uskoisi, että perhetyön myötä voitaisiin vaikuttaa niin yksilön kuin perheen hyvinvointiin, joka on tukena uusintarikollisuuden ehkäisemisessä.

Pohtiessani uusintarikollisuuden ehkäisyä ja perhetyön mahdollisuuksia siihen vaikuttamisessa laitoin sähköpostia Rikosseuraamusalan erikoistutkijalle ja kysyin häneltä onko kyseisen teeman ympäriltä tehty tutkimuksia. Vastauksena sain, että Suomessa on tutkittu vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden uusimista erittäin vähän ja perhetyön tai ylisukupolvisuuden yhteyttä uusimiseen vielä vähemmän. Erikoistutkija toi myös esille, että aiheen tutkiminen on haastavaa sillä aineiston hankkiminen on hankalaa, johtuen mm. viranomaisrekisterien yhdistämisen vaikeudesta, sekä tutkimuseettisistä ja logistisista syistä. (sähköposti 27.3.2014.)

Näiden tietojen pohjalta koen, että kehittämisprosessi ja tämä raportti oli hyvin ajankohtainen aiheeltaan ja teemoiltaan. Verkostolla oli tarve kehittämiseen ja rikosseuraamusasiakkaan kanssa tehtävä perhetyö on vasta aluillaan niin Suomessa kuin maailmalla. Tämän prosessin myötä nousi tarve rikosseuraamusasiakkaiden kanssa tehtävän perhetyön vaikuttavuuden tutkiminen. Ruotsissa ollaan asioissa jo hiukan edellä, seillä systemaattisesti kerätään vangeilta tietoa huollettavista lapsista, toimintatavan käyttöönotto Suomessa olisi myös suotavaa. Yksi näkökulma tutkimukseen voisi olla perhetyön sekä perheolosuhteiden vaikutusta muutoksessa kohti rikoksetonta elämänhallintaa.

Toiseksi tutkimisen ja kehittämisen kohteeksi nousi Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston toimintatavan ja toimintamallin jäsentäminen ja tutkiminen. Vapaaehtoisesta verkostosta ei ole olemassa kirjallisuutta, sillä moniammatilliset verkostot useimmiten mielletään asiakkaan ympärillä olevaksi verkostoksi. Mihin sijoittuu siis verkosto, jonka tavoite on oman työn ja asiakaskunnan laadun parantamisessa ja siihen vaikuttamisessa. Mielenkiintoista olisi myös tutkia verkoston jäsenten sitoutumista verkostoon? Mikä sitouttaa verkoston jäsentä vapaaehtoiseen verkostoon?

9 Pohdinta

Kehittämisosessini ja opinnäytetyön tekemisen myötä kasvoi ymmärrys järjestöjen ja kolmannen sektorin merkityksestä kehitettäessä sosiaali- ja rikosseuraamusalaa. Valtio- ja kunta sektorit ovat suuria organisaatioita, joissa muutokset tapahtuvat hitaasti ja pitkällä aikavälillä. Niiden vahvuutena ovat suuret linjamuutokset, joiden vaikutuksen alla on suuri asiakaskunta. Kolmannen sektorin, eli järjestö kentän vahvuutena on mahdollisuus tehdä nopeallakin aikataululla ajankohtaisia suunnitelma- ja toiminta muutoksia. Kolmannen sektorin asiakaskunta on usein ns. ruohonjuuritasoa. Kriminaalihuollon tukisäätiöllä on valtakunnallisesti merkittävä rooli kehitettäessä rikollisten ja heidän perheidensä hyvinvointia ja integroitumista yhteiskuntaan ja rikoksettomaan elämäntapaan. Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön merkitys on ja on ollut suuri kehitettäessä rikosseuraamusalaa ja sen käytäntöjä. Verkosto on järjestelmällisesti tuonut esille YK lapsien oikeuksiin perustuvaa lapsinäkökulmaa. Sitkeän ja periksi antamattoman vaikuttamistyön kautta julkaisi Rikosseuraamuslaitos maaliskuussa 2013 lapsi- ja perhetyön linjaukset.

Kehittämisen prosessini on ollut hyvin moninainen ja tuonut matkalla asioita, joita en alussa osannut edes ajatella. Kehittämisen prosessia ajatellen on Vankiperhetyön verkoston koordinoijan rooli kehittämisen reflektioijana ja suunnan antajana ollut todella suuri, ilman työelämän ja kehittämisen kohteen asiantuntijaa olisi kehittämisen prosessista tullut varmasti hyvin erinäköinen. Myös oma tieto-taito ryhmien ohjaamisesta ja toiminnallisista menetelmistä on varmasti ollut merkittävässä asemassa kehittämisosessissa.

Oma ammatillisuuteni on aina korostanut asiakaslähtöisyyttä, josta oli runsaasti hyötyä kehittämisosessissa ja reflektiivisessä kehittämisessä. Toimintatutkimuksessa pyritään toiminnan kehittämiseen reflektiivisen ajattelun avulla. Tavoitteena on tarkastella omia ajatussisältöjä ja kokemuksia, itseään tajuavana ja kokevana yksilönä. Toisin sanoen pysähtyä pohtimaan olemassa olevaa ajatustapaa ja toimintaa ulkoapäin, ikään kuin katsoisi asiaa ylimääräisillä silmillä. Reflektointi on totuttujen toiminta- ja ajattelutapojen perusteiden pohdintaa. Käytännön läheinen reflektiivisyys tarkoittaa, että ajattelee ja pohtii toimintakäytänteitä niin toiminnan aikana kuin sen ulkopuolella. (Heikkinen 2010: 33-35.) Sain reflektiivisestä työotteestani positiivista palautetta ja koen tämän myötä onnistuneeni siinä. Myös itselläni oli usein tunne keskustellessani verkoston koordinaattorin kanssa, että olen onnistunut tavoittamaan hänen ja verkoston ajatuksia verkostosta ja sen kehittämisen kohteista. Reflektiivisyys toi mukanaan myös paljon työtä ja varmasti kehittämisosessini olisi ollut huomattavasti selkeämpi ja helpommin toteutettavissa, jos kehittämisosessini olisi ollut ylhäältä alas johdettua toimintaa.

Tutkimuksellinen kehittämistoimintani pitää sisällään otteita tutkimus kirjallisuudesta, vaikkakin nojautuu paljolti tutkimukselliseen kehittämistoimintaan. Kehittämistoiminnan ja tutkimuksen suhde korostaa, että kehittämisessä sovelletaan tutkimuksellisin menetelmin saatua tietoa (Toikko & Rantanen 2009: 19.) Pohtiessani ja yrittäessäni ymmärtää molempia, olen kerännyt menetelmä ja teoria osioihin kumpaakin. Kirjoittaessani raporttia oli myös yksi tavoitteeni toimijalähtöisyys, eli mikä hyödyttäisi verkostoa ja sen toimijoita eniten, näin ollen suuntasin raportin verkostolle. Teoria osa ei ole puhtaasti teoriaa, sillä myös siinä olen pitänyt yllä kehittämisenäkökulmaa, joka tavallaan poistaa tieteellisyyttä, mutta miten yhdistää tutkimusta ja kehittämistä on varmaan myös paljon kiinni kehittäjän toimintavasta ja persoonasta. Kehittämisessä ja varsinkin osallistavassa ja reflektiivisessä kehittämisessä kehittäjän rooli korostuu. Onko siis oleellista tieteellisesti oikein laadittu prosessi, vai kehittäminen ja yhteisö jota kehitetään oleellisemmassa osassa? Itse korostaisin osallistavassa ja toimijalähtöisessä kehittämisessä kehitettävän kohteen tarpeita, samoin kuin asiakaslähtöinen työote perustuu asiakkaan tarpeisiin, ei organisaation tai työntekijän tarpeisiin.

Kehittämisenprosessiani voisin kuvata pitkäksi ja kiviseksi poluksi, jota oli miellyttävä, mutta haastava kävellä. Opinnäytetyöni on kuvaus työelämälähtöisestä tutkimukseen perustuvasta osallistavasta kehittämisprosessista. Toimintatutkimuksesta tuttu spiraalimalli oli kehittämisenprosessini ohjenuorana. Alkuperäinen ajatukseni oli suunnitella ja toteuttaa verkostolle kehittämispäivä ja lomakekysely, jonka analysoidut tulokset antaisiin verkoston syksyn tapaamisen kautta verkostolle käytettäväksi. Esitellessäni suunnitelmaa koulussa, sain palautetta, että kehittämisenprosessin toteutumiseksi on kehittämisen syklejä oltava vähintään kaksi. Syklejä toimintatutkimuksessa on oltava vähintään kaksi, jotta toiminnan kehittäminen toimintatutkimuksen kriteereiden mukaisesti mahdollistuu (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski, 2010: 80-81). Näin ollen laajensin kehittämisenprosessia toisen syklin verran. Ryhtyessäni suunnittelemaan kehittämisenprosessin toista sykliä pohdin, että työmäärä saattaa tulla valtavaksi ja niinhän se tuli, joka näkyy mielestäni tässä opinnäytetyön kirjallisessa osiossa.

Toiminnalliseen osioon, eli osallistavien menetelmien suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä analysoimiseen ja reflektointiin kului paljon aikaa, jonka auki kirjoittaminen on suuri haaste. Olen työelämäni aikana ohjannut paljon erilaisia ryhmiä ja tapahtumia. Ohjaamisessa on usein ollut esillä samanlainen ilmiö, toiminnan suunnittelua ja toteuttamisen työmäärää harvoin lasketaan mukaan lopputulokseen. Tämän myötä yhdyn Heikkisen, Rovion & Kiilakosken (2010: 80-82) tuomaan kritiikkiin syklien määrän arviointikriteerinä. He korostavat toimintatutkimuksen perusidean, suunnittelun, toiminnan ja arvioinnin toteutumista, jossa pääpaino on tutkivassa työotteessa ja uuden asian esille tuomisessa. Omasta mielestäni opinnäytetyöni lopputulos olisi ollut laadukkaampaa ja syvällisempää, jos olisi keskittynyt ainoastaan kehittämisenprosessini ensimmäiseen sykliin. Tietenkin toinen sykli myös edisti kehittämistä, mutta sen tulokset eivät ole kuitenkaan kovin merkittäviä.

Ehkä olisin tarvinnut kehittämisenpolulleni kumppanin, jonka kanssa olisi voinut jakaa ajatuksia. Ehkä työparin kanssa reflektointi olisi myös auttanut työni rajaamisessa tai ehkä jopa josain kohdassa muuttanut työni suuntaa. Toikko & Rantanen (2009: 59) tuovat esille, että kehittämistoiminnalle voidaan muodostaa ohjausryhmä, joka koostuu kehittämisen kannalta olennaisista tahoista ja keskeisistä yhteistyökumppaneista. Isommissa kehittämisen projekteissa ohjausryhmän merkitys varmasti korostuu ja sen arvo on korvaamaton. Itse koin erittäin tärkeäksi keskustelut kehittämisen prosessista ja linjauksista vankiperhetyön koordinaattorin kanssa, hän oli ns. minun ohjausryhmäni yhdessä ohjaavan opettajani kanssa ajatellen koko kehittämisen prosessia.

Kehittämisprosessini koostui hyvin monista osa-alueista, oli osallistavaa toiminnallisuutta, kaksi kehittämispäivää, kaksi lomakekyselyä ja Ekstranet innostamista. Olin suunnittelemassa ja toteuttamassa tätä kaikkea. Näin ollen työn aikana päädyin rajaamaan työmäärääni niin, että lomakekyselyistä nostin esille vain tarpeellisen ja kehittämistä koskevan olennaisen tiedon esille. Lomakkeita, varsinkin ensimmäistä lomakekyselyä olisi varmasti voinut analysoida ja pohtia syvällisemmin. En kuitenkaan kokenut sitä kehittämisprosessiani palvelevaksi, sillä jo esille nousseista asioista sain riittävästi tietoa kehittämistä ajatellen. Mielipidekysymykset eivät tuoneet esille suurta hajontaa ja näin ollen koin turhaksi työksi ristiintaulukoinnit ja muut syventävät analysointitavat. Kehittämisprosessin aikana korostui myös työn ja esille otettavien aiheiden rajaaminen, jota varmasti olisi pitänyt miettiä työn aikana vielä enemmän.

Omassa työssäni, joka pohjautui osallistavaan ja toimijalähtöiseen kehittämiseen olisi mielestäni voinut hyödyntää toimintatutkimuksen spiraalia niin, että syklejä olisi ollut puolitoista. Kahden syklin toteuttaminen venytti ajallisesti opinnäytetyön valmistumista runsaasti yli puolella vuodella, sekä teetti valtavan määrän töitä. Tietenkin tutkimus ja kehittäminen vaativat työtä, mutta väittäisin, että osallistava toimintaan perustuva kehittäminen on työläämpi kuin esimerkiksi ylhäältä alaspäin johdettu kehittäminen. Ylhäältä alaspäin oleva kehittäminen on jo valmiiksi rajattu, kun taas toimijalähtöisen kehittämisen rajaaminen on vaikeampaa ja haastavampaa, jotta kehittäjä ei liikaa vaikuttaisi kehittämisprosessin lopputulokseen. Työni aikana usein pohdin opintojen kautta annettua aikarajaa, joka on 30 opintopistettä. Uskon, että tämä kahden vuoden kehittämisprosessi toiminnallisten ja osallistavien menetelmien myötä on ylittänyt koulun antamat aikarajat. Onko se kehittäjän epäonnistumista vai onnistumista? Riippuu varmaan katsontatavasta.

Jos nyt tekisin kehittämisprosessin uudestaan, tai lähtisin toteuttamaan toimijalähtöistä kehittämisprosessia uskon, että alussa määrittäisin paremmin siihen käytettävän aikarajan, jonka myötä mieltäisin millaisiin tavoitteisiin asetettu aikaraja antaa myöten. Se varmasti veisi pois innostavaa ja osallistavaa työotetta, mutta varmasti helpottaisi kehittäjän roolia. Toi-

saalta kyseisellä työotteella olisi mielestäni harmillista tehdä työtä, sillä itse uskon toimijalähtöisyyteen, reflektointiin ja dialogiin kehitettävän kohteen kanssa. uskon näiden myös sitouttavan paremmin muutokseen. Toimijalähtöinen työote on työläs, mutta mielestäni antoisaa. Toisaalta voisiko toimijalähtöinen kehittäminen perustua kehittämiskohteiden löytymiseen ja uusien toimintatapojen kokeileminen ja juurruttaminen olisi jo toisen työn arvoinen suoritus. Vai onko niin, että toimijalähtöistä kehittämistä, joka perustuu toimintatutkimukseen, olisi jo lähtökohtaisesti syytä olla tekemässä kaksi kehittäjää?

Luennoilta olen kirjannut ylös, että kehittämistoiminta on tavoitteellista toimintaa, ei ensisijaisesti tutkimuskysymyksiin vastaamista. Tähän ajatukseen päädyin myös itse kehittämisprosessia toteuttaessani. Olen aina ollut hyvin asiakaslähtöinen työntekijä, mielestäni on oleellisempaa toimia tavoitteiden mukaisesti kuin ulkoapäin tulleen ohjeistuksen mukaan. Tässä kohtaa tarkoitan sitä, että mielestäni oli tärkeämpää verkoston kehittäminen ja siihen pyrkiminen, kuin opinnäytetyön oikean rakenteen ja muodon tekeminen. Lähtökohta oli kuitenkin työelämlähtöisessä kehittämisessä.

Kommunikoitavuus, joka on tutkimuksen yksi yleisesti hyväksytyistä kriteereistä (ks. s.18), joka seurasi yleisesti koko kehittämistyöni prosessia ja on myös mielestäni yksi osallistavan kehittämisen avainasia. Kommunikoitavuudella tarkoitetaan tutkimustulosten julkisuutta ja arvioimista. Prosessin aikana kävin vankiperhetyön verkoston kanssa keskustelua lomakekyselyn vastauksista, jolloin verkostolla oli mahdollisuus vielä vaikuttaa lomakekyselyn tuloksiin.

Tärkeä pohtimisen paikka oli itselleni se, että jokaisella yksilöllä on jokaisesta asiasta oma käsitemaailmansa, johon vaikuttaa hänen oma tietonsa ja historiansa. Monesti oletetaan, että tietyllä ammattikunnalla on kaikilla samanlainen käsitys esimerkiksi perhetyöstä, mutta todellisuudessa kaikilla voi olla asiasta hyvinkin erilainen mielipide. Tärkeää on siis niin työryhmissä kuin verkostoissa auki puhua oman työn lähtökohdat, jotta työntekijöillä voisi olla asioista samankaltainen käsitys. Rikosseuraamusalan työntekijöitä usein pidetään asiakaskunnassa kylminä ja kyynisinä, mikä varmaan osittain pitää paikkansa, onhan heidän todellisuutensa työpaikallakin hyvin kylmä ja kyyninen. Ihmisellä on tapa samaistua joukkoon, jota on myös sosiaalipsykologiassa paljon tutkittu.

Vaikuttaminen Lapsi- ja perhetyön linjauksien syntymiseen ei varmasti olisi onnistunut yksittäiseltä työntekijältä, verkoston voima oli varmasti avainasemassa tässä muutoksessa. Mieleeni on jäänyt lomakekyselyn tuloksista kommentti, että yhdessä olemme enemmän. Yksittäisenä työntekijänä varmasti helposti uupuu, jos on tavoittelemassa työyhteisössä tai työkaareiden asenteissa muutoksia. Verkoston tuki on varmasti vaikuttamistyössä korvaamatonta, jotta jaksaa puurtaa ajoittain epäkiitollisessakin maastossa.

Opinnäytetyöni kehittämisenprosessin konkreettisin ja näkyvin muutos oli verkoston uusi nimi. Lisäksi opinnäytetyöni myötä jää verkostolle käytettäväksi tämä kirjallinen raportti, joka sisältää niin konkreettista tietoa kuin kehittämisehdotuksia. Lisäksi kehittämisprosessi voi toimia verkoston niin halutessa kehittämistoiminnan jatkumona. Kehittämisenprosessilla on varmasti ollut merkitystä verkoston toimintaan, vaikka konkreettisia kehittämisen tulokset eivät ole kovin suuret. Toisaalta saimme kirkastettua verkoston profiilia, päivitettyä tavoitteet ja pohdittua verkoston kanssa yhdessä verkoston toimintaa. Nämä tulokset ovat kahden kehittämispäivän tuloksia, joten jos suhteuttaa tuloksia konkreettiseen aikaan, niin tulokset ovat hyviä. Verkostolla ei ole aiemmin ollut mahdollisuutta niin konkreettisesti keskittyä oman toiminnan pohtimiseen ja kehittämiseen, näin ollen verkoston jäsenille on varmasti myös jäänyt niin sanotusti siemeniä itämään. Samoin kuin käyttämäni sienimetsä metafora on sienimetsään mentäessä vaikea tietää mistä satoa löytyy, on vain määrätietoisesti edettävä ja kerättävä koriin matkalta löytyviä sieniä. Voi olla, että maan alla on suurempi rihmasto kuin mitä osaamme ajatella, joka tuottaa satoa vasta myöhemmässä vaiheessa. Näin ollen tärkeämpää kuin itse runsas sato on siemenien kylväminen ja maan rikastuttaminen.

Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston kehittäminen loppuu minun osalta 6.6.2014, kun käyn vielä verkostolle esittelemässä lopullisen työni tulokset. Jatkuuko verkoston kehittäminen ja miten kehittämisprosessini siemenet jäävät verkostossa itämään on verkoston päätettävissä. Näin ollen päätän kehittämisprosessini Kourosin sanoihin:

Kuka siis voi päättää,
missä on tarinan alku
ja missä sen loppu?
Siinä,
missä jotakin loppuu,
jotakin muuta
on vasta alkamassa.

10 Lähteet

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino, (Jyväskylä: Gummerus).

Barnombudsmannen rapporterar BR2004:01. Straffa inte barnet! En studie av barnperspektivet inom kriminalvården. Stockholm, Sverige. Viitattu 31.3.2014
<http://www.barnombudsmannen.se/Global/Publikationer/straffa%20inte%20barnet.pdf>

Enroos, R. 2008. Vankila lapsuudessa -lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2008. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Enroos, R. 2012. Perhe vankeinhoidon arviointikäytäntöjen ja moraalisen järjestyksen kohteena. Teoksessa H. Forsberg & L. Autonen-Vaaraniemi (toim.). Kiistanalainen perhe, moraalinen järjestyminen ja sosiaalisuus. Tampere: Vastapaino. InPrint Riika.

Hairston, C.F. 2007. Focus on children with incarcerated parents. An Overview of the Research Literature. A Report Prepared for the Annie E. Casey Foundation. Canada.
<http://www.aecf.org/~media/Pubs/Topics/Special%20Interest%20Areas/Incarceration%20and%20Reentry/FocusonChildrenwithIncarceratedParentsAnOverv/HAIRSTON.pdf>

Hallamaa, T. 12.12.2013. Norja haluaa vuokrata vankiloita Ruotsista. Yle Uutiset, Ulkomaa. Viitattu 18.4.2014.
http://yle.fi/uutiset/norja_haluaa_vuokrata_vankiloita_ruotsista/6982722

Heikkilä, A., Jokinen P. ja Nurmela T. 2008. Tutkiva kehittäminen, Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. 1. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Heikkinen, H.L.T. 2010. Tutkiva ote toimintaan. Teoksessa H.L.T. Heikkinen, E. Rovio ja L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3. korj. painos. Vantaa: Hansaprint Oy.

Heikkinen, H.L.T. & Huttunen, R. 2010. Toimintatutkimus tieteenä. Teoksessa H.L.T. Heikkinen, E. Rovio ja L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3. korj. painos. Vantaa Hansaprint Oy.

Heikkinen, H.L.T. & Jyrkämä, J. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa H.L.T. Heikkinen, R. Huttunen ja P. Moilanen (toim.) Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena (Juva: WSOY)

Heikkinen, H.L.T., Rovio, E. ja Kiilakoski, T. 2010. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa H.L.T. Heikkinen, E. Rovio ja L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3. korj. painos. Vantaa: Hansaprint.

Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakesin työpapereita 9/2008. Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Heinonen, S., Klingberg, R. ja Pentti, P. 2011. Kaikkien aivot käyttöön. 1. painos. Helsinki: WSOYpro.

Huuskonen, P. Sosiaaliportti. Vertaistuki- ”en olekaan ainut”. Viitattu 27.2.2014.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vertaistuki/>

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. ja Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. 1. painos. Helsinki: Edita Prima.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. ja Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Jones, A.D. & Wainaina-Woźn, A.E. 2013. Children of Prisoners. Interventions and mitigations to strengthen mental health. University of Huddersfield.
<http://childrenofprisoners.eu/wp-content/uploads/2013/12/COPINGFinal.pdf>

Juringe, J. & Svensson, V. 2007. Att ha pappa i fängelse. Socialtjänstens arbete med barn till frihetsberövade fäder. Stockholms universitet. Institutionen för socialt arbete.

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Vankiperhetyön verkosto. Viitattu 31.5.2013
http://www.krit.fi/fin/palvelut/ehja_perhe_-toiminta/vankiperhetyon_verkosto/

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Verkostoituminen. Viitattu 21.4.2013
<http://www.krit.fi/fin/saatio/toiminta/verkostoituminen/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Säätiön historiaa. Viitattu 13.2.2014.
<http://www.krit.fi/fin/saatio/historiaa/>

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 134. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Kansaneläkelaitos, 25.9.2012. Vankilassaolo ja Kelan etuudet. Viitattu 19.4.2014
http://www.kela.fi/documents/10180/582475/Vankilassaolo_ja_Kelan_etuudet_20120925.pdf/e7291c33-dccb-430b-87a3-6e99978ffaa0?version=1.0

Kriminalvården. Barnperspektivet inom Kriminalvården. Lapset näkyväksi -seminaarin materiaalia. Viitattu 20.4.2014.
http://www.krimi.fi/VANKIPERHE/VPTVAINEISTO/Barnperspektivet_inom_svensk_kriminalvard_PP.pdf

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 30/2013. Lastensuojelu 2012. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, tilastoraportti Suomen virallinen tilasto. Viitattu 10.2.2014.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110691/Tr30_13.pdf?sequence=5

Kuula, A. 1999. Toimintatutkimus -Kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Tammerpaino Oy.

Kriminaalihuollon tukisäätiö 2013. Vuosikatsaus 2012. Vantaa: Tikkurilan Paino Oy.

Krits, Ehjä perhe -toiminta. Viitattu 27.5.2013
http://www.krit.fi/fin/palvelut/ehja_perhe_-toiminta/

Krits, Kriminaalihuollon tukisäätiö. Viitattu 27.5.2013.
<http://www.krit.fi/>

Krits, Vankiperhetyön verkosto. Viitattu 27.5.2013
http://www.krit.fi/fin/palvelut/ehja_perhe_-toiminta/vankiperhetyon_verkosto/

KvantiMOTV, päivitetty 26.8.2010. Kyselylomakkeen laatiminen. Menetelmätietovaranto. Viitattu 20.5.2014. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kyselylomake/laatiminen.html>

Laitinen, A. & Aromaa, K. 2005. Rikollisuus ja kriminologia. Tampere: Vastapaino (Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy).

Finlex. Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseksi, 504/2002. Viitattu 4.3.2014.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020504?search\[type\]=pika&search\[pika\]=laki%20lasten%20kanssa%20ty%C3%B6skentelevien%20rikostaustan%20selvitt%C3%A4misest%C3%A4](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020504?search[type]=pika&search[pika]=laki%20lasten%20kanssa%20ty%C3%B6skentelevien%20rikostaustan%20selvitt%C3%A4misest%C3%A4)

Finlex. Lastensuojelulaki, 13.4.2007/417. Viitattu 4.3.2014.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search\[type\]=pika&search\[pika\]=lasten%20suojauslaki#L1P3](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search[type]=pika&search[pika]=lasten%20suojauslaki#L1P3)

Lapset näkyväksi seminaari 21.4.2010. Viitattu 17.2.2014.

http://www.krimi.fi/VANKIPERHE/VPTVAINEISTO/Lapset_nakyviksi.htm

Lapsiasiavaltuutettu, 2010. Kriminaalihuoltosäätiön järjestämä Lapsi näkyväksi vankilassa -seminaari Helsingissä 21.4.2010. Tiedote 26.4.2010. Lastensuojeluun ja vankiloihin tarvitaan lapsiasioissa yhtenäiset käytännöt. Viitattu 17.2.2014

<http://www.lapsiasia.fi/nyt/tiedotteet/tiedote/-/view/1492056>

Lapsiasiavaltuutettu, 2011. Lapsiasianeuvottelukunnan aloite vankiperheiden lasten oikeuksien huomioimisesta, 14.3.2011. Viitattu 19.4.2014.

<http://www.lapsiasia.fi/nyt/aloitteet/2011>

Martikainen, M. ja Lahtinen, P. 2005. Perhetyön jännitteinen työkenttä. Sosiaaliportti. Viitattu 21.2.2014.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/keskustelut/viestit.aspx?messageID=be1680a3-4ef5-48a0-9b14-96541bb4b9d7#.Uwc5-4Xm76c>

Mehto, K. 2008. Tutkimus, tausta, metodit. Teoksessa K. Mehto (toim.) Draamamenetelmät ja tieto Teatterin ja teknologian kohtaamisissa. Helsinki: Yliopistopaino, 15.

Mehto, K. ja Kolu, S. 2008. Tutkiva teatteri - metodi ja mahdollisuus. Teoksessa K. Mehto (toim.) Draamamenetelmät ja tieto Teatterin ja teknologian kohtaamisissa. Helsinki: Yliopistopaino, 6-8.

Myllärniemi, A. 6/2007. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä - jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Heikki Waris -instituutti.

Niemelä, S. 2002. Menestyvä yritysverkosto verkostonrakentajan abc. Helsinki: Edita Prima Oy.

Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa J. Vuori & R. Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.

Porttivapauteen. Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto. Viitattu 13.2.2014

http://www.porttivapauteen.fi/ammattilaiset/verkostot/rikosseuraamusasiakkaan_laheistyyn_verkosto

Porttivapauteen, Vankiperhetyön verkoston arkisto. Viitattu 31.5.2013

http://www.porttivapauteen.fi/ammattilaiset/verkostot/vankiperhetyyn_verkosto/arkisto

Rantala, A. 2002. PERHEKESKEISYYS - PUHETTA VAI TODELLISUUTTA? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto.

Rantanen, T. 2009. Kuntoutus, vaikuttavuus ja kehittäminen. Teoksessa T. Rantanen (toim.), Näkökulmia rikosseuraamusalan työn kehittämiseen. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja A 66. Vantaa: Edita Prima Oy.

http://www.laurea.fi/fi/tutkimus_ja_kehitys/julkaisut/julkaisuarkisto/Documents/A66.pdf

Reijonen, M. 2005. "Mitä työtä se perhetyö oikein on?" -ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa M. Reijonen (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Reijonen & verkkotoimitus, 25.10.2013. Perhetyö. Sosiaaliportti. Viitattu 6.2.2014. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/>

Rikosseuraamuslaitos. Risen uudet lapsi- ja perhetyön linjaukset: Lapsi pääsee koskettamaan vanhempansa vankilatapaamisessa. Viitattu 27.5.2013 <http://www.rikosseuraamus.fi/61401.htm>

Rikosseuraamuslaitos 2013. Lapsi- ja perhetyön linjaukset. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi-ja_perhetyon_periaatteet_.pdf

Rikosseuraamuslaitos. Perhe muurin toisella puolella. Työryhmän mietintö. Tiivistelmä. Viitattu 10.5.2013. <http://www.rikosseuraamus.fi/23827.htm>

Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 22.10.2013. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index.html>

Rikosseuraamuslaitos. Kuntouttava toiminta - Ohjelmatyö. Viitattu 22.10.2013 <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo.html>

Rikosseuraamuslaitos. Toiminnot. Viitattu 22.10.2013. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot.html>

Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2014. Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2013. Viitattu 8.4.2014 http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/7xepeUeV/Rikosseuraamuslaitoksen_tilinpaaatos_ja_toimintakertomus_2013.pdf

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen E., 2011. Tutkimuksen voimasanat. 1. painos. WSOYpro Oy.

Rämö Arto, 24.9.2013. Tietoviikon artikkelissa Ms Areena: Oikea kysymys vai oikea vastaus? Viitattu 10.10.2013 <http://www.tietoviikko.fi/msareena/msteemat/oikea+kysymys+vai+oikea+vastaus/a489547?service=mobile&page=4>

Sassi, T. 2011. Ehjä perhe -loppuraportti. Vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti 2007-2011. Kriminaalihuollon tukisäätiö.

Sassi, T. & Huhtimo, P. (toim.) 2006. "Kun perhe lusii" -opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Kriminaalihuollon tukisäätiö oppaita 1/2006. Ray:n tuella.

Scharff-Smith, P. & Gampell, L. 2011. Children of imprisoned parents. The Danis institute for Human Right, European Network for Children of Imprisoned Parents, Univeristy of Ulster and Bambinisenzasbarre. Printed in Denmark. <http://childrenofprisoners.eu/wp-content/uploads/2014/01/Full-report-Children-of-Imprisoned-parents.pdf>

Seminaarin materiaalit 21.4.2010. Vankiperhetyön verkosto. Viitattu 20.4.2014. http://www.krimi.fi/VANKIPERHE/vptverkosto_materiaalit.htm

Sosiaali- ja terveysministeriö, 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2006:12. Perhepolitiikka Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-7153.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö, 31.5.2004. Tiedote 177/2004. Lasten ja nuorten sosiaalihuollon kehittämistarpeet. Viitattu 4.2.2014. <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1280429>

Sosiaali- ja terveysministeriö, 2.1.2012. Sosiaali- ja terveystalvet, Lastensuojelu. Viitattu 6.2.2014. http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveystalvet/sosiaalitalvet/lastensuojelu

Suomela, M. 2002. Kognitiivis-behavioraaliset toimintaohjelmat. Teoksessa Salminen M & Toivonen Kl. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Tietosanoma OY, 221-238.

THL, Terveysten- ja hyvinvointilaitos. Lastenneuvolakäsikirja, Perhepalveluverkosto. Viitattu 22.4.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/lastenneuvola-fi/perusteet/jarjestelma/perhepalveluverkosto

Tilastokeskus 20.2.2007. Kaskipelloilta palveluyhteiskuntaan - 90 vuotta elinkeinorakenteen muutosta. Viitattu 18.4.2014. <http://www.stat.fi/tup/suomi90/helmikuu.html>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Tyni, S. & Blomster, P. 2012. Vähentävätkö vankitoiminnot uusintarikollisuutta? Artikkelit teoksessa Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012):6.

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. 6.4.2011/338. Finlex. Viitattu 4.3.2014.
[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110338?search\[type\]=pika&search\[pika\]=valtioneuvoston%20asetus%20neuvolatoiminnasta](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110338?search[type]=pika&search[pika]=valtioneuvoston%20asetus%20neuvolatoiminnasta)

Vankeuslaki, 23.9.2005/767. Finlex. Viitattu 4.3.2014.
[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767?search\[type\]=pika&search\[pika\]=vankeuslaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767?search[type]=pika&search[pika]=vankeuslaki)

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 28.2.2014.
http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf

Yle uutiset, kotimaa. 8.2.2014. Elinkautisvanki kaipa tyttärtään ja vaatii asennemuutosta vankiloiden perhetyöhön. Viitattu 18.3.2014.
http://yle.fi/uutiset/elinkautisvanki_kaipa_tytartaan_ja_vaatii_asennemuutosta_vankiloiden_perhetyohon/7071586

Kuvat

Kuva 1: Kysymysten tulva apuna tutkimuksellisen kehittämistyön peruskysymysten löytymisessä, kuvattu 3.4.2013	59
Kuva 2: Ensimmäinen ryhmätyö	62
Kuva 3: Toinen ryhmätyö	63
Kuva 4: Näkeekö kukaan? Draama esitys.....	66
Kuva 5: Ensimmäisen Kehittämispäivän 24.5.2014 ohjelma.....	66
Kuva 6: Verkoston tavoitteet	76
Kuva 7: Toisen Kehittämispäivän 7.10.2013 ohjelma.....	81
Kuva 8: Loppuarvioinnin kehittämistä koskevat tulokset.	84
Kuva 9: Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston tavoitteet.....	91

Kuviot

Kuvio 1: Perhetyön konteksti, mukaillen Myllärniemeä (2007: 6).....	27
Kuvio 2: Perhetyö jäsenyyksen sateenvarjomalli.	28
Kuvio 3: Lomaketutkimuksen ja laadullisen tutkimuksen analysoinnin eroja (Alasuutari 2009: 51, kuvio 2.1).	43
Kuvio 4: Kehittämistoiminnan spiraali	53
Kuvio 5: Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston vastuunjakamisen organisaatiokaavio	79

Taulukot

Taulukko 1: Vankiperhetyön verkoston jäsenet.....	15
---	----

Liitteet

Liite 1 Kyselylomake.....	110
Liite 2 Loppuarvointi	118

Liite 1 Kyselylomake

Vastaajan esitiedot

Rastita jokaisen kysymyksen kohdalla oikea vaihtoehto

1. Sukupuoli:

- ☐ mies
- ☐ nainen

2. Ikäsi _____ vuotta

3. Työpaikka:

- ☐ rikosseuraamusala
- ☐ sosiaaliala
- ☐ muu, mikä? _____

4. Työnantaja:

- ☐ valtio
- ☐ kunta
- ☐ järjestö
- ☐ yksityinen sektori
- ☐ muu, mikä? _____

5. Olen kuulunut vankiperhetyön verkostoon:

- ☐ 3-5 vuotta
- ☐ 1-3 vuotta
- ☐ olen juuri liittynyt verkostoon

6. Miten olet löytänyt vankiperhetyön verkoston?

- ☐ kuulin verkostosta työpaikallani
- ☐ kuulin verkostosta toiselta verkoston jäseneltä
- ☐ kuulin verkostosta asiakkaaltani
- ☐ löysin tiedon verkostosta netin kautta
- ☐ olen yksi verkoston perustaja jäsenistä
- ☐ olin mukana Ehjä perhe -projektissa
- ☐ kuulin verkostosta sen koordinaattorilta

Mielipide kysymyksiä

Arvioi missä määrin seuraavat väittämät pitävät paikkansa omalla kohdallasi, rastita oikea vaihtoehto.

A) Väittämien teemana, henkilökohtainen mielipide verkostosta.	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
7. Olen tyytyväinen, että olen vankiperhetyön verkoston jäsen.					
8. Olen saanut verkostolta ns. työkaluja työhöni.					
9. Olen saanut verkostolta vertaistukea työhöni.					
10. Tarvitessani neuvoja, voin ottaa yhteyttä muihin verkoston jäseniin.					
11. Olen tekemisissä verkoston jäsenten kanssa muulloinkin kuin vuosittaisissa tapaamisissa.					
12. Tapaan verkoston jäseniä työni puolesta.					
13. Vankiperhetyön verkostoon kuulumisesta on ollut minulle hyötyä työssäni.					
14. Koen verkoston tärkeäksi tiedon tuojaksi.					
15. Koen olevani mukana luomassa uusia käytäntöjä vankiperhetyöhön.					
16. Koen oman vaikutusmahdollisuuteni suureksi.					
17. Olen aktiivinen verkoston jäsen.					
18. Koen oman roolini vankiperhetyön verkoston jäsenenä selkeäksi.					

B) Väittämien teemana, vankiperhetyön verkoston tapaamiset	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä

19. Tapaamistiheys, kaksi kertaa vuodessa on sopiva määrä					
20. Koen voivani vaikuttaa verkostotapaamisten sisältöön.					
21. Haluan olla mukana vaikuttamassa verkostotapaamisten sisältöön.					
22. Koen hyväksi, että verkosto koontuu pääkaupunkiseudulla.					
23. Haluaisin verkoston kokoontuvan myös muualla Suomessa.					
24. Haluaisin järjestää kokoontumisen omalla paikkakunnallani.					
25. Haluaisin ottaa videoneuvottelulaitteet käyttöön verkoston kokouksissa.					
26. Toivoisin tapaamisiin enemmän osallistujia.					
27. Toivoisin tapaamisten sisältävän enemmän päättävien tahojen puheenvuoroja.					
28. Koen oman roolini vankiperhetyön verkoston jäsenenä selkeäksi.					

C) Väittämien teemana, vankiperhetyön verkosto	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
29. Toivoisin vankiperhetyön verkostoon enemmän jäseniä.					
30. Verkosto on alkanut verkostoitumaan itsenäisesti.					
C) Väittämien teemana, vankiperhetyön verkosto	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
31. Verkostoon kuuluvan on oltava sosiaali- tai rikosseuraamusalan ammattilainen.					

32. Koen verkoston olemassaolon tärkeäksi.					
33. Verkosto on tuonut uudistuksia Suomen vankiperhetyöhön.					
34. Verkostoon kuulumisen antaa lisäarvoa työhöni.					
35. Verkoston kautta olen saanut uutta tietoa vankiperhetyöstä.					

D) Väittämien teemana, vankiperhetyön verkoston tavoitteet ja niiden ajantasaisuus. Kuinka tärkeänä pidät tavoitetta?	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
36. Vankiperhetyön osaamisen koostaminen ja levittäminen.					
37. Vankiperhetyössä havaittujen hyvien yhteistyökäytäntöjen siirtäminen ja keskeisten työssä esiintyvien ongelmakohtien esillä pitäminen sekä näistä tiedottaminen.					
38. Vankiperhetyön profiilin kohottaminen.					
39. Vankiperhetyöhön liittyvien koulutuspäivien suunnittelu ja kehittäminen.					
40. Pyrkimys selkeyttää laajemmalle yleisölle sitä, mitä vankiperhetyö itse asiassa on.					

41. Tuleeko mieleesi uusia ehdotuksia tavoitteisiin?

E) Teemana, vankiperhetyön verkoston viestintä.

Rastita oikea / oikeat vaihtoehdot annetuista vaihtoehdoista, sekä arvioi missä määrin väittämät pitävät paikkansa omalla kohdalla.

Väittämä	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä

42. Verkostotapaamiset ovat hyvä viestinnän muoto.					
43. Seuraan säännöllisesti verkoston ekstranettiä (Portti vapauteen palvelussa)					
44. Pidän yhteyttä verkoston jäseniin ekstranetissä.					

45. Käytän viestintään työssäni pääsääntöisesti

- ☐ puhelinta
- ☐ sähköpostia
- ☐ muuta, mitä? _____

46. Tarvitessani tietoa vankiperhetyöhön liittyvissä asioissa otan yhteyttä

- ☐ lähikollegaan
- ☐ esimieheeni
- ☐ vankiperhetyön verkoston jäseneen
- ☐ vankiperhetyön verkoston koordinaattoriin

Avoimia kysymyksiä

47. Mikä vankiperhetyön verkostossa on mielestäsi olennaista?

48. Millaista lisäarvoa vankiperhetyön verkostoon kuuluminen antaa sinulle työhösi?

49. Millä tavoin vankiperhetyön verkostoa pitäisi kehittää?

50. Miten hyödynnät viime vuonna (2012) avattua vankiperhetyön verkoston ekstrasnettä?

51. Miten verkoston vastuuta voisi verkoston sisällä jakaa?

52. Miltä tahoilta toivoisit verkostoon lisää osallistujia?

53. Mitä vielä olisit halunnut sanoa, mitä ei ole osattu kysyä?

Palautetta päivästä

Rastita mielipidettäsi vastaava vaihtoehto.

Väittäjä	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
54. Päivä oli mielestäni onnistunut.					
55. Parasta päivässä oli tieto-osuus.					
56. Parasta päivässä oli draama esitys.					
57. Parasta päivässä oli ryhmätyöskentely.					
58. Parasta päivässä oli tauot.					
59. Innostuin vankiperhetyön kehittämisestä.					
60. Olisin toivonut päivän olevan enemmän informatiivinen.					
61. Pidin osallistavasta toiminnasta (esim. ryhmätyö ja draama esitys)					
62. Toivoisin tapaamisissa käytettävän enemmän toiminnallisia työskentelytapoja.					

63. Risuja / Ruusuja päivästä

Kiitos palautteesta!

Liite 2 Loppuarviointi

Loppuarviointi

Arvioi missä määrin seuraavat väittämät pitävät paikkansa omalla kohdallasi, rastita oikea vaihtoehto.

A) Väittämien teemana, verkoston kehittäminen ja kehittämisprosessin arviointi	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1. Suunnitteluryhmän perustaminen verkostolle on mielestäni hyvä asia.					
2. Verkoston uusi nimi Rikosseuraamus-asiakkaan läheistyön verkosto on verkostoa kuvaava.					
3. Olen aktivoitunut ekstranetin käytössä.					
4. Verkoston kehittäminen on mielestäni ollut tarpeellista.					
5. Olen saanut osallistua verkoston kehittämiseen.					
6. Olen kokenut että minua ei ole riittävästi informoitu kehittämisestä.					
7. Verkoston kehittämisessä on ollut puutteita.					
8. Verkoston kehittämisprosessi on mielestäni onnistunut.					
9. Olen ollut aktiivinen verkoston kehittäjä.					
10. Olen innostunut verkoston kehittämisestä.					
11. Työkiireiden vuoksi minulla ei ole ollut aikaa osallistua verkoston kehittämiseen.					
12. Koen verkoston olevan hyvä tuki työssäni.					
13. Kyselylomakkeiden täyttäminen on ollut haastavaa.					

14. Mitä sellaista olisit vielä halunnut sanoa, jota ei ole osattu kysyä?
